

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Monika Jurečková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Sociální patologie z pohledu sociálně vyloučených Romů

Diplomová práce

Autor:

Bc. Monika Jurečková

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Kajanová Ph.D.

2012

ABSTRAKT

Předkládaná diplomová práce je zaměřená na vybrané sociálně patologické jevy z pohledu sociálně vyloučených adolescentních Romů.

Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části nejprve objasňuji pojmy jako je sociální norma, deviance a její základní teorie, kultura chudoby, zabývám se též delikventním a kriminálním chováním v kontextu etnicity, dále popisuji sociální patologii romské menšiny, sociálním vyloučením romského etnika včetně problematiky sociálně vyloučených lokalit a na závěr teoretické části objasněním pojmu Rom či romské etnikum.

Cílem diplomové práce je identifikovat, jak adolescentní Romové a Romky žijící v sociálně vyloučených lokalitách, vnímají sociální patologii. Vzhledem k cíli a specifičnosti výzkumného souboru i výzkumného šetření, jsem zvolila kvalitativní výzkum, metodu dotazování a techniku polostandardizovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Cílový soubor představuje 14 respondentů/tek ve věku od 13 do 20 let. Respondenty/ty jsem oslovila v následujících dvou sociálně vyloučených lokalitách:

- ubytovna pro neplatiče
- ubytovna sídlištního typu

Výsledkem práce je zjištění, jaké jevy vnímají romští sociálně vyloučení adolescenti za patologické a jaké za normu a zda představují konkrétně pro ně standard či do jaké míry s nimi mají osobní zkušenosti.

Vzhledem k výsledkům mé práce, které poukazují na tendenci k normalitě v postoji k sociálně patologickým jevům mezi adolescentní romskou populací, bych doporučila vyšší frekvenci preventivních programů na školách, přizpůsobených romskému etniku, a jejich zařazení v nižším věku, důraz na multikulturní výchovu, podporu vzdělávání a zaměstnávání Romů a Romek či rozvoj nízkoprahových zařízení spolupracujících s uživateli tohoto typu.

ABSTRACT

The submitted diploma thesis has been focused on the chosen socio-pathological phenomena in terms of socially excluded Roma adolescents.

The thesis is divided into two parts. In the theoretical part there I clarify first of all concepts as a social standard, a deviation and its basic theories, a culture of the poverty, I also deal with a delinquent and criminal behaviour in a context of the ethnicity, further I describe a social pathology in the Roma minority, a social exclusion of the Roma ethnic group including issues of social-excluded localities and in the end of the theoretical part I deal with an explanation of the concept Romany or the Roman ethnic group.

An aim of the diploma thesis is to identify how Roma adolescent men and women living in social excluded localities perceive the social pathology. Because of the objectives and particularity of the research sample as well as the research investigation, I chose a qualitative research, a method of an interview and a technique of a half-standardized dialogue with open questions. The target sample includes 14 respondents aged 13 to 20 years. I addressed respondents in two socially excluded localities as follows:

- a dormitory of defaulters
- a dormitory of the housing estate type

The result of the thesis is a recognition which phenomena are perceived by the social excluded Roma adolescents as pathological ones and which are their standard and whether they represent a factual standard for them or in what extent they have a personal experience with them.

Because of the results of my thesis indicating to a tendency to a normality in the attitude to the socio-pathological phenomena among adolescent Roma population, I would recommend a higher frequency of preventive programmes at schools, tailored to the Roma ethnic group and their inclusion in an earlier age, an emphasis on a multicultural education, an educational support and an employment of Roma men and women or a development of low-threshold devices cooperating with users of this type.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Sociální patologie z pohledu sociálně vyloučených Romů vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 14. 5. 2012

.....
podpis studenta

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Aleně Kajanové Ph.D. za ochotu, užitečné rady, připomínky a odborné vedení, které mi při psaní této práce věnovala.

OBSAH

1. SOUČASNÝ STAV	11
1.1 Sociální norma	11
1.2 Deviace a její základní teorie	12
<i>1.2.1 Sociální deviace</i>	12
<i>1.2.2 Základní přístupy ke vzniku sociální deviace</i>	13
<i>1.2.2.1 Biologické teorie</i>	13
<i>1.2.2.2 Psychologické teorie</i>	13
<i>1.2.2.3 Sociologické teorie</i>	14
<i>1.2.2.4 Kulturní teorie</i>	14
<i>1.2.3 Kultura chudoby</i>	14
<i>1.2.3.1 Subkultura extrémní chudoby dle Millera</i>	16
1.3 Delikventní chování versus etnicita	17
<i>1.3.1 Kriminální jednání mladistvých Romů</i>	18
<i>1.3.2 Profil mladistvého delikventního Roma</i>	19
1.4 Sociální patologie romské menšiny	20
<i>1.4.1 Kouření cigaret</i>	24
<i>1.4.2 Pití alkoholu</i>	25
<i>1.4.3 Společensky netolerované drogy</i>	25
<i>1.4.4 Majetková kriminalita</i>	26
<i>1.4.5 Mravnostní kriminalita</i>	27
<i>1.4.6 Násilná kriminalita</i>	27
<i>1.4.7 Předluženost</i>	28
<i>1.4.8 Patologické hráčství</i>	29
1.5 Sociální vyloučení a problematika sociálně vyloučených lokalit	30
<i>1.5.1 Indikátory sociálního vyloučení</i>	32
<i>1.5.2 Sociální vyloučení romské menšiny</i>	33
<i>1.5.3 Nezaměstnanost sociálně vyloučeného romského etnika</i>	35
1.6 Romské etnikum a romství	37

1.6.1	<i>Vymezení pojmu Rom</i>	37
1.6.2	<i>Subetnické členění romského etnika</i>	38
1.6.3	<i>Romipen</i>	39
2.	CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	41
2.1	<i>Cíl práce</i>	41
2.2	<i>Výzkumné otázky</i>	41
3.	METODIKA	42
3.1	<i>Použité metody a techniky sběru dat</i>	42
3.2	<i>Charakteristika výběrového souboru</i>	42
3.3	<i>Kvalitativní dotazování</i>	44
3.4	<i>Průběh terénního výzkumu</i>	44
3.5	<i>Zpracování dat</i>	46
4.	VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE	47
4.1	<i>Obecné údaje</i>	47
4.2	<i>Kouření cigaret</i>	48
4.3	<i>Pití alkoholu</i>	52
4.4	<i>Společensky netolerované drogy</i>	57
4.5	<i>Majetková kriminalita</i>	62
4.6	<i>Prostituce</i>	63
4.7	<i>Násilná kriminalita</i>	65
4.8	<i>Předluženost</i>	68
4.9	<i>Patologické hráčství</i>	71
4.10	<i>Nezaměstnanost</i>	73
5.	DISKUZE	76
6.	ZÁVĚR	83
7.	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	85
8.	KLÍČOVÁ SLOVA	91
9.	PŘÍLOHY	92

ÚVOD

Zvolila jsem si zpracování diplomové práce s názvem „Sociální patologie z pohledu sociálně vyloučených Romů“ především z toho důvodu, že mě velice zajímá, jak romská populace vnímá patologické jevy.

V současné době je problematika spojená s etnickými menšinami velice diskutovaným pojmem ve společnosti. Obzvláště aktuální jsou však otázky spojené s romským etnikem, neboť romská menšina je v České republice nejpočetnější a zároveň je spojena se sociálními problémy a nízkou mírou tolerance.

Nejvíce diskutovanou oblastí ve spojitosti s romským etnikem je soužití s majoritní společností, jejich vzájemné interakce, kde dochází velice často ke sporům a nepochopení či dokonce k diskriminaci. Ovšem jako globální problém současné společnosti shledávám sociálně patologické jevy, které jsou s romskou komunitou v přímé souvislosti a v neposlední řadě sociální vyloučení romského etnika na okraj společnosti.

Spojením sociálně patologické jevy rozumíme jevy společností nepřijatelné, netolerované a mnohdy sankcionovatelné. Každá společnost však vnímá tyto jevy jiným způsobem. Opakem patologie jsou takzvané normy, jež daná společnost uznává. Normy definují co je žádoucí, obvyklé a co společnost považuje za správné. Jev, který není považován za společensky uznávanou normu, lze chápat jako patologii. Normy jsou však pro každou společnost, skupinu či etnikum specifické, nejsou tedy společné, proto bylo mým cílem zmapovat, co romské etnikum považuje za normu a jaké jevy jsou dle nich už patologií.

Při psaní práce jsem se proto zaměřila na následující sociálně patologické jevy: kouření cigaret, pití alkoholu, společensky netolerované drogy, majetková kriminalita, mravnostní kriminalita, násilná kriminalita, předluženost, patologické hráčství a nezaměstnanost.

Cílem předkládané diplomové práce je identifikovat, jak adolescentní Romové a Romky žijící v sociálně vyloučených lokalitách, vnímají sociální patologii.

Práce je stratifikována na dvě části. V teoretické části nejprve objasňuji pojmy jako je sociální norma, deviace a její základní teorie, kultura chudoby, zabývám se též

delikventním a kriminálním chováním v kontextu etnicity, dále popisují sociální patologii romské menšiny (témata jsem vyjmenovala výše), sociálním vyloučením romského etnika včetně problematiky sociálně vyloučených lokalit a na závěr teoretické části objasněním pojmu Rom či romské etnikum. Tato témata jsem vybrala záměrně, v souvislosti s celkovým charakterem diplomové práce.

V praktické části jsou primárně popsány využívané metody a techniky kvalitativního výzkumu, následuje kapitola „Výsledky a jejich interpretace“, v níž jsou prezentována data z terénního výzkumu. Tato kapitola je rozčleněna podle okruhů sociálně patologických jevů, jimiž jsem se zabývala v teoretické části. Poté následuje kapitola „Diskuse“, kde komparuji výsledky svého výzkumného šetření s poznatky jiných autorů, jež jsou uvedeny v první části diplomové práce, dále v této kapitole odpovídám na stanovené výzkumné otázky a následně stanovuji hypotézy.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Sociální norma

Sociální normu lze chápat jako pravidlo, jež zavazuje společnost jako celek či jen její jednotlivce, k určitému (společností uznávanému) způsobu chování, které považuje za vhodné a integrující. Porušování sociálních norem je označováno za sociální deviaci a takovéto chování je společností sankcionováno (18).

Šišková ve své publikaci charakterizuje sociální normu jako společností uznávané standardy chování, jejichž dodržování je žádoucí (konformní chování) a porušování sankcionované (delikventní chování). Tyto normy vyjadřují, jak by se lidé měli chovat a jaká pravidla by měli dodržovat (49).

Sociální normy, tedy její kritéria, se v jednotlivých společenstvích mění, ale jsou závislé i na časové posloupnosti. To tedy znamená, že v určitém období mohla společnost jisté jevy tolerovat, považovat je za zcela normální, avšak po nějakém čase jsou tyto jevy považovány za deviantní (ať už v pozitivním či negativním slova smyslu). Míra tolerance k těmto jevům či vzorcům chování se tedy mění a je závislá na aktuálním sociálním kontextu.

Velice často se stává, že normy určitého kolektivu, nebo lépe řečeno v nějaké uzavřené skupině či komunitě (nejčastěji se jedná o sektářské společnosti, skupiny drogově závislých či sídlištní ghetta), mohou být v rozporu s normami celospolečenskými (8).

Každá společnost se brání proti porušování svých norem, její snahou je zachovat určitou stabilitu a řád, a tím zároveň chránit své členy před negativním dopadem sociální deviace. Významnou a neopominutelnou preventivní roli zde sehrává sociální kontrola. Společnost proto disponuje mechanismy, kterými směřuje k dodržování norem.

Sociální kontrolu tedy chápeme jako soubor mechanismů či prostředků, které společnost využívá k tomu, aby její jednotlivci přijali za vlastní určitý vzor chování a předepsaná pravidla, jež jsou nutná k udržení společenské stability a soudržnosti. Tento

dozor nad sociálním konáním vykonávají nejen společnosti pověřené profesionálně jako policie, justice, armáda apod., ale i samotné sociální skupiny, jako je rodina, dále kolektivy či společenství – např. sousedé a v neposlední řadě též autority, jako například učitelé (53).

1.2 Deviace a její základní teorie

Pojmem deviace rozumíme každé chování, jehož následkem je porušení nějaké sociální normy. Deviantní chování je společností odmítáno, vnímá ho negativně. Deviace je proměnný jev, závisí na čase, sociálním prostředí, ale i na kultuře dané společnosti (34).

1.2.1 Sociální deviace

Pojem deviace pochází z latinského *deviatio* a můžeme ho přeložit jako odchylka, úchylnost (14).

Termín sociální deviace bývá chápán ve dvojím smyslu, tedy jednak jako označení pro vědní disciplínu, ale také, a to především, označuje sociální chování, které svým charakterem nějak porušuje společensky uznávanou sociální normu či skupinu norem, nebo se od této normy podstatným způsobem odchyluje. Takovýto způsob chování je společností odmítán a sankcionován. Deviantní chování, nebo lépe řečeno, to co je za deviaci společností označeno, se mění v přímé souvislosti s časem, tedy v závislosti na kultuře dané společnosti, uznávaných hodnotách a sociálním prostředí. Robert King Merton definuje deviaci jako následek společenské struktury a kulturních vzorců, nikoliv jako následek patologie osobnosti (38).

Majoritní společnost se tedy samozřejmě brání deviantnímu chování a porušování norem. Usiluje o konformní chování svých členů a zachování jistého řádu. Aby dosáhla tohoto cíle, využívá sociální kontrolu. Teorie kontroly vychází z Durkheimových názorů a v praxi to znamená, že společnost vlastní určité mechanismy, jejichž prostřednictvím se snaží působit na dodržování norem a pravidel. Tuto kontrolu nad sociálním jednáním jednotlivců mohou vykonávat například

policisté, armáda, justice, ale například i autority, jako jsou pedagogové či rodiče apod. (3).

1.2.2 Základní přístupy ke vzniku sociální deviace

Z velkého množství teorií, jež se zabývají vznikem deviací, můžeme vyčlenit čtyři základní přístupy, tedy biologický, psychologický, sociologický a kulturní.

1.2.2.1 Biologické teorie

Tyto teorie jsou pokládány za nejstarší teorie deviantního chování. Jako zásadní aspekt, podílející se na deviantním chování, považují genetický, anatomický a fyziologický faktor či vývojové vady. Podle této teorie existují jedinci, kteří jsou deviačně disponibilní, právě na základě těchto biologických ukazatelů. Dle této teorie mohou sociální deviace vzniknout:

- prenatálně: v tomto případě jsou vyzdvihovány především genetické poruchy, dále to může být poškození plodu toxickými látkami či infekce nebo trauma matky
- perinatálně: vznik zapříčiní například porodní asfyxie, porodní krvácení či porod pomocí kleští
- postnatálně: encefalitidy, meningitidy, poranění mozku apod. (14).

Mezi klasické představitele preferující tento přístup patří italská pozitivistická škola kriminologie a její zakladatel C. Lombroso (3).

1.2.2.2 Psychologické teorie

Tato teorie shledává původ deviantního chování jednotlivce v jeho psychice, duševních pochodech. Na deviaci nahlíží jako na patologii, kterou je třeba léčit. Psychologický přístup vychází z psychoanalytické teorie S. Freuda a také z behaviorismu, který

interpretuje deviantní chování vzorcem S – R, tedy stimul – reakce. Jako významný faktor, jež se podílí na vzniku deviací, shledává poruchu socializace v raném dětství.

1.2.2.3 Sociologické teorie

Sociologická teorie akcentuje vliv sociálního prostředí, sociokulturních norem a subkultur, jejichž je daný jedinec členem. V této sociologické teorii jsou preferovány tři základní přístupy: strukturální funkcionalismus, teorie konfliktu a interpretativní teorie.

Tato teorie často užívá následující termíny:

- *Anomie*: Anomie je stav společnosti, kdy přestávají platit společností uznávané normy, pravidla chování a zákony. Autorem tohoto termínu je sociolog Émile Durkheim, který anomii definuje jako krizi hodnotového a normativního systému (34).
- *Etiketizační teorie*: Deviace je zde výsledkem určité nálepky, etiketizace, kdy může být daný jedinec zařazen do deviantní kategorie neprávem, například vlivem sociálního statusu či vlivem určité vnější charakteristiky (např. barva pleti) (3).

1.2.2.4 Kulturní teorie

Tato teorie zdůrazňuje rozdílné normy a kritéria hodnocení chování, jednání v různých společnostech a kulturách, neboť každá tato kultura uznává jiná pravidla a standardy, a proto může mít jinou představu o tom, co je normální a co naopak deviantní. Z tohoto důvodu může vznikat deviantní značkování příslušníků jedné kultury, kulturou jinou. Vzniká tak xenofobie či etnocentrismus (14).

1.2.3 Kultura chudoby

Chudoba obecně je sociální status člověka, pro který je typický hmotný nedostatek. Může být také definována jako stav, který vznikl nerovným přístupem k bohatství

společnosti, kdy nemá jedinec dostatek potřebných zdrojů k uspokojení základních životních potřeb a zároveň si tyto zdroje nemůže z objektivních důvodů obstarat (stáří, invalidita, nemoc apod.) (29).

Termín kultura chudoby byl zaveden koncem padesátých let minulého století americkým antropologem Oscarem Lewisem. Tato teorie se zabývá lidmi, jež žijí pod hranicí chudoby, na okraji společnosti. Kulturu chudoby vidí jako výsledek racionální adaptace lidí, žijících pod hranicí chudoby, na marginální pozici v rámci majoritní společnosti. Kultura chudoby proto představuje pro tyto lidi určitou adaptivní funkci, návod jak žít v těchto podmínkách a vypořádat se s nimi. Přestavuje pro ně specifický vzorec chování, který je předáván mezigeneračně, v procesu socializace. Chudí lidé mají svůj vlastní a unikátní systém hodnot (26).

Kultura chudoby bývá v přímé souvislosti se sociálně marginalizovanými lokalitami a s etnickými skupinami obyvatel. Pro toto prostředí jsou typické sociálně patologické jevy jako alkoholismus, užívání návykových psychotropních látek, gamblerství, nezaměstnanost, negramotnost, prostituce apod.

Kultura chudoby se od kultury majoritní společnosti výrazně liší, i když se dá říci, že je vlastně její součástí. Můžeme o ní proto hovořit jako o subkultuře. Tato kultura má pro své nositele negativní vliv, a to ve smyslu devastujících dopadů na osobnost člověka. Takovýto jedinec je „diskvalifikován“ z dění většinové společnosti, možno říci, že není jejím právoplatným členem, vzniká tak dezorganizace, kriminální chování, deprivace a mnohé další patologické projevy, jež jsem jmenovala výše (52).

Romská menšina je však zářným příkladem etnické skupiny, která žila v podmínkách kultury chudoby, tedy v nedostatku a strádání, dá se říci odjakživa, a i přes tento fakt v těchto poměrech dokázala nejen přežít, ale dokonce i prosperovat a rozvíjet se. Tato skutečnost může být odvozena i od faktu, že přes veškeré snahy majoritní společnosti o asimilaci romského etnika, si Romové zachovali svou etnickou identitu, tradice, kulturu, sociální strukturu, ale i jazyk (16).

1.2.3.1 Subkultura extrémní chudoby dle Millera

Matoušek se ve své publikaci také zabývá kulturou chudoby, resp. subkulturou extrémní chudoby a vychází přitom z teorií amerického autora Waltera Millera (1961). Subkultura chudoby představuje dle jejich názorů „jedinou možnou reakci na život ve velmi nepříznivých ekonomických podmínkách“ (33).

Walter Miller shledává primární příčinu delikventního chování mladistvých, jež pocházejí z prostředí kultury chudoby, právě tuto subkulturu, nejnižší třídu na společenském žebříčku, v níž od narození vyrůstají.

Miller charakterizoval subkulturu extrémní chudoby následujícími šesti aspekty, které jsou spojeny s životem muže žijícím v této subkultuře:

- *Maléry*: Maléry mohou představovat riziko, protože daného jedince vystavují konfliktu se zákonem a represivními orgány, ale zároveň, a to především, pro něho představují jistou výzvu, poněvadž mu mohou dobýt v partě uznání a prestiž. Sice tedy spáchal nějaký delikt, ale „zvítězil“ a nebyl ani přistižen, unikl sankci.
- *Být tvrdý*: Takovýto mladý muž se snaží při všech příležitostech demonstrovat svoji sílu, nebojácnost a tvrdost. Ukázat svou citovost může být projevem slabošství.
- *Vychytralost*: Vychytralost je v této subkultuře taktéž velice ceněná vlastnost, znamená tedy někoho podvést, „převést“, „utřít“, vydělat nad naivitou či nevědomostí druhého.
- *Vzrušení*: Snaha nežít všední a monotónní styl života, chtějí zažít dobrodružství, vzrušení, rádi riskují. Proto vyhledávají rvačky, hádky, sexuální orgie, alkohol, drogy, patologické hráčství apod.
- *Víra v osud*: U chudých lidí je tato víra mnohonásobně vyšší než u majoritní společnosti, u lidí z vyšších vrstev. Domnívají se, že vše je předem „napsané“ a tento svůj úděl nemohou změnit.
- *Potřeba osobní samostatnosti*: Z tohoto atributu pramení nesnášenlivost k autoritám jakéhokoli druh. Chtějí být samostatně fungující jednotky,

nemají rádi když jim do života někdo mluví či jim dokonce radí, jak mají co dělat. Tento záporný postoj k autoritám je patrný již u dětí z takovýchto rodin vůči pedagogům (33).

1.3 Delikventní chování versus etnicita

Pojmem delikvence rozumíme veškeré typy jednání a činnosti, které svou podstatou nějakým způsobem porušují společensky uznávané normy, jež jsou chráněny právními předpisy. Pod delikventní chování patří i přestupky. Pachateli tohoto jednání jsou osoby mladší patnácti let (33).

Etnikum chápeme jako skupinu lidí, která sdílí společnou kulturu, hmotnou i duchovní, dále tradice, zvyky, hovoří stejným jazykem, má společný historický původ, antropologický typ a obývá totožné území (19).

Etnické skupiny se od majoritní společnosti odlišují v mnohých aspektech, jako je například náboženská víra, kulturní zvyklosti, tradice, hodnoty a v životním stylu všeobecně. Jak uvádí Matoušek, nejrůznější etnické menšiny žijí téměř po celém světě a jsou segregovány od majoritní společnosti „*bariérami horšího společenského postavení*“, žijí proto odděleně ve zvláštních čtvrtích, v takzvaných sociálně vyloučených lokalitách. Tato segregace je také posílena neochotou uzavírat sňatky mezi majoritou a příslušníky etnických menšin (33).

Pro tyto menšiny je poměrně typická nižší kvalita života, která se projevuje většinou v horším bydlení, nižším stupněm vzdělání, nižšími příjmy, mnohdy jsou úplně nezaměstnaní, dále horším způsobem stravování, špatným zdravotním stavem a z toho plyne i vyšší úmrtnost ve všech věkových skupinách. Je prokázána též vyšší kriminalita těchto menšin (32).

Romská menšina tvoří v České republice nejpočetnější etnickou skupinu. Ke své národnostní identitě se však naprostá většina z nich nehlásí, a to ze strachu z represe před bílou většinovou společností. Majoritní společností je vnímána spíše negativně, společnost je vůči romskému etniku ovlivněna mnoha nepříznivými předsudky. Připisujeme jim nelichotivé vlastnosti, nejčastěji že jsou líní, prolhaní, kriminálníci,

příživníci, nečistí, agresivní, nemorální apod. Atributy jako nezaměstnanost a nevzdělanost jsou u této etnické skupiny velmi výrazné. Romové své děti mnohdy ani do školy posílat nechtějí (33). Romské děti mají větší četnost zdravotních a smyslových vad, oproti bílým dětem. Více než polovina žáků ve speciálních školách je romského původu (32).

Příslušníci romského etnika se slučují a obydlují sociálně vyloučené lokality, tím vznikají tzv. ghetta, a protože je naprostá většina romské populace nezaměstnaná, obstarávají si většinou výživu a finance ilegálně, tedy kriminální činností. Vzniká tak dokonalé prostředí pro vznik a šíření sociálně patologických jevů.

Delikventního chování a kriminality se v romské společnosti dopouštějí oproti společnosti majoritní, mnohem častěji ženy, děti a mladiství. Romské děti jsou zapojeni do kriminálních aktivit gangů, jež fungují především ve městech, kde páchají krádeže, okrádají chodce či osoby v městské hromadné dopravě (33).

1.3.1 Kriminální jednání mladistvých Romů

V této kapitole se budu zabývat pouze mladistvými příslušníky romského etnika a jejich kriminálním či patologickým jednáním, neboť tato diplomová práce je zaměřená právě na adolescentní sociálně vyloučenou romskou menšinu.

Celkem znepokojujícím faktem zůstává vysoká četnost a celkově podíl mladistvých Romů (15-18 let věku) na páchání kriminality a také na páchání takzvané prekriminality, tedy kriminality jež páchají pachatelé do 15 let svého věku. Vezmeme-li v úvahu všechny dětské pachatele kriminality, tak cca každé třetí dítě je romského původu. Pokud už však uvádím takovouto statistiku, je na místě uvést i skutečnost, že romská populace sčítá mnohem více dětí a mladistvých, než je tomu v celé populaci České republiky. Odhaduje se, že romská mládež do 18 let věku tvoří více než 50 % celé romské populace.

Vysoká četnost romské prekriminality také souvisí s tím, že dospělí Romové své potomky využívají a nabádají k takovému jednání, neboť jsou si vědomi toho, že děti do 15 let věku nejsou samozřejmě trestně odpovědné (48).

1.3.2 Profil mladistvého delikventního Roma

Institut pro kriminologii a sociální prevenci Ministerstva spravedlnosti České republiky, jež se nachází v Praze, provedl dvě empirická výzkumná šetření, zabývající se mladistvými Romy s delikventními rysy chování. Na základě tohoto výzkumu byly v roce 1990 komparovány tři výzkumné soubory mladistvých:

- mladiství Romové, kteří spáchali kriminální delikt (DR)
- mladiství Neromové, kteří spáchali kriminální delikt (DM)
- mladiství Romové, kteří nespáchali kriminální delikt (NR)

Na základě vzájemného srovnávání těchto tří výzkumných souborů, kdy se v potaz braly především faktory jako druh trestné činnosti, rodinné zázemí a charakteristické rysy daného individua, byly zkonstruovány znaky, v nichž se delikventně jednající mladiství Romové odlišují od ostatních dvou skupin. Byl takto vytvořen následující profil mladistvého delikventního Roma:

- Rom žije ve velké rodině, má mnoho sourozenců, byt je přeplněný, nečistý. Nedostatečná kontrola dětí.
- Nezaměstnanost rodičů či starších sourozenců, z toho plynoucí nízký finanční příjem rodiny. Z výzkumu vyplývá zjištění, že polovina rodin nedosahovala ani příjmu rovnajícímu se životnímu minimu.
- Většina rodičů nemá ani základní vzdělání, negramotnost. Špatné výsledky inteligenčních testů u všech členů rodin. Negativní vztah ke škole, i ze strany rodičů, problémy s prospěchem a chováním. Tendence k nižšímu sebehodnocení, nižší sebevědomí.
- Spory se sousedy, opakované páchaní trestné činnosti. Sdružování s asociálně jednajícími příslušníky romské menšiny. Sklony k agresivnímu jednání. Potřeba vzrušení ze spáchaného trestného činu a ocenění ostatními členy party (33).

1.4 Sociální patologie romské menšiny

Tento obsáhlý pojem, tedy sociální patologie, zahrnuje nezdravé a nežádoucí jevy, které jsou v rozporu se sociálními normami. Společnost je klasifikuje jako nebezpečné. Do spektra sociálně patologických jevů řadíme například toxikomanii, kriminalitu, prostituci, domácí násilí apod. Autorem tohoto pojmu je Herbert Spencer (53).

Tento pojem bývá někdy nahrazován pojmem sociální deviace, čili tzv. odchylka od normy. Růžička vysvětluje sociálně deviantní chování následovně:

- porušení či odchýlení se od normy či od určité skupiny norem
- nerespektování požadavků, povinností, jež na daného jedince či skupinu klade společnost (normativní systém)
- alternativní forma chování k předepsané či všeobecně akceptované normě (44).

Výzkumný ústav kriminologický provedl v osmdesátých letech minulého století studii, jež se zabývala kriminogenními faktory kriminality mladistvých Romů. Zúčastnění experti tohoto šetření hodnotili následující kriminogenní faktory:

- osobnostní charakteristiky romského delikventa
- kriminogenní aspekty života těchto Romů ve vztahu k jejich rodinnému prostředí
- kriminogenní aspekty života Romů ve vztahu k majoritní společnosti

Osobnostní charakteristiky mladistvého romského delikventa byly navíc podloženy podrobnou analýzou mladistvých Romů, kteří byli diagnostikováni v diagnostických ústavech pro mládež, provedenou psychology. Psychologové se shodli na následujících výsledcích:

- klienti vykazují disharmonický vývoj osobnosti, infantilní projev, rigidní myšlení, vysoká emoční reaktivita, schopnost manipulace s autoritami, snížená schopnost objektivního posouzení životní situace, malá píle a

nestálost v pracovní činnosti, inteligenční kvocient hluboko pod normou, neabstraktnost myšlení.

K této studii byl navíc proveden empirický výzkum, kterým jsem se zabývala výše, a to v kapitole Profil mladistvého delikventního Roma, kdy byl výzkumný soubor rozdělen na 3 skupiny, tedy DR, DM a NR. Kromě zkonstruování profilu mladistvého delikventního Roma, je možné z výzkumného šetření zosnovat i následující teze:

- z hlediska inteligenčního kvocientu dosahovali delikventní mladiství Romové podstatně horších výsledků oproti ostatním dvěma výzkumným skupinám, tedy NR a DM
- respondenti nedelikventního romského souboru se odlišují od ostatních dvou v nižší míře hostilní agresivity a v zjištěných antisociálních tendencích
- DR i DM měli velkou tendenci ke sníženému sebehodnocení, zatímco klienti souboru nedelikventních mladistvých Romů měli tendenci opačnou, tedy přeceňovali se
- oba romské výzkumné soubory vyjadřovaly kritický postoj k vlastní etnicitě a všechny tři soubory vykazovaly negativní vztah a sníženou sounáležitost k romské menšině
- romští delikventi mají mnohem častěji narušený subjektivní vztah k autoritám, k rodičům, pedagogům apod., oproti NR a DM (33).

Četnost kriminality páchané romskou menšinou je neoddiskutovatelně v přímé souvislosti s prostředím, kde Romové žijí, tedy v takových životních podmínkách, jež jsou pro vznik kriminálního jednání příznivější. Teď nemám na mysli pouze bytové podmínky, kdy se jedná o podřadné kategorie, v nichž žije nadměrný počet osob ve srovnání s plochou bytu a tudíž zde nejsou k dispozici ani základní hygienické podmínky. Dle provedených výzkumů je očividné, že romští delikventi v naprosté většině případů pocházejí z minimálně integrovaných rodin. Z tohoto konstatování tedy jasně vyplývá, že určitý styl života a prostředí v němž žijeme je pro vznik kriminálního a asociálního chování vhodnější. Romské etnikum v takovýchto podmínkách žije častěji

ve srovnání s majoritní společností (55). Sociální exkluze je též neopomenutelný faktor, který má vliv na vznik sociální patologie a asociace romského etnika (25). Té se však budu věnovat později.

Romské společenství je tedy majoritou a laickou veřejností vnímáno spíše v negativním slova smyslu. Jsou označováni jako hlavní nositelé problémů a patologických jevů ve společnosti. Mezi tyto jevy jsou uváděny nejčastěji zvýšené páchaní trestné činnosti a kriminality, prostituce, bezdomovectví, alkoholismus a toxikománie, neochota pracovat, být v zaměstnaneckém poměru a následné implicitní požadování pomoci či podpory státu, ať už ve formě peněžitých dávek, příspěvků, hmotných darů či nejrůznějších zvýhodnění. Marcela Moulisová uvádí, že jako problém je společností klasifikován i jejich odlišný způsob života, tedy to že žijí poněkud hlučněji a nápadněji (48). Některé trestné činy či přestupky dokonce Romové vůbec za trestné nepovažují, jde například o sexuální styk s osobou mladší 15 let, tedy znásilnění. Toto odlišné vnímání je spjata s odlišnou kulturní tradicí (55).

Veřejné mínění tedy uznává názor, že příslušníci romské menšiny si za svou situaci, bídu či postavení mohou sami, jelikož jsou iracionální (17). Majorita tvrdí, že Romové nevyužívají všechny možnosti, kterými disponují, jakožto většinová společnost, k uspokojení svých životních potřeb, ale uchylují se rizikovou cestou k přijímání veřejných zdrojů. Primární problém vidí většinová společnost v tom, že romské etnikum není ochotné se zcela integrovat (48). Matoušek popisuje integraci jako sociologický proces, jehož cílem je začlenění jednotlivce nebo skupiny do daného prostředí, společnosti. Nejčastěji se jedná o zdravotně či sociálně znevýhodněné osoby. Neopomenutelným faktem je, že při integraci nedochází ke ztrátě vlastní identity a specifických rysů (32).

Je bezpochyby, že výše zmíněné problémy spjaté s romským etnikem existují, avšak neměly by být jediným kritériem při jejich posuzování. Tento pohled na romské etnikum by se neměl stát jediným východiskem, které určuje vztah či postoj majoritní společnosti k Romům. Nejdříve je nutné snažit se pochopit příčiny a projevy dané skutečnosti, než můžeme být schopní jev či problém posuzovat.

Neopomenutelným faktem též zůstává, že romská minorita, ale vlastně obecně všechny etnické minority, zaujímají na společenském žebříčku méně výhodný status a s tím je samozřejmě v přímé souvislosti četnější vznik rizikových kriminogenních faktorů, jež tato etnika ovlivňují. Není též ničím novým, že páchaní trestné činnosti a kriminality vůbec u etnických skupin, je majoritní společností uměle zveličováno, a to například tím, že jednotliví členové jsou více hlídáni ze strany bezpečnostních jednotek, ale i od občanů, a právě z tohoto důvodu se spíše o jejich patologickém chování ví. Svou roli zde sehrávají i média, která tyto skutečnosti nepřiměřeně zveličují. Romská menšina též podléhá vyšší represi ze strany trestní justice, protože nemá mnohdy tolik finančních prostředků, aby si zajistili právní pomoc a také z důvodu, který jsem uvedla v předchozí kapitole, a to že romská trestná činnost je ve většině případů méně promyšlená, jednají spíše impulzivně, proto je snáze odhalitelná (48).

Na počátku devadesátých let byly statistické údaje týkající se romské kriminality veřejně k dispozici, a to v ročenkách. Podíl romského etnika na celkové trestné činnosti v České republice se tehdy pohyboval okolo 16 %. V současné době je situace páchané romské kriminality jen velmi těžce a nepřesně zjistitelná. Je tomu tak především proto, že romští aktivisté a organizace brojily proti zveřejňování těchto statistik. Díky tomuto svému intenzivnímu tlaku si tak prosadily zákaz uveřejňování ročenek kriminality páchané romským etnikem. Tímto krokem si slibovali zklidnění majoritní společnosti a dosažení pozitivnějšího veřejného mínění vůči Romům. Bohužel mylně.

Večerka ve své studii uvádí, že aktuálně na území České republiky žije zhruba 200 000 Romů, což tedy znamená cca 2 % celkové populace. Pokud však vezmeme v úvahu, že jsou příslušníci romského etnika z pohledu demografie v průměru mladší než příslušníci většinové společnosti, a proto je nadpoloviční většina příslušníků romského etnika ve věku pod 30 let, jenž je odborníky považován za nejrizikovější z hlediska páchaní trestné činnosti, pak lze objektivně shrnout fakt, že příslušníci romského etnika se podílejí na objasněné kriminální činnosti 3-4krát častěji oproti majoritě. Večerka dále konstatuje, že některé trestné činy jsou výlučně doménou romské menšiny. Soudí tak podle statistických údajů městské policie v Brně, podle nichž se Romové podílejí na kapesních krádežích až z 95 % a v 80 % na loupežných přepadení.

Prostituce a kuplířství páchané romskou menšinou se odhaduje ze 60 %. Na romské kriminalitě mají také větší podíl recidivisté z řad Romů, v porovnání s majoritní společností (55). Organizovaná kriminalita se v romské populaci objevuje jen velmi zřídka a vykazuje nízký stupeň organizovanosti či složitosti. Pokud tedy již nějaký organizovaný zločin funguje, je to především u olašských Romů a jedná se nejčastěji o prostituci, distribuci drog, vyděračské skupiny apod. (21).

Jednou ze zvláštností, které můžeme u romského etnika vyzorovat v souvislosti s trestnou činností, je jejich vnímání vězení či trestu odnětí svobody obecně. Oproti majoritní společnosti to nevnímají jako něco, za co by se měli stydět. Tuto instituci považují spíše za nepřítele, který je zajal. Podle jejich názoru, romský muž, který nebyl „zajat“ není dostatečně mužný (55).

1.4.1 Kouření cigaret

Nikotin lze definovat jako nejrozšířenější návykovou látku jak v majoritní společnosti, tak v romské populaci, kde je však tato závislost ještě mnohem markantnější. Nesvadbová ve své publikaci uvádí, že mezi příslušníky romského etnika pravidelně kouří 75,5 % romských respondentů (39). U majoritní společnosti je to asi 29 % osob a nejčastěji mládež. V romské populaci je však tato věková hranice ještě nižší, tedy 28 % dotázaných respondentů výzkumu Sastipen (Nesvadbová, Šandera, Habaerlová, 2009) začalo s nikotinismem již před třináctým rokem života (40).

Tato skutečnost je odborníky vysvětlována příliš svévolnou výchovou v romské rodině, malou mírou zákazů a v neposlední řadě jde o takzvané napodobování, romské děti mají takovéto vzory v rodině i v nejbližším okolí.

Nikotinismus je bohužel velice častý i mezi těhotnými romskými ženami, kdy kouření potvrdilo 78 % žen v jiném stavu. Spotřeba cigaret je u romské populace celkově velice vysoká, standardní jsou dvě krabičky cigaret denně (20).

1.4.2 Pití alkoholu

V tradičních romských rodinách bývá konzumace alkoholu spojována s oslavami. Romská populace svým dětem umožňuje konzumovat alkohol jen velice zřídka, ovšem poté, co je pasován mladistvý do role dospělého, je brána jeho konzumace alkoholických nápojů jako samozřejmost.

U romského etnika se též setkáváme s genderovým rozdílným přístupem ke konzumaci alkoholu u mužů a žen. Opilý muž je považován za zcela normální akt a úkolem ženy je o něho bez výčitek pečovat, oproti tomu pití romské ženy je posuzováno romskou společností přísněji, proto se také se vznikem alkoholové závislosti setkáváme spíše právě u nich, neboť jeho konzumace je povětšinou doprovázena výčitkami a případným schováváním před ostatními členy romské populace (4).

Dle zprávy Sastipen (Nesvadbová, Šandera, Habaerlová, 2009) tvoří asi polovina žen a třetina mužů v romské populaci úplné abstinenty a tři z pěti Romů, kteří pijí alkoholické nápoje pravidelně, tedy alespoň jedenkrát týdně (40). Většinou začínají s pitím alkoholu mezi patnáctým a šestnáctým rokem. Tato fakta poukazují na podstatně nižší užívání alkoholu ve srovnání s majoritní společností, kde tvoří abstinenty pouze 7 % mužů a 20 % žen (20).

1.4.3 Společensky netolerované drogy

Konsum, výroba a distribuce drog je jedním z nejožehavějších kriminálních deliktů, jež příslušníci romského etnika páchají. Nejčastěji romské komunity užívají marihuanu, obzvláště rozšířené je též čichání toluenu, dále pervitin a v posledních letech též heroin (45). Obliba užívání heroinu je připisována potřebě zklidnění se (24).

Jelikož romské etnikum pouze výjimečně navštěvuje instituce poskytující služby uživatelům, je velice obtížné monitorovat konkrétní počet těchto uživatelů či nejčastěji užívané drogy. Podle provedených výzkumů představuje romská menšina vysoce rizikovou skupinu v souvislosti s abúzem návykových psychotropních látek. Dalším zjištěným faktem je, že svou drogovou kariéru zahajují v mnohem nižším věku ve

srovnání s většinovou společností. I způsob aplikace drogy do těla je již velice brzy ten nejrizikovější, tedy intravenózní (4).

Romové a Romky závislé na návykových psychotropních látkách se odhodlají k léčbě většinou později, tedy až v momentě, kdy je jejich závislost plně rozvinutá. Tímto atributem se odlišují od majoritní společnosti, a je to zapříčiněno především jejich silnou rodinou vazbou, tedy že fungují jako jednotný celek a vše se snaží řešit nejdříve sami, „v kruhu mezi svými“. Rodina romského uživatele drog tedy často kryje, ve snaze vyřešit tuto problematiku sama, s pomocí vlastních výchovných praktik. Také právě kvůli silnému rodinnému poutu není romský uživatel drog schopen začít či úspěšně dokončit pobyt v léčebné či terapeutické komunitě (6).

Romská populace má vesměs negativní postoj k léčbě, nedůvěřují těmto institucím, a proto s nimi nemají většinou ani zkušenost, tedy kromě klasické zdravotní péče. Z tohoto postoje též pramení nižší kázeň v případech, kdy už k léčbě svolí (6).

Pokud bych se měla zajímat o nejčastěji užívané návykové látky v romské populaci, použila bych rozdělení do skupin dle časopisu Romano Hangos, tedy: bohatší Romové (olašští) jsou závislí na heroinu, chudší Romové na pervitinu a sociálně slabí Romové na těkavých látkách, tedy na lehce dostupném toluenu. Mezi mladými, či dokonce dětmi jsou těmito drogami marihuana, hašiš a toluen. Drogové závislosti podlehnou většinou spíše muži (13).

1.4.4 Majetková kriminalita

Majetková kriminalita je podle dostupných statistik a ve shodě s většinou písemných materiálů, zabývajících se touto problematikou, nejčtenější trestnou činností, jež romské etnikum páchá (48).

Majetková trestná činnost je tak častá i z toho důvodu, že romské etnikum vnímá a definuje okrádání, ve většině případů „gádžů“, za normální projev, neshledávají na tomto aktu nic morálně špatného. Tato situace je opět výsledkem nedokonalé integrace Romů do majoritní společnosti, podporované permanentně špatnými vzájemnými mezilidskými vztahy těchto dvou skupin a nekonečným rozdělováním na „my“ a „oni“.

Většinu majetkových trestných činů doprovází vyšší míra vandalismu, oproti majoritní společnosti. Tuto skutečnost připisují kriminologické ústavy již zmiňované spontánnosti, neplánovanosti daných činů či četnému abúzu návykových látek. Často pak dochází k tomu, že finanční škoda způsobená vloupáním, demolicí okolí, bytů, obchodů a podobně, je vyšší, než cena zcizené věci (24).

1.4.5 Mravnostní kriminalita

Tento typ kriminálního jednání se podílí na celkové kriminalitě romského etnika jen cca z jednoho procenta, ovšem při tomto tvrzení je nutné vzít v úvahu vysokou míru latence. Z mravnostní kriminality páchané Romy či Romkami se jeví jako nejproblematictější trestný čin kuplířství, kdy více než dvě pětiny osob, jež byly v posledních několika letech stíhané za tento trestný čin, bylo romského původu (48).

Oběťmi kuplířství v romském prostředí jsou jak ženy romského původu, tak i ženy majoritní společnosti. Pasáctví je vedle majetkové trestné kriminality nejrozšířenějším nelegálním zdrojem obživy romského etnika. Prostitutky vedené těmito pasáky pracují většinou pouze za stravu, bydlení a základní ošacení. Stává se již pravidlem, že prostitutky bývají závislé na nejrůznějších návykových látkách, především se jedná o pervitin, který zároveň podněcuje chuť na sexuální styk. Pasáci jsou zase vedle této své kriminální činnosti zároveň distributoři či prodejci drog.

V romské populaci není ani výjimkou, že do kuplířství je zainteresována celá rodina, kdy manželé, partneři, otcové či bratři pasou své ženy, přítelkyně, dcery a sestry. V takovémto případě vzniká velice často spor s jinými pasáky zabývajícími se organizovanou prostitucí (24).

1.4.6 Násilná kriminalita

Celkový vývoj násilných trestných činů páchaných romskou menšinou je odlišný od této kriminality u majoritní společnosti, a sice ve prospěch Romů. To tedy znamená, že oproti celkové populaci, kde lze vidět stoupající trend pro stíhání osob za tento delikt, je

trend u romské populace opačný. Šišková ve své publikaci uvádí, že násilná kriminalita romské menšiny v letech 1990 – 1999 postupně klesala, až v podstatě úplně stagnovala. Z tohoto tvrzení lze tedy konstatovat, že podílění se romské populace na násilných trestných činech je v uvozovkách nejpříznivější, je nižší než u výše zmiňované kriminality majetkové či mravnostní.

Nejčtetnějším trestným činem příslušníků romské menšiny, spadajícím pod násilnou kriminalitu, jsou loupeže, kdy zhruba každá čtvrtá ze stíhaných osob za tento delikt je romského původu. Ve vysoké míře se na loupežných přepadeních podílejí romské děti a mladiství, právě pro jejich nemožnost trestního stíhání.

Na ostatních násilných činech, jako například vraždy či úmyslné ublížení na zdraví, se Romové či Romky podílejí v nižší míře, než je jejich „normální“ vyšší podíl. To tedy znamená: na vraždách mezi 3-5 % a na ublížení na zdraví v rozmezí 7-8 % (48).

1.4.7 Předluženost

Lichva (úžernictví) je stagnujícím problémem romských komunit. Romové si odjakživa mezi sebou půjčovali peníze, obzvláště tedy členové jednotlivých fajt. Ti kteří měli dostatek peněz, aby peníze mohli půjčovat, na této činnosti celkem snadno a rychle bohatli, jelikož byl stanoven celkem vysoký úrok. Takovýto jedinci se proto stali vlivnými a mocnými z pohledu dlužníků. Za minulého režimu však tato praxe postupně mizela, neboť všichni měli povinnost pracovat.

Po roce 1990 se tato činnost opět vrací. Lichva je v romské komunitě častým a akceptovaným jevem, neboť i když je úrok často až 100 % za každý měsíc, příslušníci romského etnika vědí, že ve většině případů jsou jejich rodinám komerční půjčky nedostupné.

Lichva mnoho lidí uvrhla do tíživé existenciální situace, jedná se o významně tíživý životní stresor (17).

Vedle lichvy je markantně rozšířené půjčování peněz od úvěrových společností, protože tyto společnosti nabízejí úvěr bez nutnosti ručení. Jedná se tedy především o

firmy Home Credit a Provident (20). Jsou tak dostupné téměř každému, kdo s nimi uzavře smlouvu.

Častým jevem vyskytujícím se v sociálně vyloučených lokalitách je též využívání služeb, jež nabízejí zastavárny. Členové romského etnika tedy zastavují nejčastěji elektroniku či ji popřípadě mění za méně kvalitní zboží s cílem dostat finanční obnos a jen zřídka kdy toto zboží vykupují zpět (20).

1.4.8 Patologické hráčství

Patologické hráčství se v posledních několika letech mezi romskou populací velice intenzivně rozšířilo. Tento fakt je v přímé souvislosti s aktuální situací, kdy se mnoho romských rodin vzdálilo či úplně upustilo od svých tradic, norem či hodnot, avšak normy a hodnoty většinové společnosti také nepřijalo za vlastní.

V důsledku segregace příslušníků romského společenství většinovou společností na okraj společnosti, prožívají Romové silné pocity méněcennosti. Touží proto po značkovém a drahém oblečení, luxusních autech či po kvalitním bydlení. Chtějí tímto dokázat gádžům, že nejsou o nic horší než oni sami. Touha po tomto „luxusu“ však zapříčiňuje rozvoj patologického hráčství a závislosti na něm. Tento akt nadále finančně, ale i sociálně či psychicky ruinuje mnoho fajt. Jak už jsem zmínila výše, romská rodina se vše snaží vyřešit sama, svými tradičními metodami a zvyklostmi. Stejně je to i u vzniku závislosti na hracích automatech. Ženy romských patologických hráčů, na rozdíl od hráčů majoritní společnosti, od svých mužů neodcházejí, i když postupně přijdou o veškerý svůj majetek a jsou výrazně zadlužení. Zde je opět vidět ona romská rodinná soudržnost a semknutí jednotlivých členů fajty (51).

Podle odborníků je větší četnost patologických hráčů v romské komunitě oproti majoritní společnosti, konkrétní čísla procentuálního vyjádření však neexistují. Nešpor uvádí jako vysoce rizikovou skupinu nezaměstnané a mladistvé (41).

1.5 Sociální vyloučení a problematika sociálně vyloučených lokalit

Bezespору existuje mnoho různých definic pojmu sociální vyloučení, ale jejich obsah je vždy téměř totožný. Sociální vyloučení lze tedy definovat jako: „*situaci, kdy člověk, rodina, domácnost, společenství nebo celá subpopulace jsou vyloučeny z určitých sociálních vztahů a interakcí a z provozu sociálních institucí, které jsou přístupné většině společnosti*“ (17). Sociální vyloučení lze také chápat jako určitý proces, který daného jedince či skupinu zbavuje práv, ale i povinností, která jsou spojena s jeho členstvím ve společnosti. Takto vyloučení jedinci nemohou z důvodů, jež nemají sami pod kontrolou, participovat na aktuálním společenském dění a aktivitách (31).

Matoušek sociální exkluzí rozumí nedostatečnou participaci jednotlivce či skupiny na životě celé společnosti (33).

Za sociálně vyloučenou lokalitu je považováno území, v němž jsou koncentrovány sociálně vyloučené osoby. Tyto lokality se potýkají s nejrůznějšími sociálně patologickými jevy a je zde vyšší četnost rizikových forem chování (35).

Za romskou sociálně vyloučenou lokalitu je považován prostor obývaný skupinou, jejíž jednotlivci sami sebe označují za Romy či jsou za Romy považováni okolím (a to v souvislosti s existencí skutečných či domnělých sociálních, antropologických nebo kulturních indikátorů) a jsou marginalizováni, sociálně vyloučeni. Může se jednat o dům anebo o celou městskou čtvrť, která může čítat až několik tisíc lidí (4).

Levitas ve své publikaci uvádí, že sociální exkluze může být stejně jako chudoba přenášena z generace na generaci a je důsledkem:

- chudoby (redistributivní diskurz)
- nezaměstnanosti (integrativní diskurz)
- sociálně patologického jednání (morální diskurz) (42).

Sociálně vyloučené romské lokality vznikají hlavně v důsledku přirozeného stěhování chudých příslušníků romské menšiny do těchto lokalit, kde je cenově výhodnější bydlení či nátlakem společnosti, kdy jsou romské rodiny vytlačovány

z lukrativních bytů a jsou sestěhováni do náhradního bydlení v levných lokalitách anebo jsou sestěhováni kvůli neplacení nájemného do ubytoven a „holobytů“ (substandardní byty o jedné místnosti, zřízené za účelem vystěhování nepřizpůsobivých osob a neplatičů) (4).

V naší společnosti jsou sociálním vyloučením postiženi právě a především Romové a Romky. Znamená to pro ně nemožnost adekvátního bydlení, nedostatečnou zdravotní péči, povětšinou základní či dokonce žádné vzdělání, vyloučení z určitého životního standardu, ale i ze základních práv. Sociální vyloučení má velice blízko k pojmu chudoba, nejsou ovšem totožné. Chudobu chápeme jako segregaci jedinců či skupin od materiálního bohatství společnosti. Je však mylné tvrdit, že všichni chudí jsou sociálně vyloučení, a že všichni sociálně vyloučení musí být chudí, neboť exkluzi na kulturním, náboženském či v našem případě etnickém základě mohou zároveň sdílet osoby bez ohledu na to jak velký mají majetek, jakou profesi vykonávají či jak vysokého dosahují příjmu (31).

Sociální vyloučení znamená vyřazení z aktivní participace na společenském životě a ztrátu určitého sociálního statutu v dané společnosti. Skupiny obyvatel, ohrožené sociálním vyloučením, především tedy romská menšina, mají obvykle zkušenost s obojím (30).

Friedmann ve své publikaci vymezuje dva přístupy k inkluzi, tedy inkluze do centra a inkluze na okraji. Inkluze do centra značí situaci, kdy je daný jedinec součástí určitého společenství v plné jeho šíři, ve všech sférách a má tak možnost participovat na všech právech či příležitostech, jež společnost nabízí. Příslušníci sociálně vyloučených lokalit, tedy žijící „na okraji“ jsou od tohoto centra vzdáleni, tudíž nemají takovou možnost účastnit se společenského dění či jej nějak ovlivňovat. Sociální inkluze je velice často spojována s termínem plného občanství (9).

U sociální exkluze, jakožto multidimenziálního pojmu, lze rozlišit několik jeho sfér, například tedy:

- *ekonomická sféra*: spojená s dlouhodobou nezaměstnaností (marginalizace na trhu práce) a celkově příjmovou chudobou

- *sociální sféra*: bezdomovectví, kriminalita, prostituce, drogy, gamblerství apod.; styky se společností jsou omezeny většinou pouze na lidi ve stejném postavení, tedy ostatní sociálně vyloučené obyvatele
- *politická sféra*: nízká či nulová účast ve volbách a participace na společenském, politickém dění
- *komunitní sféra*: nevyhovující, zdevastované obydlí i jeho okolí (vlhkost zdí, plísň, přelidněnost), špatná dostupnost služeb
- *prostorová sféra*: vysoká koncentrace vyloučených jedinců v lokalitách na okraji města, zhoršená dopravní dostupnost, minimální počet poskytovaných služeb a žádné či omezené pracovní příležitosti
- *skupinová sféra*: koncentrace atributů vyloučení v daných skupinách (30).

Steiner navíc přidává *kulturní sféru* sociálního vyloučení, jíž rozumí omezený přístup k možnosti vzdělávat se. Romská populace ovšem vzdělání příliš neuznává, nepovažuje ho za nějakou cennou hodnotu v životě jedince, proto raději dávají své děti do praktických škol, neboť i oni sami mají povětšinou jen základní vzdělání. Nespatřují proto žádnou souvislost mezi nevzdělaností a nemožností uplatnit se na trhu práce a s tím souvisejícím sociálním vyloučením (47).

U sociálního vyloučení lze stejně jako u mnoha jiných sociálních fenoménů rozlišit objektivní a subjektivní stránku. Rozlišujeme tedy symbolickou sociální exkluzi, tzn.: „*Marginalizaci a stigmatizaci některých sociálních skupin veřejností (to jest většinou společností), avšak ne v rovině aktivního a skutečného vylučování, nýbrž vylučování verbálního, to je skrze vyjadřování různé míry odmítání a odporu.*“ a subjektivní sociální exkluzi, nebo-li stav kdy má daný jedinec pocit, že je společností sociálně vylučován (43).

1.5.1 Indikátory sociálního vyloučení

Sociální vyloučení je jev či možno také říci proces, který se dotýká mnoha důležitých životních oblastí daného jedince, vzájemně je propojuje a neblaze na ně působí.

V tabulce níže pro představu uvádím primární indikátory, které aktivně působí ve vyjmenovaných dimenzích sociálního vyloučení .

Tabulka číslo 1: Indikátory sociálního vyloučení

<i>Dimenze sociálního vyloučení</i>	<i>Indikátory sociálního vyloučení</i>
Ekonomické aktivity	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Chudoba ▪ Materiální deprivace
Aktivity na pracovním trhu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne/zaměstnanost ▪ Případná kvalita zaměstnání
Sociální aktivity	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne/participace na sociálních kontaktech ▪ Případná šíře a kvalita daných sociálních kontaktů
Politické aktivity	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne/participace na politickém životě, aktivitách (např. volby)

Zdroj: MAREŠ, P., SIROVÁTKA T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda.*

Podle expertních odhadů existovalo v České republice v roce 2006 zhruba 300 sociálně vyloučených romských lokalit, v nichž žilo přes 80 000 romských obyvatel . Aktuálně je tento počet samozřejmě opět o něco vyšší, s přihlédnutím k dynamičnosti celé této problematiky (1).

1.5.2 Sociální vyloučení romské menšiny

V České republice se problematika sociálního vyloučení vztahuje především k romské menšině. Tato exkluze vzniká v souvislosti s nahromaděním nejrůznějších sociálních problémů jako je nezaměstnanost, minimální příjem, nevhodnost bydlení – jeho špatná kvalita apod. (7).

Sociální exkluze je multidimenzionální jev, který se dotýká podstatných dimenzí společenského života daných jedinců, souvisí tedy například s postavením na trhu práce, se vzdělaností, bydlením apod.

Dle převládajících názorů a výzkumů sehrává v sociálním vyloučení romského etnika primární roli dlouhodobá exkluze na trhu práce a kvůli nízké či žádné vzdělanosti přístup jen k málo placeným pracovním místům. Zaměstnání Romů tedy sice jejich rodinám nepřináší výrazné zlepšení finanční situace, ovšem působí jako faktor brzdící jiné sféry sociální exkluze. Tato tvrzení dokazuje i zjištění, že zaměstnání či postavení na trhu práce obecně, sice příliš nesnižuje četnost půjčování peněz, ale výrazně posiluje schopnost tyto dluhy řádně splácet. Studie dokazují, že mezi zaměstnanými příslušníky romské populace má dluhy jen 20% z nich a Romové bez práce z 50%. Při srovnání se zaměstnanými Romy je podíl subjektivně chudých až čtyřikrát vyšší (46).

S pojmem sociální vyloučení je v úzké souvislosti pojem segregace, nebo-li oddělování, vyloučení. Zpravidla k ní dochází v souvislosti s rasovým podtextem či na základě sociálního nebo zdravotního znevýhodnění (49).

Dopad sociální exkluze se zároveň projevuje na romských dětech, které oproti ostatním dětem až třicetkrát častěji ukončují povinnou školní docházku v nižším ročníku než by měly a osmadvacetkrát častěji jsou převáděny do speciálních škol. Tato exkluze ze vzdělání je samozřejmě podhoubí jejich budoucí nezaměstnanosti (30).

Sociální vyloučení je neodmyslitelně spjato se špatnými bytovými podmínkami. Romové a Romky jsou na trhu s byty ještě více diskriminováni než na trhu pracovním. Pronajímatelé se zdráhají romským občanům své byty pronajmout, ať už kvůli svému otevřenému rasismu či jen kvůli určitému předsudku, jež romský vzhled avizuje, jde tedy především o nespolehlivost. Tato obava z nespolehlivosti je oprávněná, neboť je velice časté, že romská menšina ani v obecních bytech nájemné řádně neplatí. Z těchto důvodů dochází ke vzniku sociálně vyloučených lokalit, které mají ovšem bezesporu destruktivní účinek na své obyvatele a na jejich další vzorce chování. Tito lidé postrádají perspektivu lepší budoucnosti, jsou odloučeni od sociálních služeb a veřejností diskriminováni, pohlížejí na ně jako na „homogenní masu problematických“ (17). Byty v sociálně vyloučených lokalitách jsou velice často v katastrofálním stavu,

nehygienické, neudržované, strohé. Jejich pronajímatelé neprovádí opravy ani údržbu, a to především z toho důvodu, že na to nemají peníze, protože regulované nájemné je velmi nízké a navíc nájemníci neplatí tak jak mají. V populaci je rozšířená představa, že Romové tyto byty devastují a vybydlují. Toto konstatování se jistě zakládá na pravdě, ale faktem také zůstává, že řada těchto bytů se rychle a snadno opotřebovává, a to i bez nějakého bezohledného ničení či zacházení, neboť jak už jsem zde zmínila, bydlí v nich mnoho nájemníků, jsou přeplněné (17).

Nejčtenější formou rizikového chování na území sociálně vyloučených romských lokalit je podle Rady vlády pro záležitosti romské menšiny gamblerství a užívání návykových látek (7).

Předejít či dokonce odstranit sociální vyloučení je snahou sociální politiky a jí uplatňovaných nástrojů. Hlavním takovým nástrojem je čteně využívaná terénní sociální práce (27).

1.5.3 Nezaměstnanost sociálně vyloučeného romského etnika

Nezaměstnanost lze definovat podle Velkého sociologického slovníku II jako výskyt osob bez placeného zaměstnání. Pokud se jedná o dlouhodobou nezaměstnanost (déle než 6 měsíců) nabývá tento jev četných sociálních problémů (56).

Marginalizace na trhu práce představuje hlavního činitele sociálního vyloučení (28).

Nejmarkantnějším znakem a zároveň problémem života romského etnika je právě nezaměstnanost, která neohrožuje všechny skupiny lidí ve stejné míře. Mezi nejrizikovější skupiny patří lidé s nízkým vzděláním, v kontextu pohlaví jsou to ženy, dále mladí lidé bez praxe či příslušníci určité sociální kategorie, v našem případě příslušníci etnické menšiny – Romové. Je bezesporu, že nezaměstnanost posiluje nejružnější delikventní chování a podmiňuje vznik sociální patologie. Jde tedy nejčastěji o vznik trestné činnosti krádeží, loupeží, násilného přepadení apod. či nadměrného užívání návykových látek (53). Příslušníci etnických minorit (tedy především romské etnikum) představují 50% dlouhodobě nezaměstnaných (2).

Romské etnikum je na trhu práce znevýhodněno kvůli následujícím charakteristikám:

- *Nemají potřebu vzdělávat se, většinou žádná pracovní kvalifikace:* Podle jejich tradice řemeslo přechází z otce na syna, tudíž není proto potřeba věnovat se jinému vzdělání. Vzdělávat se též nebylo prakticky možné kvůli jejich kočovnému způsobu života.
- *Chybějící pracovní morálka:* Tato charakteristika též může souviset s kočovným způsobem života, Romové žili ze dne na den, neplánují, jejich myšlení je rigidní a již od narození dělají jen to co chtějí, v zásadě nejsou svými rodiči nuceni do ničeho, co sami dělat nechtějí.
- *Neschopnost přizpůsobit se požadavkům trhu práce a pracovním návykům.*
- *Horší zdravotní stav:* Ve srovnání s průměrným zdravotním stavem obyvatelstva majoritní společnosti je zdravotní stav příslušníků romské menšiny podstatně horší. Hlavními příčinami je jejich chaotický způsob života, nesprávná strava, nedostatek pohybu, ale též nadměrná konzumace alkoholu, kouření již od dětského věku či abúzus návykových psychotropních látek.
- *Bytové podmínky:* Romové žijí ve většině případů v bytech nejnižší kategorie, v sociálně vyloučených lokalitách, kde je nedostatečná hygiena. Tyto byty jsou navíc nadměrně přelidněné.
- *Pobírání sociálních dávek:* Systém sociálních dávek je podle mého názoru vysoce demotivujícím činitelem, bránícím uplatnění Romů na trhu práce. Neboť tito občané postupně ztrácejí veškeré pracovní návyky a dokonce motivaci či odhodlání najít si vhodné zaměstnání jako zdroj finančních prostředků a dají logicky přednost snazšímu způsobu jejich obstarání, tedy pobírání dávek sociálního zabezpečení (22).
- *Jazyková bariéra*
- *Neochota zaměstnavatelů zaměstnávat příslušníky romského etnika*

Sirovátka uvádí, že podle odhadů se na šedé ekonomice podílí minimálně jednou ročně každý druhý romský muž, který ovšem nežije v sociálně vyloučené lokalitě. Pokud jde o muže ze sociálně vyloučených lokalit, je tento počet mnohem markantnější (46).

1.6 Romské etnikum a romství

1.6.1 Vymezení pojmu Rom

Ačkoliv by většina lidí nejspíše dokázala vysvětlit, co se pod označením Rom skrývá, ale i přesto se domnívám, že by bylo vhodné tento pojem více specifikovat a upřesnit, poněvadž může být chápán různými způsoby a při případném zařazování osob do kategorie Rom, může dojít k omylům.

Moravec navrhuje následující tři způsoby rozlišení a chápání pojmu Rom:

- *Romové, jakožto nositelé dané kultury:* V této souvislosti chápeme Romem toho, kdo přijal za vlastní a zároveň praktikuje určitý systém hodnot, tradic, zvyků, uznávaných norem či principů sociální organizace, dále způsob řešení sporů a problémových situací apod., jež identifikujeme jako romskou kulturu.
- *Romové na základě sebeidentifikace:* V tomto případě považujeme za Roma každého, kdo se sám k romské národnosti hlásí a identifikuje se s ní.
- *Rom jako charakteristika připsaná z vnějšku:* V tomto případě je člověk identifikován svým okolím za Roma, a to na základě určitých tělesných projevů, fyzických a biologických znaků (37). Patří k nim například tmavší barva pleti, tmavší pigmentace vlasů i očí, obecně řečeno mluvíme o takzvaném „romském antropologickém typu“ (12).

Pokud bychom chtěli konkretizovat pojem Rom z právního hlediska, rozumíme jím občana, který se podle zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, hlásí k romské národnosti. Dále to také upravuje Listina základních práv a svobod (článek 3, odstavec 2).

V současné době je po celém světě asi 12 milionů Romů (Evropa 8 mil., Amerika 3 mil., jinde 1 mil.). Evropané je často považovali za Turky nebo Egyptany – zde je tedy původ názvu „gypsies“ (Egyptians) (10).

1.6.2 Subetnické členění romského etnika

Romské společenství představuje výraznou a rozsáhlou etnickou skupinu. Příslušníci romského antropologického typu mají většinou společný indický původ, kulturu, tradice, zvyky i historický vývoj. Výše uvedená fakta však neznamenají, že jsou Romové homogenní skupinou. Naopak, jsou rozdílní a to s ohledem na to, v jaké zemi se usadili, v jakém prostředí a skupině vyrůstali, žijí, ale i podle toho na jaké úrovni sociálního statusu se nacházejí (19). Tato úroveň může být ovlivněna vzděláním, způsobem obživy, kvalitou života apod.

Romské etnikum se tedy stratifikuje podle komunit, k nimž se identifikují. V České republice se jedná o následující subetnické členění:

- *Slovenští Romové:* Nebo-li servike Roma, migrovali do České republiky po 2. světové válce, a to ze Slovenska, ze slovenských romských osad. Aktuálně je to nejpočetnější romská skupina nacházející se na našem území. Právě slovenskými Romy, jelikož jsou dostupní, se budu zabývat při psaní své praktické části.
- *Čeští a moravští Romové:* Na českém území a jižní Moravě pobývají již několik století. Roku 1939, kdy byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava, byli odvedeni do pracovních a koncentračních táborů, odkud se již už však většina bohužel nevrátila.
- *Maďarští Romové:* Ungrike Roma do Čech rovněž migrovali ze Slovenska, ale i Maďarska. Od slovenských Romů se odlišují tzv. maďarskou romštinou.
- *Němečtí Romové:* Sintí je skupina německých Romů, kteří u nás žijí v malém počtu, a to především z toho důvodu, že stejně jako u českých a

moravských Romů, jich většina zahynula v koncentračních táborech (19).

- *Olašští Romové*: Vlachike Roma byli ostatními Romy považováni za něco víc. Byli to většinou kočovníci a ostatní Romy označují pod hromadným názvem Rumungre Roma. Používají romský jazyk, který je srozumitelný pouze této subetnické skupině a rozumějí mu Olaši všude ve světě (49).

Mezi výše uvedenými etnickými skupinami existuje silná touha a trend separovat se od ostatních skupin a odlišovat se, jakékoli porovnávání proto striktně odmítají. Je zde též silná bariéra v souvislosti s uzavíráním vzájemných sňatků, neboť každé z těchto společenství je silně endogamní, tzn. že jedinec jednoho společenství může uzavřít sňatek pouze s jedincem téhož společenství, nikoliv z jiného (15).

1.6.3 Romipen

„Když Deloro (Bůh) tvořil člověka, vzal hlínu, uhnětl z ní postavičku a dal ji do pece upéct. Chvilíčku si zdříml a: Jejda, jejda, připálil jsem ho, udělal jsem černocho. Nevadí příště nezaspím!

Vzal další hlínu, uplácal človíčka a z pece ho honem honem tahal ven: Není hotový, jako tvaroh!

Potřetí Deloro nespěchal, nezaspal, dával si pozor. A když tělíčko vytáhl, zaradoval se: Pěkného člověka jsem upekl. Ani černý ani bílý. Stvořil jsem Roma, nejlepšího!“ (55).

Romipen, nebo-li romství, definuje romský sociolog Andrzej Mirga jako: *„totožnost Romů, jejich sebevědomí, myšlení o sobě, pojmenování svých vlastností, jako právní a morální kodex.“ (52).*

Součástí tohoto romipen, jsou i následující uznávané hodnoty a kulturní zásady:

- *manušipen*: být opravdovým člověkem

- *čaćipen*: úcta k pravdě a spravedlnosti
- *phuripen*: úcta ke stáří
- *pařiv*: zásada pohostinnosti, obzvláště tedy v romské rodině (*fameřia*) a prokazování úcty (52).

2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíl práce

Cílem mé diplomové práce je identifikovat, jak adolescentní Romové a Romky žijící v sociálně vyloučené lokalitě, vnímají sociální patologii.

2.2 Výzkumné otázky

Vzhledem ke skutečnosti, že jsem si zvolila kvalitativní výzkum, byly primárně stanoveny výzkumné otázky, ve kterých se volí jev, k němuž se bude prováděný výzkum vztahovat (11).

S ohledem na výše uvedený cíl práce jsem stanovila a následně uvádím tuto výzkumnou otázku:

Jaké je pojetí sociální patologie adolescentních Romů a Romek, žijících v sociálně vyloučených lokalitách A a B?

Výše uvedené sociálně exkludované lokality jsou záměrně anonymizovány. Lokalita A je ubytovna pro neplatiče a lokalita B ubytovna sídlištního typu.

3. METODIKA

3.1 *Použité metody a techniky sběru dat*

Vzhledem k cíli a specifičnosti výzkumného souboru i výzkumného šetření, jsem zvolila ke zjištění skutečnosti, jak příslušníci romského etnika v sociálně vyloučených lokalitách vnímají sociálně patologické jevy ve společnosti, kvalitativní výzkum.

Cílem kvalitativního výzkumu je porozumění, vytvoření náhledu na danou problematiku (5). Hlavním úkolem kvalitativního výzkumu je objasnit, jak se daní jedinci v určitém sociálním a kulturním prostředí a v aktuální situaci chovají, jakým způsobem si to vysvětlují, jak to vnímají a proč je tomu tak (11).

Před samotnou realizací výzkumného šetření jsem provedla pilotáž s romskou adolescentní dívkou, abych zjistila, zda nebude plánovaný rozhovor časově příliš náročný a zda vybraní respondenti udrží pozornost či zda vůbec budou ochotni zodpovídat mi otázky potřebné k uzavření výzkumného šetření. Provedenou pilotáží jsem si též ověřila, zda jsou mé otázky srozumitelné a jasné, minimálně tedy pro romskou dívku z pilotáže (23).

Pro své výzkumné šetření jsem použila metodu dotazování a techniku polostandardizovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Pro respondenty jsem si připravila určitou baterii otázek, jichž jsem se při rozhovoru snažila držet.

První část otázek se týkala základních sociodemografických či identifikačních charakteristik respondenta/tky, tedy věk, pohlaví apod. Další část výzkumných otázek byla zaměřena na postoj k sociálně patologickým jevům ve společnosti a na povědomí o nich. Seznam těchto otázek přikládám do kapitoly Přílohy, Příloha 1.

3.2 *Charakteristika výběrového souboru*

Výzkum pro tuto diplomovou práci byl realizován v prosinci 2011 a v lednu 2012, a to v sociálně vyloučených lokalitách, které z etických důvodů anonymizuji. První z nich je ubytovna pro neplatiče – dále jen A a druhou je ubytovna sídlištního typu – B.

Základní výzkumný soubor představují respondenti a respondentky romské menšiny (na základě sebeidentifikace) (4) ve věku od 13 do 20 let¹, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Sebeidentifikace je pro výzkumné šetření velice důležitá informace k tomu, abych zjistila, zda oslovení respondenti spadají do mého cílového souboru.

Respondenty jsem vybírala na základě kvótního výběru, kdy první kvótou byla sociálně vyloučená lokalita, druhou kvótou byl věk (tedy adolescenti ve věku od 13 do 20 let), dále pohlaví (snahou bylo, aby byl výzkum vůči respondentům genderově korektní) a v neposlední řadě se jednalo o výběr na základě dostupnosti.

Respondenty jsem oslovila v následujících dvou sociálně vyloučených lokalitách:

- ubytovna pro neplatiče (A)
- ubytovna sídlištního typu (B)

Počet členů z výběrového souboru je 14. Uskutečněné rozhovory jsou anonymní. Označení někoho za sociálně vyloučeného, či že obydlí se nachází v sociálně vyloučené lokalitě, může mít fatální důsledky a být základem nálepkování. Proto jsem při výběrání respondentů a sociálně vyloučených lokalit vycházela z následujících identifikujících kritérií:

- dokument *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* (2006)

---

¹ Ve své práci se zabývám věkovou skupinou nacházející se v období adolescence. Adolescence představuje přechodné období mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje jednu dekádu života, tzn. od deseti do dvaceti let věku člověka. Tato dekáda zahrnuje celostní proměnu osobnosti ve všech jejích oblastech – tedy somatické, psychické i sociální. Období adolescence můžeme pojmenovat jako „*období hledání a přehodnocování*“ (VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8) – daný jedinec v něm musí zvládnout proměnu vlastní osobnosti, utvořit si zralou formu sebeidentifikace a získat přijatelné sociální postavení v rámci společnosti. Průběh dospívání je v přímé interakci s kulturními a společenskými podmínkami, v nichž se adolescent vyskytuje (VÁGNEROVÁ, Vývoj.psyh.I).

- potvrzení při rozhovoru od sociálních pracovníků z institucí nacházejících se v blízkosti těchto exkludovaných lokalit, které je rovněž označily za sociálně vyloučené

3.3 Kvalitativní dotazování

Kvalitativní dotazování tvoří v empirickém výzkumu metodu sběru dat, která je založená na aktivním naslouchání výzkumníka respondentům, dále na kladení otázek a získávání, zaznamenávání jejich odpovědí.

Existují tři formy dotazování. Na jedné straně jsou to nejrůznější dotazníky, kde je pevně určena struktura daných otázek. Na straně druhé jsou to volné rozhovory, jež se formulují až podle vývoje aktuální situace, struktura tedy není pevně určená a v neposlední řadě existuje ještě dá se říci střední cesta v podobě polostrukturovaného či polostandardizovaného rozhovoru, kterou jsem si vybrala pro své výzkumné šetření já. Pro polostandardizovaný rozhovor je typická určitá osnova, vyznačuje se definovaným účelem a vysokou flexibilitou celého výzkumného procesu, jehož cílem je získání informací (11). Polostandardizovaný rozhovor má předem určené okruhy otázek a jejich pořadí (5).

3.4 Průběh terénního výzkumu

Výzkumné terénní šetření bylo uskutečněno ve dvou anonymních sociálně vyloučených lokalitách, tedy lokalita A a B.

Respondenti se rekrutovali právě z nich. V lokalitě B se jednalo o pravidelné návštěvníky nejmenovaného music clubu, se kterými jsem v kontaktu vzhledem k tomu, že jsem v klubu zaměstnaná na částečný úvazek. Druhá část respondentů pocházela z lokality A, byla vybrána z uživatelů opět nejmenovaného nízkoprahového zařízení pro děti a mládež (dále jen „NZDM“). Rozhovory byly prováděny individuálně, důraz byl kladen na autentičnost a zachování pocitu bezpečí a anonymity.

Respondenty z lokality B jsem zkontaktovala ve svém zaměstnání, kam pravidelně docházejí, a na základě domluvy proběhly individuální rozhovory přímo v prostorách klubu. Vzhledem k tomu, že každý respondent odpovídal zvlášť, riziko zkreslení odpovědí vzájemným odposloucháváním bylo eliminováno. Přístup respondentů byl zodpovědný, o čemž svědčí i fakt, že na smluvenou schůzku se dostavili všichni oslovení respondenti.

Každému z respondentů bylo na úvod rozhovoru vysvětleno, čeho se okruhy otázek týkají a za jakým účelem jsou rozhovory prováděny. Byli seznámeni i s tím, že mají právo neodpovídat v případě, že je jim otázka nepříjemná, nebo nechtějí odpovídat. V průběhu rozhovorů však tuto možnost nevyužil nikdo z respondentů. Jednotlivé otázky byli respondentům vysvětlovány, objasňovány.

Zbývající data potřebná ke zpracování práce jsem sbírala v lokalitě A. Předem proběhla telefonická domluva s pracovníky NZDM, kteří zároveň informovali uživatele o probíhajících rozhovorech.

V NZDM jsem měla k dispozici jednu z místností sloužící pro volnočasové aktivity, kde již byli uživatelé připravení na rozhovory. Proběhlo vzájemné představení, respondentům byl vysvětlen účel rozhovorů, a zároveň akcentována prosba o shovívavost. Po vzájemné domluvě jsme se sedmi uživateli zůstali právě v této místnosti, kde proběhly individuální rozhovory, přičemž ostatní uživatelé poslouchali odpovědi svých vrstevníků. Nevýhoda této formy rozhovorů tkví zejména v tom, že jsou respondenti ovlivňováni odpověďmi druhých, zvyšuje se tak pravděpodobnost zkreslení možných odpovědí. V průběhu rozhovoru jsem zaznamenala několik pokusů o zlehčení (vtip, nadsázka). Situace, kterou jsem vnímala jako nepříjemnou nastala, když začali respondenti mezi sebou komunikovat romsky.

Nicméně i mezi respondenty probíhala jistá míra regulace odpovědí, protože když někdo z respondentů odpověděl nepravdu, ostatní jej napomenuli, potažmo opravili.

Na otázky neodpovídali automaticky, využili možnost vysvětlení.

V kapitole Přílohy, konkrétně v Příloze 1 jsou okruhy otázek, na které jsem se v uskutečněných rozhovorech ptala a v Příloze 2 se nacházejí jednotlivé přepisy těchto rozhovorů.

3.5 Zpracování dat

Za účelem zpracování praktické části své diplomové práce jsem nasbíraná data nejdříve doslovně přepsala do elektronické podoby a pro analýzu dat jsem použila metodu vytváření trsů (36).

Metoda vytváření trsů spočívá v seskupení určitých výroků do skupin, a to podle určitých společných znaků, např. rozlišení dat podle jistých jevů, případů apod. Tyto skupiny (trsy) vznikají na základě určité podobnosti mezi zkoumanými subjekty. Jednotka je do trsu zařazena v souvislosti s jistými opakujícími se znaky s ostatními jednotkami v daném trsu (skupině). Tímto procesem vznikají kategorie jednotek, které jsou charakteristické společnými znaky (36).

4. VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE

V této kapitole se zaměřuji na analýzu získaných rozhovorů s respondenty/kami a dále na interpretaci výsledků, které jsem výzkumným šetřením získala. Kapitola je stratifikována podle jednotlivých patologií, které jsem zkoumala, a které jsem zároveň vymezila v teoretické části práce.

4.1 Obecné údaje

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 14 respondentů, konkrétně se jedná o sedm dívek a sedm chlapců. Respondenty jsem oslovila ve dvou sociálně vyloučených lokalitách. Z každé lokality mám zpracované rozhovory od sedmi respondentů. Respondenti jsou ve věku od 14 do 20 let. Sedm respondentů ze čtrnácti má ukončené základní vzdělání, zbývajících sedm respondentů aktuálně navštěvuje základní školu. Všichni oslovení respondenti sami sebe identifikovali za Romy či Romky. Konkrétnější identifikační údaje uvádím níže v tabulce, Tabulka č. 2.

Tabulka 2: Identifikační údaje respondentů/tek

Číslo respondenta	Pohlaví	Věk	Lokalita	Vzdělání	Zaměstnání	Děti
1	Muž	19	A	ZŠ	Ne	ne
2	Muž	16	A	t.č. ZŠ	Ne	ne
3	Muž	14	A	t.č. ZŠ	Ne	ne
4	Žena	16	A	t.č. ZŠ	Ne	ne
5	Muž	14	A	t.č. ZŠ	Ne	ne
6	Žena	16	A	t.č. ZŠ	Ne	ne
7	Muž	20	A	ZŠ	Ano	ano 2
8	Žena	17	B	ZŠ	Ne	ne
9	Žena	16	B	t.č. ZŠ	Ne	ne
10	Žena	19	B	ZŠ	Ne	ano 2

11	Žena	15	B	t.č. ZŠ	Ne	ne
12	Muž	18	B	ZŠ	Ano	ano 1
13	Žena	17	B	ZŠ	Ne	ne
14	Muž	20	B	ZŠ	Ne	ne

Zdroj: Vlastní výzkum

4.2 Kouření cigaret

Z výzkumného šetření vyplývá, že kromě jednoho z oslovených respondentů kouří všichni. Tímto jediným nekuřákem je muž, který uvádí, že kouřit sice vyzkoušel, ale nechutnalo mu to, proto s tím již nepokračoval (R1).

V odpovědích se objevovaly různé aspekty kouření cigaret, respondenti/ky vzpomínali na začátek kouření, kontext tohoto začátku, jakožto i zmiňovali současný stav, výhody a nevýhody kouření.

Pro přehlednější orientaci jsem vytvořila následující tabulku (Tabulka 3), v níž jsou uvedeny základní informace v souvislosti s kouřením cigaret. V tabulce jsem užila následující zkratky: ZD (zdravotní důvody), FD (finanční důvody), U (uklidnění).

Tabulka 3: Kouření cigaret

Č. r.	Věk, kdy začal kouřit	Kdo ho k tomu přivedl	Povědomí o legálnosti kouření	Výhody	Nevýhody
1	12 let nyní nekouří	bratr	–	NE	ANO – ZD
2	13 let	rodiče	od 15 let	ANO – U	NE
3	10 let	kamarád	nevím	ANO – lepší pocit v partě	NE
4	12 let	kamarádka	od 18 let	nevím	ANO – ZD, FD
5	12 let	kamarádi	od 18 let	nevím	NE
6	15 let	matka	od 15 let	NE	ANO

					– ZD, FD
7	12 let	kamarádi	od 15 let	NE	ANO – ZD, FD
8	12 let	sestra	od 18 let	ANO – lepší pocit, U	ANO – FD
9	10 let	bratr	od 18 let	ANO – U, je to dobré	NE
10	11 let	bratr	od 18 let	NE	NE
11	12 let	kamarádi	od 18 let	NE	–
12	9 let	sám	od 15 let	NE	ANO – ZD, FD
13	15 let	rodiče	od 15 let	ANO – U, je to dobré	NE
14	10 let	kamarádi	od 18 let	NE	NE

Zdroj: Vlastní výzkum

Kontext začátku

Jako nejčtenější kontext svého začátku s kouřením cigaret uvedli respondenti své kamarády či ovlivnění partou (N=6). Další čtyři respondenti uvedli, že poprvé si zapálili cigaretu s některým ze svých sourozenců. Tři respondenti odpověděli, že si poprvé zakouřili s rodiči a jen jeden respondent řekl, že ho k tomu nikdo nepřivedl a poprvé si zakouřil sám:

„Poprvé jsem to zkusil sám, líbilo se mi to u našich a starších sourozenců, a tak mi to zachutnalo, že kouřím dodnes.“ (R12)

Respondent číslo 12 sice tvrdí, že kouřit se naučil sám, ale v jeho odpovědi je obsažena „inspirace okolím“ – líbilo se mu to u rodičů a sourozenců.

Normalizace

V uvedených odpovědích zaznívalo slovo „normální“ v souvislosti s kouřením. Ze získaných odpovědí je dále patrné, že nejen že všichni oslovení respondenti nepovažují kouření cigaret za nic špatného či neobvyklého, ale též že kouří i většina členů z rodiny

a všichni jejich přátelé. Respondenti/tky také uvedli, že kouří s rodiči nebo, že dostávají cigarety či peníze na ně právě od nich, např.:

„Rodiče to vědí, kouřím s nima, už odmala. Máma mi dává i cigarety, když nemám peníze.“ (R4)

„O kouření si nemyslím nic, je to normální. Kdo dnes nekouří?! Já kouřím od 12 let, naučila mě to sestra, která taky kouří odmala. I rodiče kouří. Kouříme normálně s nima. A když nemám na cigarety, dává mi peníze máma.“ (R8)

„O kouření si myslím, že je to normální, kdo dnes nepálí?!“ (R11)

Respondent číslo 1 se, jako jediný nekuřák, k tomu, zda kouření vnímá jako normalitu přímo nevyjádřil a hodnotí to jako individuální záležitost (kuřáky neodsuzuje):

„O kouření si myslím, že je to každýho věc. Já nekouřím, ale většina kámošů v mém okolí kouří. A je mi to fuk. Ať si dělá každý co chce.“ (R1)

Povědomí o legalitě kouření

Na otázku, od kolika let si respondenti myslí, že je legální kouřit cigarety, mi sedm ze čtrnácti odpovědělo, že od 18 let, pět dotázaných se domnívá, že od 15 let, jeden respondent odpověděl, že neví od kolika a jeden respondent odpověděl, že je to osobně vymezené:

„Každýho věc ne, od kolika začne s kouřením.“ (R1)

Tvrzení, že i když není respondent ještě zletilý, není problém s tím, aby mu cigarety někde prodali, se objevilo třikrát a dále také, že pokud se tak opravdu stane, tedy že cigarety mu někde neprodají, podpoří respondenty právě rodiče – cigarety mu poskytnou:

„Vím, že se smí kouřit od 18 let, ale není problém s tím, že by mi někde ciga neprodali, a když na ně nemám peníze, koupí mi je naši.“ (R11)

Na následující odpovědi je opět demonstrován nízký věk začátku experimentování s cigaretami a zároveň správné povědomí o tom, že je to činnost nelegální, ovšem je vnímána jako normální:

„Legálně se smí kouřit od 18 let, ale kouří i děti, je to v dnešní době normální.“ (R10)

Výhody kouření

Z odpovědí respondentů na to, zda má kouření cigaret nějaké výhody, mi sedm respondentů odpovědělo, že žádné výhody nejsou:

„Výhody to žádný nemá, je to o zvyku.“ (R12)

„Výhody to asi žádný nemá. Mně to prostě chutná a baví. Připadám si pak líp, když pálím, hlavně proto, že v partě kouří každý.“ (R11)

Jako zajímavou odpověď shledávám tvrzení jedné respondentky, v níž je obsaženo přiznání, že je na cigaretách závislá:

„Výhody to žádný nemá. Já kouřím, protože se mi to líbí a jsem na tom závislá.“ (R6)

Otázkou je, zda výše uvedené odpovědi neobsahují benefity, které sice nejsou respondenty/tkami jako výhody percipované, nicméně představují určitou sociální odměnu například v podobě sociálního kontaktu.

Čtyři respondenti uvádí jako hlavní výhodu, že se u kouření uklidní, když jsou v napjaté situaci či ve stresu nebo mají vztek, dva respondenti uvádí, že se pak v partě cítí lépe a jeden respondent uvedl, že neví zda to má nějaké výhody.

Nevýhody kouření

Sedm respondentů mi odpovědělo, že na kouření neshledává žádné nevýhody. Šest respondentů tvrdí, že nevýhodou je, že to ničí zdraví nebo je to moc drahé a jeden respondent uvedl, že neví, zda má kouření nějaké nevýhody či rizika. Zde uvádím ilustrativně odpověď, v níž jsou obsaženy nejčastější teze, týkající se nevýhod kouření, oslovených respondentů/tek:

„Nevýhod hodně, hlavně to ničí zdraví, vzniká rakovina a je to drahý jako prase. Hlavně když hulí i žena.“ (R7)

Respondenti jsou si tedy dle odpovědí vědomi toho, že nikotinismus má negativní dopad na zdravotní stránku člověka, též uvádí, že může zapříčinit vznik rakoviny a v neposlední řadě je patrné, že pociťují i finanční zátěž tohoto zlovyku.

4.3 Pití alkoholu

Přehlednější základní informace týkající se této oblasti opět uvádím níže v tabulce (Tabulka 4). V tabulce užívám následující zkratky: HA (stimulant k hraní automatů), ZS (ztráta sebekontroly), A (agresivita), FD (finanční důvody), Z (zábava), U (uvolnění).

Tabulka 4: Pití alkoholu

Č. r.	Četnost užívání	První užití	Kdo ho k tomu přivedl	Výhody	Nevýhody
1	3 × ročně	10	rodiče	NE	ANO – HA
2	2 × ročně	10	rodiče	NE	ANO – ZS, A, HA
3	nepije	14	rodiče	NE	ANO – FD, ZS
4	1 × týdně	14	kamarádky	ANO – je to dobrý, Z	ANO – ZS
5	nepije	13	rodiče	NE	ANO – ZS, A
6	1 × týdně	13	rodiče	ANO – Z	NE
7	1 × ročně	13	rodiče	NE	ANO – ZS
8	1 - 2× týdně	14	rodiče	ANO – U, Z	NE
9	1 × týdně	13	rodiče	ANO	ANO

				- Z, U	- kocovina, A
10	4 × ročně	15	kamarádky	ANO - U, Z	NE
11	-	13	přátelé	ANO - U, Z	NE
12	4 × ročně	14	rodiče	ANO - Z	ANO - ZS
13	1 × měsíc	15	rodiče	ANO - Z	ANO - FD
14	3 × ročně	14	rodiče	NE	ANO - ZS, A, HA

Zdroj: Vlastní výzkum

Četnost užívání

Z odpovědí vyplývá, že dva respondenti, oba muži, nepijí alkohol vůbec. V jejich tvrzení je obsažena informace, že alkohol jim nechutná. Dále je zjevné, že podstatně vyšší četnost konzumace alkoholu vykazují v mém souboru ženy oproti mužům (viz Tabulka 4). Takto zněla odpověď respondentky číslo 6, na niž je demonstrována nejčtenější odpověď oslovených respondentek (pijí jedenkrát za týden):

„Piju alkohol tak jedenkrát do týdne a vždycky se opiju.“

V této odpovědi je také zajímavá informace, že se respondentka pokaždé opije.

Muži, dle získaných odpovědí, konzumují alkohol podstatně méně (viz tabulka 4):

„Alkohol nepiju skoro vůbec dá se říct, možná tak jednou za čtvrt roku, když někam jdeme s přítelkyní na disko.“ (R12)

Tato zjištěná skutečnost, tedy ženy versus muži, je zajímavá, neboť při zjišťování názoru na to, jestli si oslovení respondenti/tky myslí, zda pijí více muži nebo ženy, jednoznačně vyplynulo, že muži, ovšem jak je vidět, z mého šetření je zjevné, že vyšší frekvenci konzumace alkoholu vykazují právě ženy.

Kontext začátku

Podle odpovědí je patrné, že jedenáct respondentů/tek poprvé ochutnalo alkohol se svými rodiči, tedy byli to oni, kdo nezletilým alkohol podali. Došlo k tomu v souvislosti s nějakou oslavou:

„Poprvý jsem se napil s rodiči na Silvestra, to už je dlouho, bylo mi tak 10 let.“ (R1)

„Prvně jsem pil s rodičema, tak v 10 letech, na mý narožky.“ (R2)

Výjimkou nebyla ani odpověď, že se nezletilá respondentka opila, když poprvé experimentovala s alkoholem v přítomnosti rodičů:

„Poprvé jsem se napila s našima, na Vánoce, to jsem se vožrala, ale zle mi nebylo, nikdy mi nebejvá. Bylo mi asi 14 let.“ (R8)

Zbývají tři respondenti/ky uvedli, že poprvé alkohol ochutnali s přáteli.

Normalizace

V tomto okruhu otázek jsem se zaměřila na to, jak oslovení respondenti/ky alkohol vnímají, tedy jejich názor na jeho konzumaci, dále jsem zjišťovala, jestli ho užívají i lidé v jejich okolí, popřípadě jak často a v neposlední řadě jsem se ptala, zda je jim nepříjemné komunikovat s lidmi pod vlivem alkoholu.

Šest respondentů/tek považuje pití alkoholu za normální, běžnou věc. Pití je spojováno s rodinným prostředím:

„Je to normální. Často pijem s rodinou doma, do hospod skoro nechodíme, tak jednou za 3 měsíce, víc ne.“ (R10)

„Rodiče taky pijou, každé týden doma. Do hospody nechodí. Piju s nima.“ (R9)

„Všichni mladý pijou. Moje rodina pije taky, častěji, jednou do týdne asi.“ (R13)

Naopak osm respondentů/tek odpovědělo, že jejich rodiče nepijí, nebo pijí jen zřídka, vždy ale v kontextu oslav:

„Jo, moji rodiče pijou taky málo, to už musí být nějaká příležitost, jako narozeniny nebo Vánoce a Silvestr.“ (R12)

Tři respondenti/tky odpověděli, že na pití alkoholu není nic špatného, tři uvedli, že se jim pití alkoholu nelíbí a vadí jim, jeden respondent řekl, že je to každého věc, zda pije a jeden respondent uvedl, že špatné to je, když daný člověk pije příliš.

Na otázku jak respondenti/tky vnímají rozhovor s opilými lidmi, deset odpovědělo, že jim to nevadí a čtyři respondenti uvedli, že vadí:

„Nelíbí se mi když jsou lidi opilí a vadí mi se s nima bavit, nejvíc ženský jsou odporný opilý.“ (R12)

„Nevadí mi bavit se s nima, ale u mužů je blbý, že když jsou opilí, tak jsou pak zlí a perou se.“ (R11)

Častější užívání dle pohlaví

Jak už jsem zmínila na úvodu této podkapitoly, týkající se konzumace alkoholu, všichni respondenti a respondentky odpověděli, že si myslí, že alkohol pijí více muži než ženy. Tento jejich názor však nekorresponduje s mnou zjištěnými fakty, neboť všechny respondentky, jež jsem oslovila alkohol pravidelně konzumují, oproti mužům, jejichž četnost užívání je podstatně nižší a dva respondenti mužského pohlaví dokonce nepijí vůbec (viz výše).

Z tohoto důvodu, tedy že všichni oslovení respondenti/tky uvádějí častější konzumaci alkoholu u mužů, jsem tuto informaci nezahrnula do tabulky.

Povědomí o legalitě pití alkoholu

Na otázku od kolika let se respondenti/tky domnívají, že je legální požívat alkohol, mi všichni odpověděli, že od 18 let.

I přes tuto skutečnost, tedy že jsou si vědomi toho, že dle zákona mohou pít alkohol až od 18 let, ho konzumují již v nízkém věku a lze říci, že na tom neshledávají nic

patologického, nýbrž vnímají to jako normální jev (viz rovněž výše). To je zdůrazněno tím, že je „běžně“ mladistvým naléváno v různých podnicích (a doma):

„Vim, že je to trestný, protože můžu pít až od 18, ale v hospodě mi normálně nalejou anebo na diskárně.“ (R4)

„Pít se smí od 18 let, ale kdo to dodržuje? Vždyť dneska chlastaj i děti.“ (R8)

„Legální je pít od 18 let, ale nevidím problém v pití u mladších, nalejou ti snad v každé hospodě, pokud nevypadáš úplně jako dítě.“ (R12)

Výhody pití alkoholu

Osm respondentů/tek uvedlo, že v pití alkoholu shledává výhody. Každý z nich tvrdí, že je po jeho konzumaci zábava a víc se baví a čtyři z nich spatřují další klad v tom, že se při jeho užívání uvolní, zbaví se nějakého stresu:

„Pítí alkoholu je dobrý, se uvolníš, zapomeneš na problémy a je sranda pak.“ (R8)

„Výhodou alkoholu je, že se víc bavíš, když někde paříš.“ (R12)

Tyto benefity jsou rovněž normalizovány:

„Výhody má pití alkoholu, odreaguješ se, je pak zábava, to k životu prostě patří.“ (R10)

Šest respondentů, kteří si myslí, že pití alkoholu žádné výhody nemá, je mužského pohlaví, viz:

„Výhody chlastání žádné nemá, spíš nevýhody.“ (R3)

Nevýhody pití alkoholu

Čtyři respondenti/ky si myslí, že užívání alkoholu nepřináší žádné nevýhody. Ostatních 10 respondentů/tek uvedlo jako nejčastější negativum konzumace ztrátu sebekontroly, dále agresivitu či spouštěč k hraní automatů (alkohol rozpouští předsevzetí nehrát). Dva

respondenti uvedli finanční důvody a jedna respondentka shledala nevýhodou alkoholu kocovinu.

„Nevýhod hodně, lidi se pak nekontrolují a dělají kravinu, perou se, prohrajou peníze v bednách anebo prostě dělají ostudu.“ (R2)

4.4 Společensky netolerované drogy

V následující kapitole jsem se zaměřila na postoje a názory týkající se společensky netolerovaných drog a též na individuální zkušenosti respondentů/tek s nimi. Souhrnné informace uvádím níže v Tabulce 5. V tabulce opět používám výše vysvětlené zkratky a navíc následující: M (marihuana), P (pervitin), T (toulén).

Tabulka 5: Nealkoholové návykové látky

Č. r.	Užívání drog	Kdo ho k tomu přivedl	Výhody	Nevýhody
1	ANO (M, P)	kamarád – 12 let M v 15 letech P	ANO – Z	ANO – FD, ZS, HA
2	ANO (M)	kamarád –13 let	–	ANO – ZD, ZS
3	ANO (M, T)	kamarád –12 let	ANO – Z	NE
4	ANO (M)	bratr – 13 let	ANO – Z, U	NE
5	NE	bratr (zkusil s ním M – 12 let)	NE	ANO – ZD
6	NE	bratr (zkusila s ním marihuanu – 13 let)	NE	ANO – ZD, ZS
7	ANO (M, P, T)	kamarád – 13 let	ANO – Z, odreagování	ANO – ZS
8	ANO (M, P, T)	kamarádi – od 12 let M, P	NE	ANO – ZD, ZS

		od 16 let, T od 12 let		
9	NE	bratr (zkusila s ním M v 11 letech)	NE	ANO – ZD
10	ANO (M)	kamarádi – od 15 let	NE	ANO – ZD
11	NE	bratr (zkoušela s ním M ve 13 letech)	NE	NE
12	NE	kamarád (zkoušel s ním M ve 13 letech)	NE	ANO – ZD, ZS
13	NE	přítel (zkoušela s ním M ve 13 letech)	NE	ANO – ZD, ZS
14	ANO (M, P, T)	Kamarádi – T ve 12 letech, M a P od 14 let	ANO – Z, U, odreagování	ANO – ZD

Zdroj: Vlastní výzkum

Užívání drog

Kromě pěti respondentů/tek všichni aktuálně (resp. v době výzkumu uvedli) užívají nějakou společensky netolerovanou drogu. Pro upřesnění četnosti užívání uvádím, že marihuanu užívají tři respondenti/tky denně, další tři respondenti/tky uvedli, že jedenkrát do týdne a jeden respondent třikrát do týdne. Ve všech případech se jedná tedy o marihuanu, ve dvou případech uvedli respondenti/tky příležitostné užití pervitinu (tedy jeden uvedl, že ho užije cca čtyřikrát do roka a jeden třikrát do měsíce) a dva respondenti přiznali experiment s ním, ale v jeho dalším užívání již nepokračovali a ve čtyřech případech přiznali čichání toulenu. Pět respondentů, kteří neužívají žádné nealkoholové drogy odpověděli, že marihuanu dříve zkusili jednorázově, ale v jejím užívání dále nepokračovali.

„Nejvíc trávu, tu kouřím denně, a tak 3krát do měsíce parno.“ (R1) (pozn.: parno = pervitin).

Zde je patrné pravidelné užívání marihuany a příležitostné užívání pervitinu. Takto je to ve všech případech oslovených respondentů/tek, kteří přiznali, že marihuanu kouří a pervitin zkusili. Toto platí i pro ostatní situace v textu:

„S drogami mám zkušeností dost. Trávu kouřím od 13 let do teď. Parno jsem si dřív taky dával, vždycky na nějaký diskotéce, teď už tak 3 roky ne a taky jsem dřív často čichal toulén. Protože byl levnej a všude jsem ho mohl sehnat.“ (R7)

Kontext začátku

Osm respondentů/tek uvedlo, že poprvé drogu vyzkoušeli s kamarády, jedna respondentka uvedla svého přítele a pět respondentů/tek uvedlo bratra.

Normalizace

Čtyři respondenti/ky drogy a jejich užívání negativně vymezovali. Například:

„Drogy neberu, je to svinstvo.“ (R9)

V následující odpovědi respondentka navíc uvedla, že nejen že jí vadí droga jako taková, ale i její negativní následky vztahující se k osobnosti daného jedince:

„Tak drogy nejsou dobrá věc, nemělo by se to, je to špatný. Nemám ráda feťáky a vadí mi i lidi, kteří hulí trávu, jsou pak vymaštěný.“ (R13)

Devět respondentů uvedlo, že na kouření marihuany není nic špatného, že je to normální nebo že to dělá každý. Čtyři z nich dokonce ve své odpovědi neuznávají marihuanu jako drogu, nevnímají ji za něco nebezpečného či špatného a považují ji za normální jev. Uvádí ve svých tvrzeních, že nebezpečné nebo špatné jsou jen tzv. tvrdé drogy, např.:

„Drogy vím co jsou, třeba perník, herák a tak. Ale neberu to. Je to špatný. Ničí to zdraví a člověk se pak nekontroluje a třeba udělá nějaký trestnej čin. Já jen hulím, to

už od 13 let. Poprvé s kamarádem. Hulím denně teda no, je to jak cigarety, to nic člověku neudělá.“ (R2)

„Ganju, tu hulí přece každéj. Nic ti to neudělá.“ (R3)

„Ale my černý se drogám vyhýbáme, kouříme jen trávu.“ (R14)

Na této odpovědi je tedy zřetelné, že respondent rozlišuje drogy a marihuanu, tedy že pod pojmem droga chápe pervitin, heroin apod. a marihuanu do této kategorie vůbec nezařazuje, naopak uvádí, že marihuana je jako cigarety, tedy je zřejmá normalizace marihuany v jejich pojetí. Klasifikaci drog na škodlivé a neškodlivé tento respondent vysvětluje i tím, že na drogách se nekontroluje, ale na marihuaně, kterou jako drogu nevnímá, ano.

Velmi podobně reprezentoval své chápání návykových látek i další respondent:

„Drogy asi nejsou normální. Nebo teda ty tvrdý jako parno, kokain, herák a tak. Ale ganja je okej a toulén taky, to je normální.“ (R3)

Svou odpověď tento respondent rozšířil o informaci, z níž je zjevné, že ani toulén nepovažuje za nebezpečnou drogu a navíc je jeho vnímání zkresleno faktem, že toulén je veřejně prodejný, tudíž jeho čichání nevnímá za něco patologického:

„A toulén taky občas čicháme, na tom nic není, když to můžeš i normálně koupit v krámu.“ (R3)

Na otázku, zda respondenti/tky znají nějakého dealera či ví, kde by mohli drogy sehnat, mi 12 respondentů/tek uvedlo, že ano:

„Dealerů znám spoustu, Prachatice jsou jimi obsypaný, stejně tak jako feťákama.“ (R14)

„Ganju není problém sehnat, mám plno kámošů, co ji prodávají,..“ (R3)

Výhody

Pět ze čtrnácti respondentů/tek uvedli, že užívání drog má nějaké výhody, jeden respondent se nevyjádřil a zbylých osm respondentů/tek uvedlo, že drogy žádné výhody nemají. Jako výhodu uváděli zábavu, relaxaci a uvolnění, například:

„Výhodou je, že je po tom sranda a nic tě tolik nesere, jako normálně, jsi víc v klidu prostě.“ (R4)

Nevýhody

Tři respondenti/ky se domnívají, že užívání drog nepřináší žádná rizika či nevýhody. Ostatních sedm respondentů/tek nějaké nevýhody shledává. Nejčastěji udávanou nevýhodou byly zdravotní dopady na uživatele (N=8) :

„Nevýhodou je, že to ničí zdraví, žloutenka, AIDS, rakovina a lidi jsou pak úplný dementi z toho.“ (R9)

a ztráta sebekontroly (N=6). Jeden respondent uvedl, že užívání drog může vést k prohře financí na hracích automatech:

„Nevýhody asi taky, leze to do peněz hlavně a někdy z toho člověk blbne, já třeba někdy prohraju plno peněz v bedně, když jsem zfetovanej.“

Na odpovědi respondenta číslo 14 je též znatelné, že si uvědomuje zdravotní rizika užívání drog, ale též jejich jisté zlehčování, neboť v jeho odpovědi je obsažena informace, že zdravotní riziko hrozí jen při intravenózní aplikaci návykové látky:

„Rizika to má, že se nakazíš nějakou nemocí, ale to jen když si po někom píchneš. Jinak asi žádný.“ (R14)

4.5 *Majetková kriminalita*

Šest respondentů/tek vnímá krádeže negativně, vyjadřují se, že krást není normální a nemělo by se to. Pět z nich své tvrzení opírá o legislativní normu.:

„Krádeže a tahle kriminalita si myslím, že se dělat nemaj, není to správný. Můžeš jít pak do vězení.“ (R3)

Další dva respondenti/ky uvedli, že krádeže jsou normální:

„Krádeže jsou normální věc podle mě.“ (R1)

Pět respondentů/tek krádeže nevnímá jako normu, ale vždy ke své odpovědi uvedli nějaké ospravedlnění či vysvětlení, proč to lidé dělají. Například:

„No tak není normální krást. Ale kdo dneska nekrade?! Když je všechno tak drahý a lidi nemají peníze, to se prostě musí.“ (R8)

„Tak asi to není normální krást, ale vždyť kradou všichni a kdo nekrade, je akorát sám proti sobě.“ (R9)

„Čorovat by se nemělo, ale co má normální člověk, který ani není vyučený, jako třeba já, jinak dělat, kde má na všechno brát?! Já se držím hesla, že kdo nekrade, okrádá svojí rodinu.“ (R12)

„Majetková kriminalita je trestná, můžou za to člověka zavřít, pokud je to nad 5000 Kč. Já někdy něco ukradnu, ale vždycky něco levnějšího. Je to normální krást, když není nějak vysoká škoda.“

Na otázku zda respondenti už něco ukradli či kradou, mi šest odpovědělo, že nekradou. Jedna respondentka uvedla, že kradla jen jednou v životě, ale chytli jí při tom a od té doby se ponaučila, tedy:

„Já nekradu. Jen jednou jsem ukradla v Merkury rtěnku a karty, ale chytili mě, tak jsem měla průser, hlavně doma. Už jsem se ponaučila z toho.“ (R6)

Respondent číslo 7 uvedl, že v dětském věku také něco odcizil, ale měl z toho špatné svědomí, proto už tento čin více neopakoval:

„Já nekradu, zkusil jsem to jako dítětko, nepřišlo se na to, ale cítil jsem se špatně. Ukradl jsem tenkrát prstýnek pro svou holku. Už bych to neudělal.“ (R7)

Zbylých osm respondentů/tek se mi při rozhovoru doznalo, že krádeže pro ně nejsou nic neobvyklého, že to běžně praktikují a necítí se po tomto činu špatně:

„Ne necítím se špatně, proč taky. Náhodou je to dobrý pocit, když máš něco zadarmo.“ (R8)

Těchto osm respondentů/tek uvádí, že nejčastěji kradou v obchodních domech, a to parfémy či kosmetiku, jídlo, alkohol nebo oblečení. Žádný z nich nebyl za tento čin trestně stíhán, tedy až na respondenta číslo 1, který měl podmínku.

4.6 Prostituce

Normalizace

Ze zjištěných odpovědí vztahujících se k mravnostní kriminalitě, tedy co si respondenti/tky myslí o prostituci a pasáctví, vyjádřilo devět respondentů/tek kladné vymezení a chápání této problematiky, tedy jejich odpovědi obsahovaly informace, že je to normální:

„Je to dobře, že jsou šlapky, to je pecka. Pasáctví je každého věc, klidně bych to dělal.“ (R1)

„Prostituce je normální i pasáctví, lidi si tím prostě vydělávají love.“ (R6)

Na této odpovědi je navíc zřejmé, že respondentka chápe tuto činnost jako běžný zdroj výdělku.

Obdobně odpověděl i následující respondent, kde je opět vidět, že respondent se k této činnosti staví jako k normě, tedy jako k běžné výdělečné činnosti. Uvádí v odpovědi i pojem, že je to legální, tedy je zde zřejmé jeho legislativně vymezené povědomí o této problematice:

„Prostituce a pasáctví je normální job, legální. Není na tom nic špatného.“ (R14)

Další tři respondenti ve své odpovědi demonstrovali negativní postoj k této činnosti, který rovněž akcentoval ilegalitu:

„Prostitutky jsou špíny a pasáci taky, není to normální a je to trestný.“ (R10)

Povědomí o legálnosti prostituce a pasáctví

Na otázku zda si respondenti/tky myslí, že je prostituce a pasáctví legální činností, mi sedm odpovědělo, že ano.

Například na následující odpovědi je patrná normalizace v chápání této činnosti, která je podpořená častým výskytem této patologie v okolí, tedy respondentka se domnívá, že je to zcela legální činnost, protože jak sama uvádí, „je vidět na každém rohu“:

„Trestný to není asi ne, vždyť to vidíš na každém rohu.“ (R9)

Dva respondenti/tky se domnívají, že prostituce i pasáctví jsou trestné:

„Určitě to není normální a ani legální.“ (R4)

A další dva respondenti opět rozlišují postoj k prostituci i kuplířství, tedy:

„Mravnostní kriminalita, nevím co si o tom myslet, je to normální prostě, holky se tím živí. Ale pasáctví asi legální není, to není normální a vadí mi to, akorát ty holky využívají.“ (R12)

Zbylí tři respondenti/tky se k této otázce nevyjádřili.

Osobní zkušenost

Dotazovaní uvedli, že s touto činností nemají žádnou osobní zkušenost. Respondentů/tek jsem se též ptala, zda znají někoho, kdo prostituci či pasáctví provozuje. Sedm z nich mi odpovědělo, že neznají, šest že ano a jeden respondent se nevyjádřil. Ti co uvedli, že znají nějakou prostitutku však neuvedli, zda se jedná o někoho s kým mají bližší vztah.

Nevýhody

Osm ze čtrnácti oslovených respondentů/tek uvedlo, že na této činnosti shledávají rizika, nejčastěji nebezpečí nákazy infekční chorobou či násilné chování, ať už ze strany klientů prostitutek či od pasáků:

„Je to nebezpečný, ty pasáci jsou magoři, můžou ty holky zabít.“ (R6)

„Má to riziko, že můžeš chytit nákou nemoc, ale když budeš používat kondomy, tak ne.“ (R13)

4.7 Násilná kriminalita

V tomto bloku otázek byli respondenti/ky dotazováni, co si myslí o násilí a agresi. Devět z nich mi odpovědělo, že toto jednání nepovažují za normální a správné. Zbýlých pět respondentů/tek uvedlo, že to je normální a není na tom nic špatného. Výpovědi jsem kategorizovala do následujících kategorií:

Násilí jako obrana

„Lidi jsou svině, v dnešní době se musí člověk umět bránit. Je to normální a je to jediné dobře, pokud má člověk sílu.“ (R12)

Na této odpovědi je zjevné jisté ospravedlnění, vysvětlení, proč respondent nevnímá na tomto chování nic patologického. Ve své odpovědi dále demonstruje negativní postoj k ostatním lidem a nepřátelské chování z jejich strany. Tvrdí, že obranou je právě agrese.

Obdobně odpověděl i tento respondent, který násilné chování ospravedlňuje opět v rámci sebeobrany:

„Tak bitky jsou normální, to je třeba. Když se člověk neumí ubránit je to blbý, pak ho každý zbijí a bude si na něj dovolovat.“ (R5)

Čtyři respondenti/ky spatřují obranu jako výhodu, tedy například:

„Je to určitě výhoda, když se člověk nebojí a porve se, aspoň si na tebe nebude nikdo dovolovat.“ (R2)

„Je to dobře umět se vzepřít a nafackovat třeba, aspoň si nikdo nebude na tebe dovolovat.“ (R8)

Odsouzení bezdůvodného násilí

Jisté ospravedlnění násilného chování, tedy že když si to někdo zaslouží, není na tom nic špatného, jsem získala od pěti respondentů/tek.

„Tak není nic špatného na agresi nebo násilí, když si někdo zaslouží dostat, tak do toho.“ (R12)

Na následující odpovědi je patrné i zdůraznění možného rasistického chování, jež daná respondentka vnímá, neboť uvádí, že někoho zbijí jen proto, že je Rom či Romka:

„Tak když si někdo zaslouží nafackovat, proč by ne. Ale bezdůvodně je to špatný. Třeba jen proto že je někdo černej, tak ho zbijí. To není správný.“ (R8)

Respondentka číslo 9 přímo uvádí, že toto jednání nevnímá jako normu a totéž lidi, kteří se násilně projevují:

„Násilí není dobrý, není normální být agresivní. Lidi co to dělají nejsou normální.“ (R9)

Alkohol jako spouštěč agresivního chování

Specifickou kategorii představují odpovědi týkající se násilí pod vlivem alkoholu:

„Stejně je to všechno jen kvůli chlastu, že se zchmelí, a pak se nekontrolují. Vede je k tomu právě alkohol. Jo táta mi někdy nafackuje, i bezdůvodně. Ale to má z toho, že neumí pít.“ (R9)

„Mě někdy zmlátí otec, když se opije.“ (R11)

Angažování dotázaných, v případě že jsou svědky násilného chování:

Když jsem se dotazovaných ptala, zda by zasáhli, v případě že by byli svědky nějakého agresivního chování, tak tři z nich odpověděli, že by si toho nevšímali, viz:

„Když vidím někou bitku, tak to neřeším, ať se každý brání sám, mně taky nikdo nepomáhá, tak co.“ (R5)

„Když bych byl svědkem nějaký bitky, nepletl bych se do toho. Každý kope sám za sebe.“ (R7)

Další čtyři respondenti/ky uvedli, že by zasáhli a pomohli oběti:

„Pokud vidím, že někdo dostává neprávem, zastanu se ho a klidně se porvu.“ (R12)

Respondentů/tek jsem se též ptala, zda někdy oni sami byli obětí násilného chování, ať už v rodině nebo v partě. Devět z nich mi odpovědělo, že ne dokonce se vyjádřili, že nikdy nebyli bití ani od rodičů. Jedna respondentka uvedl, že ji rodiče zbili, ale bylo to právem, když udělala průser. Jeden respondent se k tomuto nevyjádřil a jeden respondent odpověděl, že ho někdo bije pravidelně, tedy:

„Často dostávám. Od jednoho kluka tady. Furt si ze mě dělá prdel a pak mě nafackuje nebo kope. Vadí mi to.“ (R3)

Ptala jsem se také na to, zda sami respondenti/ky užívají násilí a agresi: osm respondentů/tek uvedlo, že neužívají žádné násilí, např.:

„Ani jsem nebyl sám agresivní. Proč taky, jsme snad lidi, vše se dá řešit v klidu.“ (R7)

„Mně nikdy nikdo nebil, ani rodiče a ani já nikoho. Ani dcerku nemlátím, když zlobí, jen jí seřvu, to stačí.“ (R10)

Na těchto odpovědích je zřejmé jisté zavrnutí fyzického násilí či trestů a upřednostňování řešení sporů jinou, klidnější cestou.

4.8 Předluženost

Dluhy

Respondentů/tek jsem se dotazovala zda mají nějaké dluhy, popřípadě jaké. Šest z nich mi odpovědělo, že žádné nemají a zbylých osm ano. Většinou jsem se dozvěděla, že dluží na více místech najednou, tedy nejčastějším zdrojem půjčky byl Provident, takto mi odpovědělo sedm respondentů/tek, čtyři respondenti/tky dluží navíc i svým přátelům, dva respondenti/tky uvedli, že dluží na městské hromadné dopravě za nezaplacené pokuty a jeden respondent uvedl i dluh u lichváře.

Například na následující odpovědi pokládám za důležitou informaci tvrzení, že pro respondentku si vzali tuto půjčku její rodiče, z důvodu její nezletilosti:

„Já mám Provident, vzala jsem si ho jen tak, abych měla peníze a mohla si koupit co potřebuju. Vzali si ho pro mě naši.“ (R8)

Další respondentka uvedla, že dluží u Providentu, a jak sama uvádí, opět jí k zadluženosti vedl jistý okamžitý prospěch, tedy aby mohla nakoupit dárky k Vánocům:

„Potřebovala jsem peníze na Vánoce, ale už to splácím rok.“ (R13)

Odůvodnění

Na následující odpovědi shledávám zajímavou informaci, že dluhy mají dle této respondentky Romové proto, že jsou diskriminováni na trhu práce a nemají tedy možnost peníze získat jinak:

„Všechno je drahý a my jsme diskriminovaný, nedostaneme práci, tak kde ty peníze máme brát?!“ (R10)

Nebo další respondent svou zadluženost vysvětluje potřebou zaplatit základní životní potřeby, jako strava, ošacení či nájem:

„Jak bych pak platil za jídlo, oblečení nebo byt?“ (R14)

Normalizace

Na otázku, co si respondenti/tky o dluhách myslí, mi třináct z nich odpovědělo, že je to v dnešní době zcela normální jev, a že je má každý a jeden respondent vyjádřil negativní postoj k nim, ale opět dodal, že v dnešní době je to již norma:

„Dluhy jsou na prd, ale v dnešní době to jinak nejde. Má je každé snad.“ (R7)

V dalších dvou ilustrativních odpovědích respondenti akcentují vliv dnešní doby. V druhé citaci dokonce respondent uvádí, že zadlužený je každý, lze tedy konstatovat, že tato norma týkající se předluženosti je v přímé souvislosti s okolím, tedy je vytvářena vysokou četností zadluženosti mezi ostatními lidmi:

„Mít dluhy je v dnešní době úplně normální, když je vše drahý, tak co máš dělat.“ (R3)

„Dluhy jsou v dnešní době normální, má je každé.“ (R2)

Na odpovědi další respondentky je očividné jisté přeceňování významu zadluženosti a její vyzdvihování, neboť uvádí, že:

„O dluhách si myslím, že na nich není nic špatného. Má je každé. Bez dluhů se nedá žít, by se lidi ani neuživili.“ (R8)

„Však skoro každý je má v dnešní době, jinak těžko vyžijete.“ (R14)

Výhody

Primární výhodu spatřují všichni respondenti/tky v uspokojení potřeb, tedy že si mohou koupit co chtějí nebo potřebují a bez této půjčky by si to nemohli dovolit:

„A výhodou je, že si můžeš koupit co právě chceš, i když bys na to jinak neměla.“ (R10)
Respondent 7 jako jediný uvedl, že nevidí v zadluženosti žádné pozitivum.

Nevýhody

Čtyři z respondentů/tek si myslí, že předluženost nepřináší žádné nevýhody či rizika. Ostatních deset respondentů si je vědomo problémů se soudy, mají též povědomí o exekuci, dále uváděli problémy s věřiteli, tedy například zbití od nich či hádky a čtyři respondenti též zmínili nebezpečí hrozící ze strany lichvářů:

„Rizika to má, když nesplácíš, to ti pak vyhrožujou fízlama a soudama. Nebo když dlužíš lichváři, můžeš přijít taky o ruce. Jo znám dva lichváře. Od nich bych si nikdy nepučila. Bratr dostal nejednou pořádně do huby od nich.“ (R9)

„Rizika spojená s dluhy? Já nevím, tak asi když nesplácíš lichváři ne? Ale od toho bych si nikdy nepučila, už hodně mých přátel na to doplatilo, byli dolámaný, když nespláceli.“ (R10)

„Rizika mají dluhy, když nesplácíš, můžeš to pěkně odnést, lichváři tě klidně i zabijí. Nebo přijde exekutor a vše ti veme.“ (R14)

V následující odpovědi respondentka srovnává úvěr od úvěrové společnosti, konkrétně Provident, a půjčku od lichváře, kdy tvrdí, že úvěr je normální a nepřináší jí a její rodině žádné problémy, ovšem s lichvářem je tomu právě naopak:

„Nejhorší je lichva, s tím mají problémy, vyhrožujou nám, když neplatíme. Ale ostatní dluhy nám žádný problémy nepřináší. To je normální, ale lichva ne.“ (R11)

Za velice zajímavý fakt pokládám, že o lichvě se zmiňují pouze respondenti/ky z lokality B. Kladu si proto otázku, zda je tato činnost, tedy půjčování si od lichvářů, rozšířena především zde?

4.9 Patologické hráčství

Normalizace

I v tématu týkajícím se hracích automatů respondenti/ky tendovali k normalizaci „*Bedny jsou taky normální, hraje je každý, je to dobrý odreagování a člověk si může něco i vydělat.*“ (R8)

V této odpovědi respondentka svou výpověď, že je to normální, podpořila skutečností, že dle jejího názoru jsou hrací automaty téměř všudypřítomné:

„*Hrací automaty jsou normální, jsou všude, v každé hospodě a nonstopech.*“ (R11)

Tři respondenti k tomuto vyjádřili negativní postoj:

„*Bedny určitě nejsou normální, lidi co je krmí prachama nejsou normální.*“ (R7)

Osobní zkušenost

Pro kvalitnější znázornění četnosti hraní u oslovených respondentů/tek jsem data vložila do následující Tabulky 6. V tabulce jsou obsaženy následující zkratky: ZF (zisk financí), Z (zábava), A (adrenalin).

Tabulka 6: Osobní zkušenost s hraním automatů

Č. r.	Četnost hraní	Kontext začátku	Výhody	Nevýhody
1	2×týdně	15 let, sám	ZF	–
2	3×týdně	12 let, s kamarádem	ZF	NE
3	Nehraje	–	ZF	Prohra
4	2×týdně	Poprvé s otcem	ZF, Z	
5	Nehraje	–		zadlužení, prohra
6	4×týdně	15 let, s bratrem	ZF	Prohra
7	Nehraje	17 let, s kamarádem	NE	–
8	1×týdně	13 let, s otcem	ZF	Prohra
9	Nehraje	–	NE	Prohra

10	Nehraje	–	ZF, Z	Prohra
11	2×měsíčně	14 let, s kamarádkou	A, ZF	Prohra
12	5×měsíčně	15 let, s kamarády	A, ZF, Z	Prohra
13	3×měsíčně	13 let, s přítelem	ZF	Prohra
14	4×týdně	15 let, s kamarády	ZF, Z	Prohra

Zdroj: Vlastní výzkum

Jako nejčastější důvod hraní uvedli dotázaní nudu (N=4) a zisk financí (N=6):

„Jen tak z nudy většinou nebo když jsem fakt bez peněz.“ (R2).

Tři respondenti navíc uvedli jako motivaci k hraní adrenalin při hře:

„Je to dobrej adrenalin a mám pak víc peněz.“ (R13)

Výhody

Jedenáct respondentů/tek spatřuje výhodu ve výhře a zisku peněz, čtyři uvedli také zisk a navíc adrenalin se zábavou:

„Výhody, že lehce přijdeš k penězům. Právě proto lidi hrajou, aby si přivydělali.“ (R13)

Dva respondenti/tky nevnímají na této činnosti výhodu žádnou.

Nevýhody

Jako hlavní nevýhodu uvedli respondenti/tky prohru (N= 10). Jeden respondent uvedl zadlužení a jeden respondent na hraní automatů neshledává žádné riziko či nevýhodu.

Za zajímavou pokládám následující odpověď, v níž respondent též uvedl, že jeho otec hraje často pod vlivem alkoholu, po té se nekontroluje a prohrává. Je tedy zřejmé, že alkohol v tomto případě odstraňuje zábrany a funguje jako spouštěcí mechanismus riskování při hře:

„Rizikem je právě, když prohraješ, nesmíš u toho tolik pít.“ (R11)

4.10 *Nezaměstnanost*

Normalizace

Při dotazování se, co si respondenti/ky myslí o nezaměstnanosti a zaměstnanosti, jedenáct respondentů/tek vyjádřilo, že je výhoda mít práci:

„Tak makat je dobrá věc, aspoň uživíš rodinu a můžeš žít trochu lépe než lidi na pracáku.“ (R7)

„Být nezaměstnaný je blbý. Bez práce nejsou koláče.“ (R1)

Další tři respondenti/ky pokládají zaměstnanost jako normální stav:

„Podle mně, má bejt každej zaměstnanej, to je normální.“ (R3)

Respondentka číslo 13 sice uvádí, že být zaměstnaný je normální, ale své tvrzení zároveň zpochybňuje:

„Pracovat je normální, ale lepší je být doma, flákat se.“ (R13)

V následující odpovědi respondentka vyjadřuje pocit rasové diskriminace na trhu práce:

„Ale taky vim, že sehnat dnes práci je hodně těžký, nás Romy jen tak nikde nezaměstnají. Takže plno Romů chce pracovat, ale nemůže.“ (R10)

Zaměstnanost u dotazovaných

Ze čtrnácti dotázaných respondentů/tek jich sedm stále navštěvuje základní školu, tudíž jsou nezaměstnaní. Šest z nich však uvedlo, že po škole si zaměstnání najít chtějí. Pět respondentů/tek nejsou zaměstnaní ani nestudují, z toho jedna je na mateřské dovolené (R10) a jeden respondent pobírá invalidní důchod:

„Já nepracuju, mám invalidní důchod. Ani bych nepracoval, protože když jsem doma, mám možná i víc peněz, jsem na tom líp.“ (R14)

Respondentka 13 též uznává, že když není zaměstnaná je na tom finančně lépe, než v zaměstnaneckém poměru:

„Já nepracuju, dělala jsem chvíli v Lidlu, vykládala zboží, ale strašně mě z toho bolely záda a bylo málo peněz za to, 8000 Kč. To radši budu doma.“ (R13)

Zbývají dva respondenti jsou zaměstnaní:

„Já zaměstnaný jsem, u popelářů. Jsem za práci rád, to je jasný.“ (R7)

„Já jsem rád, že mám práci, už přes rok, je to výhoda, aspoň máme peníze.“ (R12).

Dva respondenti přiznali, že příležitostně provozují nehlášenou práci, tedy tzv. práci na černo:

„Ted' chodím občas na melouchy s kamarádem. Tak 2krát měsíčně.“ (R2)

„Já makám, ale na černo, brigádky na stavbách, na smlouvu jsem dělal jednou popeláře, ale vyhodili mně, že jsem černej.“ (R1) Je zajímavé, že příčinu svého ukončení zaměstnání shledává respondent v diskriminačních důvodech.

Obdobně se vyjádřil ve své odpovědi i tento nezletilý respondent, který stále ještě navštěvuje základní školu:

„Já budu asi taky makat, když mě vezmou, ale nevím, je diskriminace.“ (R5)

Respondentů/tek jsem se též dotazovala, zda jsou v pracovním poměru jejich rodiče. 8 uvedlo, že nepracují. Tři dotázaní se nevyjádřili a tři uvedli, že příležitostně brigádně nebo na černo:

„Pokud někdo nepracuje, tak ho nikde nepřijmou, to je jako mí rodiče.“ (R4)

„Naši nemakají. Jen táta jde občas na melouch, když potřebujeme. Máma se stará o děti, to je důležitější.“ (R8)

Výhody

V tématu jaké výhody respondenti/ky v zaměstnání spatřují, dvanáct respondentů uvedlo peníze či vyšší životní standard:

„Tak makat je dobrá věc, aspoň uživíš rodinu a můžeš žít trochu lépe než lidi na pracáku.“ (R7)

„Je dobrý mít práci, lidi mají peníze pak, na jídlo a na byt a můžou si koupit co chtějí.“

(R5)

Nevýhody

Tři respondenti/ky se mi též vyjádřili k nevýhodám zaměstnání. Jako negativum tedy spatřují nedostatek času, bolesti těla či ranní vstávání:

„... a nevýhody, že nemáš na nic čas, všechno tě bolí a musíš brzo ráno vstávat.“ (R14)

„Nevýhodou je, že z práce bolí záda.“ (R6)

5. DISKUZE

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo identifikovat, jak adolescentní Romové a Romky žijící v sociálně vyloučené lokalitě, vnímají sociální patologii. Zabývala jsem se tím, v jaké míře do pojetí sociální patologie zasahuje exkluze, etnicita a do jaké „jen“ adolescence jako specifické vývojové období – je známo, že období adolescence je obdobím, kdy vystupujeme proti autoritám a normám (54).

Protože koncept sociální patologie je široký, postupovala jsem při jeho analýze tak, že jsem jej rozdělila na jednotlivé, konkrétní patologie (použila jsem ty, které jsou v souvislosti s cílovou skupinou popisovány nejčastěji), které jsem analyzovala každou zvlášť.

Prvním analyzovanou patologií bylo kouření cigaret. Respondenti/ky nepovažují kouření za nic špatného, v uvedených odpovědích zaznívalo slovo „normální“ v souvislosti s kouřením. Též uvedli, že kouří většina členů z rodiny a všichni jejich přátelé. Respondenti/ky také uvedli, že kouří s rodiči nebo, že dostávají cigarety či peníze na ně právě od nich.

Co se týče otázek směřujících k pití alkoholu, tak jeho vnímání či postoj k tomuto se nijak nelišil od kouření cigaret. Dotázaní vnímají konzumaci alkoholu jako normu. Respondenti/ky se dále shodli, že rozhovor s opilými lidmi jim není nepříjemný, nevadí jim. Tuto informaci shledávám za zajímavou, neboť opět demonstruje jistou normalitu v pojetí konzumace alkoholu a jeho účincích na jedince.

Davidová (4) ve své publikaci tvrdí, že v tradičních romských rodinách bývá konzumace alkoholu spojována s oslavami. Toto se potvrdilo i v mém výzkumném šetření – respondenti/ky uvedli, že poprvé ochutnali alkohol s někým z rodiny a v kontextu s nějakou oslavou (narozeniny, Silvestr, Vánoce).

Respondenti/ky se domnívají, že alkohol pijí více muži než ženy. Tento názor však nekoresponduje s mnou zjištěnými fakty, neboť všechny respondentky alkohol konzumují pravidelně, oproti mužům, jejichž četnost užívání je podstatně nižší a 2 respondenti mužského pohlaví dokonce nepijí vůbec.

Na otázku, od kolika let si respondenti/tky myslí, že mohou legálně konzumovat alkohol, se shodli, že od 18 let. Shledávám tuto informaci o správném povědomí legálnosti za zajímavou, neboť o legálnosti kouření cigaret toto povědomí neměli. I přes skutečnost, že jsou si vědomi toho, že dle zákona mohou pít alkohol až od 18 let, ho konzumují již v nízkém věku, a jak z analýzy vyplynulo, neshledávají na tom nic patologického, nýbrž vnímají to jako normální jev. To je akcentováno i tím, že je „běžně“ mladistvým naléváno v různých podnicích, ale i doma, svědčí to tedy o jisté benevolentnosti ve výchově (50). Rizikové chování mladistvých je tedy dle mého názoru podporováno nedostatečnými hranicemi ve výchově ze strany rodičů. Toto zjištění je v rozporu s tvrzením Davidové (4), která uvádí, že romská společnost umožňuje svým dětem konzumovat alkohol jen velice zřídka.

Jako nejčastější pozitivum uvedli respondenti/tky zábavu s jeho konzumací spojenou či uvolnění, odstranění stresu. Respondenti mužského pohlaví neshledávají žádnou výhodu v jeho konzumaci. Tato informace mi opět potvrzuje kladnější postoj k alkoholu u žen, než-li u mužů, alespoň co se tedy mého výzkumného souboru týče. Jako nejčastější negativum konzumace alkoholu uvedli ztrátu sebekontroly, dále agresivitu či spouštěč k hraní automatů.

Další sledovanou oblastí byly společensky netolerované drogy. Z výzkumného šetření vyplývá, že respondenti/tky nepovažují marihuanu za drogu, tedy nevnímají ji za něco nebezpečného či špatného, nýbrž za normální. Toto zjištění odpovídá tvrzení Holubové (13), která shledává marihuanu či hašiš za nejrozšířenější nelegální návykovou látku, preferovanou mladistvými.

Obdobně se vyjádřili i uživatelé toulenu, jeho chápání za normu bylo v odpovědích podpořeno snadnou dostupností v obchodech. Toulenu též představoval jednu z prvních látek, s níž dotázaní vůbec začali experimentovat.

Schmidt uvádí, že konsum, výroba a distribuce drog je jedním z nejožehavějších kriminálních deliktů, jež příslušníci romského etnika páchají (45). V mém výzkumu se mi respondenti/tky přímo nevyjádřili, zda oni sami mají nějakou zkušenost s výrobou či

distribucí drog, ovšem na otázku, zda znají nějakého dealera či ví, kde by mohli drogy sehnat, uvedli, že ano.

Jako nejčastější výhodu užívání drog shledávají dotázaní zábavu, relaxaci a uvolnění. Oproti tomu polovina respondentů/tek se shodla především na těchto dvou nevýhodách – zdravotní dopady na uživatele a ztráta sebekontroly.

U otázek směřujících k majetkové kriminalitě se ve svých výsledcích shodují s Kryštofem, který uvádí, že romské etnikum vnímá a definuje okrádání za normální projev, neshledávají na tomto aktu nic morálně špatného (24). Šišková uvádí, že majetková kriminalita je nejčastější trestnou činností, jež romské etnikum páchá (48). I v mém výzkumném souboru se respondenti/ky při rozhovoru doznali, že krádeže pro ně nejsou nic neobvyklého, že to běžně praktikují a necítí se po tomto činu špatně. Někteří respondenti/ky též ke své odpovědi uvedli nějaké ospravedlnění či vysvětlení, proč to lidé dělají. Obhajovali se např. tím, že co jiného mají dělat, když nemají peníze, nebo že to dělají proto, že je vše tak drahé, jak jinak mají uživit rodinu, kde mají vzít finance na to, co si chtějí koupit apod. Nejčastěji kradou v obchodních domech, a to parfémy či kosmetiku, jídlo, alkohol nebo oblečení. Domnívám se, že toto svědčí o jistém okamžitém prospěchu, který je ke krádeži vede.

Další oblastí, na níž jsem se zaměřila byla mravnostní kriminalita. Předpokládala jsem zde vysokou míru latence, nepočítala jsem s tím, že v tomto tématu budou respondenti/ky sdílní. Dotázaní mi odpověděli, že s tímto nemají žádnou osobní zkušenost. Ti, kteří se přiznali, že znají někoho, kdo se této činnosti věnuje, ovšem více svou odpověď nerozvedli. Za zajímavé však považuji, že respondenti/ky vyjádřili kladné vymezení a chápání této problematiky, tedy jejich odpovědi obsahovaly informace, že je to normální.

U dotázaných, kteří si myslí, že je prostituce a pasáctví legální činností, je tato skutečnost dle jejich odpovědí podpořená častým výskytem této patologie v okolí.

Co se týče otázek směřujících k násilné kriminalitě, tak respondenti/ky vyjádřili negativní postoj k tomuto chování. Nepovažují to za normu. Ovšem násilí jako obranu shledávají respondenti/ky jako výhodu.

Respondenti/ky uvedli, že nikdy nebyli obětí násilného chování a dokonce se vyjádřili, že nikdy nebyli bití ani od rodičů. Zde shledávám opět jistou benevolentnost ve výchově, kterou popisuje ve své práci i Štěpařová (50), a upřednostnění řešení sporů klidnou, nenásilnou cestou. Šišková uvádí, že podíl romské populace na násilné kriminalitě klesá (48). Lze konstatovat, že toto tvrzení se shoduje i s výsledky týkajícími se mého souboru, kde dotázaní uvedli, že neužívají žádné násilí či agresivní chování.

Domnívám se, že skutečnost, že respondenti/ky násilí považují za patologičtější jev ve srovnání s ostatními zkoumanými deviacemi, je v přímé souvislosti s typickým znakem pro romské etnikum, tedy jedná se o zaměření na přítomnost či okamžitý profit (53). Ve stručnosti se jedná o to, že pokud se například stanou obětí násilí, mají způsobený nějaký úraz právě teď, ovšem například nikotinismus jim nevádí, neboť jim nepřináší žádný okamžitý problém, nebo ho alespoň aktuálně nevnímají – případná rakovina se objeví až déle.

Dluhy jsou v romské populaci velice častým a rozšířeným jevem. Především tedy půjčování peněz od úvěrových společností, protože tyto společnosti nabízejí úvěr bez nutnosti ručení. Jedná se hlavně o firmy Home Credit a Provident (20).

Z výzkumného šetření vyplynulo, že nejčastějším zdrojem půjčky je Provident a dále přátelé či rodina.

Jak uvádí Jakoubek, Romové si mezi sebou půjčovali odjakživa, je to pro ně naprostá rutina (17). Proto i dotázaní jsou toho názoru, že dluhy jsou zcela normálním jevem a běžné. Konstatují, že zadlužený je v dnešní době každý. Lze tedy říci, že tato norma týkající se předluženosti je v přímé souvislosti s okolím, tedy je vytvářena vysokou četností předluženosti mezi ostatními lidmi a zároveň je to jistá tradice, zvyklost či charakteristika (nejen) romského etnika. Lze říci, že dluhy chápe romská

populace jako jistou strategii přežití. Kladu si proto otázku, lze vůbec toto chování považovat za patologii?

Jako primární výhodu dluhů uvedli respondenti/tky uspokojení potřeb, tedy že si mohou koupit co chtějí nebo potřebují a bez této půjčky by si to nemohli dovolit. Často bylo v odpovědích zdůrazněno, že bez dluhů by se lidé ani neuživili. Naopak, i přes markantnost dluhů v romské populaci, si jsou respondenti/tky vědomi nevýhod a rizik s nimi spojených, jmenovali tedy problémy se soudy či s věřiteli, mají též povědomí o exekuci a v neposlední řadě respondenti/tky zmínili nebezpečí hrozící ze strany lichvářů. Lichva uvrhla mnoho lidí do velice tíživé existenciální situace, jedná se o významně tíživý životní stresor (17). Proto pokládám za velmi zajímavý fakt, že se o ní zmiňovali pouze respondenti/tky z lokality B. V této souvislosti si kladu otázku, zda je opravdu rozšířená jen zde či snad byli respondenti/tky v této lokalitě sdílnější?

Patologické hráčství je v romské populaci vysoce rozšířeným jevem. Podle odborníků je četnost patologických hráčů v romské komunitě oproti majoritní společnosti mnohem markantnější. Nešpor uvádí jako vysoce rizikovou skupinu především nezaměstnané a mladistvé (41).

Při otázce týkající se názoru či postoji k hracím automatům, tendovali dotázaní k normalizaci. Svou odpověď podpořili i skutečností, že hrací automaty jsou téměř všudypřítomné. I zde je tedy očividný vztah normality či legality a dostupnosti, v pohledu dotázaných.

Respondenti/tky se vyjádřili, že přesně vědí, kde hrací automaty naleznou. Je to dle mého názoru alarmující fakt, nad kterým je nutné se zamyslet. Domnívám se, že by mělo vedení města v této problematice zasáhnout a přístupnost k hracím automatům razantně zamezit.

Poslední analyzovanou oblastí byla nezaměstnanost. Dotázaní se domnívají, že je výhoda mít práci.

Sirovátka uvádí, že podle odhadů se na šedé ekonomice podílí minimálně jednou ročně každý druhý romský muž, který ovšem nežije v sociálně vyloučené lokalitě.

Pokud jde o muže ze sociálně vyloučených lokalit, je tento počet mnohem markantnější (46).

Jak uvádí Buchtová, s nezaměstnaností jsou spjaté další sociálně patologické jevy, jako je alkoholismus, nikotinismus, drogová závislost, majtková kriminalita apod. (2). Právě nezaměstnaní jedinci jsou častěji a markantněji ohroženi deviantním chováním. K tomuto faktu mě přivedly i mé výsledky výzkumného šetření.

Výše zjištěnou skutečnost, týkající se sociálně patologických jevů, připisuji především sociálnímu vyloučení, kterého jsou dotázaní součástí, neboť jsou zde obklopeni těmito rizikovými vzorci chování a de facto nevědí, že je toto chování vnímáno za patologické. Exkludovaní jedinci neparticipují na kontaktech s majoritou a v tomto kontextu se rozvíjí sociálně patologické jevy (31).

Na základě sesbíraných dat odpovídám na výzkumnou otázku:

Jaké je pojetí sociální patologie adolescentních Romů a Romek, žijících v sociálně vyloučených lokalitách A a B?

Romští sociálně vyloučení adolescenti/ky tendují ve většině výše uvedených patologických jevech k normalitě. Ovšem co se týče postoje k násilné kriminalitě, tak respondenti/ky vyjádřili negativní postoj k tomuto chování. Považují to za patologii. Oproti tomu násilí jako obranu shledávají respondenti/ky jako výhodu. Ze získaných odpovědí též vyplývá osobní zkušenost s uvedenými patologiemi a velice nízký věk začátku tohoto rizikového chování.

6. ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá sociální patologií z pohledu sociálně vyloučených adolescentních Romů.

Cílem předkládané diplomové práce bylo identifikovat, jak adolescentní Romové a Romky žijící v sociálně vyloučených lokalitách, vnímají sociální patologii. Domnívám se, že cíle, jež jsem si stanovila bylo dosaženo.

Z výzkumného šetření vyplývá, že sociálně vyloučení romští adolescenti jsou ve vztahu či v postoji k sociálně patologickým jevům poměrně tolerantní. Tato skutečnost může být způsobena mnoha faktory. Jedním a lze říci nejdůležitějším je sociální vyloučení, které způsobuje neparticipaci na sociálních kontaktech s majoritní společností. Tento zásadní problém způsobuje absenci přijatelnějších vzorců chování, proto se sociálně vyloučení Romové a Romky chovají rizikově, neboť tímto způsobem se chová naprostá většina jedinců, jimiž jsou v sociálně vyloučené lokalitě obklopeni, ať už rodinou či přáteli, ale též jejich snadnou dostupností (např. prodej alkoholu a cigaret, umožnění nezletilým hrát na hracích automatech apod.). V souvislosti s tímto důvodem je patologické chování vnímáno jako norma.

Z výpovědí též vyplynul velice nízký věk začátku experimentování s alkoholovými i nealkoholovými drogami. Toto neadekvátní chování je též podpořeno benevolentním stylem výchovy v rodině, jež mi respondenti/tky v rozhovorech potvrdili a v neposlední řadě tím, že romští adolescenti vnímají rodinu oproti majoritě, jako vzor, proto získávají vzorce rizikového chování primárně zde.

Na základě výsledků šetření si tedy dovoluji navrhnout následující závěrečná doporučení k předcházení sociálně patologického chování:

- Na základních školách by měl být kladen větší důraz na preventivní programy v souvislosti s rizikovým chováním, jako je nikotinismus, alkoholismus, drogová závislost, šikana a agrese apod.
- Tyto preventivní programy je nutné přizpůsobit Romům a je důležité, aby byly zavedeny v nižším věku, neboť jak z výzkumného šetření

vyplývá, například první experimentování s návykovými látkami probíhá již velice brzy.

- Preventivní školní výchova u majoritní společnosti, s akcentem na pochopení a poznání romské kultury, etnika.
- Rozvoj nízkoprahových zařízení, zaměřených na tuto skupinu populace. Popřípadě by bylo vhodné zavést preventivní programy právě v těchto zařízeních, neboť v romské populaci je obvyklé zanedbávání povinné školní docházky.
- Důraz na celou rodinu (rodinná terapie), jelikož romští adolescenti vnímají rodinu jako vzor.

Tato práce by mohla být využita například v oblasti preventivních programů. Dále může sloužit jako zdroj informací nejen pro studující, ale též pro odbornou či širší veřejnost, která by se o tuto problematiku zajímala.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* (2006).
2. BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2009. 240 s. ISBN 8024790068.
3. BURIÁNEK, J. *Sociologie pro střední školy*. 3. vyd. Praha: Fortuna, 2008. 144 s. ISBN 978-80-7373-028-4.
4. DAVIDOVÁ, E. et al. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7387-428-5.
5. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
6. DOLEJŠÍ. *Sociálně vyloučené lokality*. [online]. 2009 [cit. 2011-10-28]. Dostupné z: <<http://studie.blog.cz/0902/odbor-zdravotnictvi>>.
7. DROGY-INFO. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2010*. [online]. 2004 [cit. 2011-11-18]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocnizpravy/vyrocnizprava_o_stavu_ve_vecch_drog_v_cr_v_r_2010>.
8. FISCHER, S., J. ŠKODA. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
9. FRIEDMANN, J. *Empowerment. The Politics of Alternative Development*. Oxford: Blackwell, 1998. 189 s. ISBN 11-55786-300-8.
10. GLAJAR, V., D. RADULESCU. „Gypsies“ *In European Culture and History*. United States of America: Palgrave macmillan, 2008. 263 s. ISBN 13: 978-0-230-60324-0.
11. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

12. HIRT, T., M. JAKOUBEK. *Romové: kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 383 s. ISBN 80-86473-83-X.
13. HOLUBOVÁ, M. *Narkomanů mezi Romy neubývá. Romano Hangos*. 9. ročník, 7. číslo. [online]. 2007. [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://www.romanohangos.cekit.cz/clanek.php?id_clanek=1793>.
14. HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 302 s. ISBN 80-85850-68-0.
15. JAKOUBEK, M., L. BUDILOVÁ. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. 359 s. ISBN 978-80-7325-178-9.
16. JAKOUBEK, M., L. BUDILOVÁ. *Romové a cikáni – neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: LEDA, 2008, 344 s. ISBN 978-80-7335-119-9.
17. JAKOUBEK, M., T. HIRT. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.
18. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
19. KAJANOVÁ, A. et al. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita, 2009. 104 s. ISBN 978-80-7394-181-9.
20. KAJANOVÁ, A. *Sociální determinanty zdraví vybraných romských komunit*. České Budějovice, 2009. 196 s. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Katedra sociální práce a sociální politiky. Vedoucí práce Eva Davidová.
21. KAJELA, M., J. KNEJP. *Mluvme o Romech. Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava, Ostravská univerzita, 2009. 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.
22. KAPLAN, P. *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnavatelnost Romů v České republice*. [online]. 2004 [cit. 2011-10-11]. Dostupné z: <http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf>.
23. KOZLOVÁ, L. *Výzkum v sociální oblasti* [online]. 2002 [cit. 2012-2-25]. Dostupné z: <http://www.eamos.cz/amos/ksb/externi/ksb_305/index.htm>.

24. KRYŠTOF, R. Způsoby obživy romských populací souvisejících s trestnou činností. In: *POLIS: PODPORA SOCIÁLNĚ – INTEGRAČNÍCH POLITIK A SLUŽEB* [online]. 2005 [cit. 2011-12-12]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_37_1.pdf>.
25. KUČHTA, J., H. VÁLKOVÁ et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. BECK, 2005. ISBN 80-7179.813-4.
26. LEWIS, O. The Culture of Poverty. *Scientific American*. 1966, roč. 4, č. 215. ISSN 0036-8733.
27. LUŽICA, R. *Sociálna práca s rómskym etnikom*. In Pohledy etnické marginalizace u aboriginal people v Kanadě a Romů v České republice a Slovenské republice. České Budějovice: Jihočeská univerzita, ZSF, 2007. 322 s. ISBN 978-80-7394-019-5.
28. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901424-9-4.
29. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Slon, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
30. MAREŠ, P. *Romové: Sociální exkluze a inkluze*. In: Sociální práce. 2003, č. 4, s. 65-75. ISSN 1213-6204.
31. MAREŠ, P., T. SIROVÁTKA. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluze) – koncepty, diskurz, agenda*. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* [online]. 2008, Vol. 44, No. 2 [cit. 2011-10-04]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Socialni_vyloucení_exkluze_a_socialni_zaclenovani_inkluze.pdf>.
32. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
33. MATOUŠEK, O., A. KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-226-2.
34. MERTON, R. K. *Studie ze sociologické teorie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 276 s. ISBN 978-80-86429-70-0.

35. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. *Sociálně vyloučená romská lokalita*. [online]. 1999 [cit. 2011-12-28]. Dostupné z: <<http://www.mmr.cz/Bytova-politika/Programy-Dotace/Ostatni/Socialne-vyloucena-romska-lokalita>>.
36. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing. 332 s. 2006. ISBN 80-247-1362-4.
37. MORAVEC, Š. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In: *POLIS: PODPORA SOCIÁLNĚ – INTEGRAČNÍCH POLITIK A SLUŽEB* [online]. 2005 [cit. 2011-10-20]. Dostupné z: <http://epolis.cz/download/pdf/materials_85_1.pdf>.
38. MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie* [online]. 2000 [cit. 2011-10-12]. Dostupné z: <http://poula.ic.cz/semestr1/Socialni_patologie/Socialni_patologie.doc>.
39. NESVADBOVÁ, L. et al. Determinanty zdraví romské populace v České republice 1999-2001. *Praktický lékař* 83, 2003, vol. 3, s. 139-145.
40. NESVADBOVÁ, L. et al. *Romská populace a zdraví. Česká republika – Národní zpráva 2009*. Dokument vznikl jako součást projektu: Health and the Roma Community: Analysis of the situation in Europe. Praha: Vzájemné soužití, občanské sdružení, 2009. ISBN 978-84-692-5535-3.
41. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2006. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6.
42. PANTAZIS, CH., GORDON, D., LEVITAS, R. *Poverty and social exclusion in Britain: the millenium survey*. University of Bristol, 2006. 512 s. ISBN 1861343736.
43. RABUŠIC, L. Koho Češi nechtějí. O symbolické sociální exkluzi v české společnosti. In *Sociální exkluze a nové třídy. Sociální studia 5, 2000*. s. 67-85. Dostupné z: <<http://socstudia.fss.muni.cz/rejstriky.php?ukol=2&rejst=&id=217&autor=121&prijmeni=Rabu%C5%A1ic&jmeno=Ladislav&pageno=6>>.

44. RŮŽIČKA, M. Kriminalita z antropologické perspektivy: možnosti a limity sociologické inspirace. *Antropoweb* [online]. 2008, vol.3, no.1 [cit.2011-09-13]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/media//webzin/webzin_1_2008/01_ruzicka.pdf. ISSN 1801-8807>.
45. SCHMIDT, V. *Etnické minority (se zvláštním zřetelem na romské etnikum)*. In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2, Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 342. ISBN 80-86734-05-06.
46. SIROVÁTKA, T. Otázky sociální inkluze romské komunity. Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi. *Sociální studia*, 2003, roč. 3, č. 10. s. 11-34, ISSN 1212-365X.
47. STEINER, J. *Ekonomie sociálního vyloučení*. In Hirt, T., Jakoubek, M. Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. s. 218–229. ISBN 80-86473-83-X.
48. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7198-648-9.
49. ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 203 s. ISBN 80-7178-285-8.
50. ŠTĚPAŘOVÁ, E. *Sociálně-pedagogické faktory ovlivňující edukaci romských dětí*. Brno, 2009. 146 s. Disertační práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Stanislav Střelec.
51. TIBENSKÁ, M. Romové a duševní nemoci. *Psychiatriepropraxi* [online]. 2008, vol. 4, no. 1 [cit. 2011-09-11]. Dostupné z: <<http://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2008/04/14.pdf>>. ISSN 1803-5272.
52. TOUŠEK, L. *Kultura chudoby, nebo etnický původ?* [online]. 2007 [cit. 2011-10-25]. Dostupné z: <<http://www.advojka.cz/archiv/2007/32/kultura-chudoby-nebo-etnicky-puvod>>.
53. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

54. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.
55. VEČERKA, K. *Romové a sociální patologie*. [online]. 2004 [cit. 2011-11-12]. Dostupné z: <http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf>.
56. Velký sociologický slovník II. Praha: Karolinum, 1996. 1626 s. ISBN 80-7184-310-5.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Adolescence

Norma

Romská minorita

Sociální patologie

Sociální vyloučení

9. PŘÍLOHY

Příloha č.1: Okruhy otázek k výzkumnému šetření

Příloha č.2: Přepis získaných odpovědí

Příloha č.1: Okruhy otázek k výzkumnému šetření

I. Otázky identifikační:

- 1) Kolik je ti let?
- 2) Pohlaví?
- 3) Cítíš se být Rom/ka? (sebeidentifikace)
- 4) Jaká je Tvá socioekonomická situace? (zaměstnaný/á či nezaměstnaný/á?, mateřská dovolená, rodičovská dovolená...)

II. Povědomí o sociálně patologických jevech a postoj k nim:

a) Kouření cigaret

Co si myslíš o lidech, kteří kouří a o kouření cigaret obecně?

(Kouří někdo v Tvém okolí – rodiče, příbuzní, kamarádi?, Pokud ano, je Ti to nepříjemné?, Víš od kolika let se smí kouřit?, Vnímáš kouření za normální jev, proč ano či ne?, Myslíš, že má kouření nějaké výhody, popř. jaké?, Jaká rizika podle Tvého názoru kouření přináší?, Kouříš?, Pokud ano v kolika letech jsi začal/a a od koho jsi měl cigarety?, Pokud ne, proč?)

b) Pití alkoholu

Co si myslíš o konzumaci alkoholu obecně, vnímáš to jako normu?

(Užívá někdo v Tvé rodině pravidelně alkohol? (minimálně 1x týdně), Užívají Tví přátelé pravidelně alkohol? (minimálně 1x týdně), Setkáváš se častěji s opilými ženami či muži ve svém okolí?, Je Ti nepříjemné bavit se s opilým člověkem?, Víš od kolika let můžeš pít alkohol?, Myslíš si, že má konzumace alkoholu nějaké výhody, popř. jaké?, Jaká rizika pití alkoholu podle Tvého názoru přináší?, Pil/a jsi někdy alkohol?, Pokud ano, s kým?, Chutnalo Ti to, líbilo se Ti to?)

c) Společensky netolerované drogy

Co jsou podle Tvého názoru drogy, jaké látky by jsi mezi ně zařadil/a?

(Znáš někoho kdo drogy vyrábí, prodává či užívá?, Považuješ toto jednání za normální a proč?, Jaké drogy užívají lidé ve Tvém okolí nejčastěji?, Myslíš si, že fetování přináší nějaké výhody, popř. jaké?, Jaká jsou podle tebe rizika fetování?, Znáš někoho, kdo se léčil ze závislosti na drogách či navštěvoval zařízení pracující se závislými lidmi?, Máš osobní zkušenost s užitím nějaké drogy, popř. jaké?)

Pokud ano:

Kdo Ti ji poprvé nabídl a v kolika letech to bylo?

Přináší Ti užívání drog nějaké výhody, popř. jaké?

Přináší Ti užívání drog nějaké problémy, popř. jaké?

Snažil/a jsi se s tímto problémem něco dělat (léčba apod.)?

d) Majetková kriminalita

Vnímáš krádeže jako normální jev, proč ano či ne?

(Co podle Tebe vede člověka k tomu, aby něco ukradl?, Byl jsi někdy svědkem nějaké krádeže?, Pokud ano, ohlásil jsi to někomu dospělému nebo jsi si toho nevěšmal?, Vzal/a jsi někdy něco, popř. co to bylo?, Pokud ano, proč?, Cítil jsi se pak špatně nebo to pro Tebe nic neznamenal?, Vědí to rodiče?, Pokud ano, jak reagovali?)

e) Prostituce

Co si myslíš o kuplířství, tedy prostitutkách a pasácích?

(Vnímáš kuplířství jako normální jev, proč ano či ne?, Myslíš si, že je to legální činnost?, Znáš někoho ve svém okolí (rodina, přátelé) kdo se této

činnosti věnuje?, Máš nějakou osobní zkušenost s prostitucí či pasáctvím?)

f) Násilná kriminalita

Co je podle Tvého názoru násilí a co si o něm myslíš?

(Vnímáš násilné chování jako normální chování?, Setkal jsi se ve svém okolí s násilím, agresivitou?, Pokud ano, o jaké jednání šlo?, Přináší násilí a agresivita podle Tvého názoru nějaké výhody, popř. jaké?, Stal/a jsi se někdy obětí násilí, agresivity?, Proč tomu tak bylo a jaká byla Tvá reakce (pláč, vztek, ubránil/a jsi se...)?, Byl/a jsi svědkem násilí v rodině či mezi přáteli, popř. jakého?, Byl/a jsi někdy ty sám/sama agresivní a násilný na někoho?, Pokud ano, proč tomu tak bylo a jak se to projevilo?)

g) Předluženost

Co si myslíš a předluženosti obecně?

(Znáš někoho ve svém okolí kdo dluží peníze?, Má ten dotyčný nějaké problémy kvůli svému dluhu, popř. jaké?, Vnímáš zadluženost jako normální stav člověka, proč ano či ne?, Jaké důvody vedou podle Tvého názoru k půjčování peněz?, Kdyby jsi Ty sám potřeboval peníze, kam by jsi si je šel půjčit?, Vnímáš zadluženost jako nepříjemnou situaci, popř. proč?, Myslíš si, že jsou s dluhy spojená nějaká rizika, popř. jaká?, Dlužíš někomu peníze, popř. komu (kamarád, známí, rodina, úvěrová společnost...)?, Pokud ano, kolik a proč jsi si je od něho půjčil/a?, Přináší Ti tento dluh nějaké problémy, popř. jaké?)

h) Patologické hráčství

Co si myslíš o hraní na automatech, považuješ to za normální jev?

(Znáš někoho ve svém okolí kdo hraje na hracích automatech?, Jaké jsou podle tebe nejčastější důvody hraní?, Víš kde hrací automaty najdeš?, Přináší hraní na automatech nějaké výhody?, Jaká jsou rizika hraní automatů, podle Tvého názoru?, Už jsi někdy hrál na hracích automatech?, Pokud ano, jaké Tě k tomu vedly důvody?, Kdo Tě to naučil?, Hraješ i nadále? Pokud ano, jak často?)

i) Nezaměstnanost

Co si myslíš o nezaměstnanosti a nezaměstnaných lidech?

(Je někdo v Tvé rodině nezaměstnaný, popř. proč?, Pokud ano, přináší Tvé rodině tato nezaměstnanost nějaké nevýhody, popř. jaké?, Myslíš si, že být nezaměstnaný může mít nějaké výhody, popř. jaké?, Vnímáš zaměstnanost jako významnou životní hodnotu, popř. proč?, Vykonáváš ty sám/a nějaké zaměstnání?, Pokud ano, tak jaké a proč?, Jaké spatřuješ výhody ve výkonu svého zaměstnání?, Pokud ne, tak proč?)

Příloha č.2: Přepis získaných odpovědí

1)

I. Muž, 19 let, nezaměstnaný, nestuduje (ukončená ZŠ), bydlí u rodičů, cítí se být Rom, lokalita A

II.

a) O kouření si myslím, že je to každého věc. Já nekouřím, ale většina kámošů v mém okolí kouří. A je mi to fuk. Ať si dělá každý co chce. V rodině taky všichni kouří. Zkoušel jsem to poprvý asi ve 12 letech s bratrem, ale nechutnalo mi to. Každého věc ne, od kolika začne s kouřením. Výhody to asi žádné nemá. A nevýhody, asi že to škodí zdraví, rakovina a tak.

b) Pití alkoholu je každého věc. Když jim to chutná. Já skoro nepiju, tak 3krát do roka. Poprvý jsem se napil s rodiči na Silvestra, to už je dlouho, bylo mi tak 10 let. Nechutnalo mi to. Kámoši taky nepijou a rodiče taky ne. Častěji chlastají asi chlapi ne? Nevadí mi to bavit se s opilým člověkem, každého věc. Od 18 let se smí pít. Alkohol nepřináší výhody podle mně. Nevýhody určitě jo, třeba když člověk propije hodně peněz nebo hraje bedny pak a hodně peněz prohraje.

c) Drogy beru. Je to každého věc. Baví mně to. Nejvíc trávu, tu kouřím denně, a tak 3krát do měsíce parno. Skoro všichni mí kámoši kouří travku. Nikdy jsem se neléčil, proč taky, nepotřebuju to. Výhody to braní má. Člověk se dobře baví pak. Nevýhody asi taky, leze to do peněz hlavně a někdy z toho člověk blbne, já třeba někdy prohraju plno peněz v bedně, když jsem zfetovanej. Hulím možná od 12 let a parno jsem si vzal prvně tak v 15 letech na diskárně, dal mi to kamarád. Zním plno dealerů, není problém to sehnat.

d) Krádeže jsou normální věc podle mě. Ať si každý dělá co chce. Já kradu. Třeba v obchodech, nejvíc kosmetiku nebo někdy i jídlo nebo nějaký hadry. Jednou mě chytli, dostal jsem podmínku. Máma ví, že kradu, Dřív z toho byla špatná, teď už je to moje věc.

e) Je to dobře, že jsou šlapky, to je pecka. Pasáctví je každého věc, klidně bych to dělal. Je to legální si myslím, na tom nic špatného není přece. Nikoho takového ale neznám,

kdo by to dělal. Osobní zkušenost mám, zaplatil jsem za šlapku, s kamarádem, to jsme byli v bordelu.

f) Násilí je, když někdo někoho zbije. Na tom není nic špatného, když si to ten člověk zaslouží nafackovat, proč ne. Mně nikdy nikdo nezbil a já už hodněkrát, když mě někdo naštvě klidně mu nafackuju. Jasný, že to má výhody, aspoň si na mně nikdo nebude dovolovat. Když se někdo rve je mi to jedno. Každého věc. V rodině mně nikdo nemlátil.

g) Dluhy jsou normální. Má je každý ne. I já je mám. Ale jen u přátel anebo za autobus hodně, protože jsem nezaplatil pokuty. Všichni okolo mě mají dluhy. Lidi se zadluží, protože nemají na to, aby zaplatili nájem. Nevýhody to má asi takový, že když je člověk neplatí dostane se do průseru, třeba ho kamarádi zbijou.

h) Na bednách nic není špatného, je to dobrá věc. Když nemáš peníze, můžeš tam vyhrát. Já hraju tak 2krát do týdne, když potřebuju víc peněz. Bedny jsou všude ne, v každém nonstopu nebo hospodě. Poprvé jsem hrál asi v 15 letech, sám, jen jsem to chtěl prostě zkusit.

i) Být nezaměstnaný je blbý. Bez práce nejsou koláče. Já makám, ale na černo, brigádky na stavbách, na smlouvu jsem dělal jednou popeláře, ale vyhodili mně, že jsem černej. Tak jasný, že je to dobrý makat, aspoň má člověk prachy, Rodiče nepracují. To je to nejhorší, když někdo dělat chce a nemůže, prostě je nikde nevemou.

2)

I. Muž, 16 let navštěvuje ZŠ – 8. třída, dál určitě do školy nepůjde, bydlí s rodiči, cítí se být Rom, lokality A

II.

a) Kouření je normální. Já kouřím od 13 let, i mí rodiče kouří i kamarádi všichni. Kouřit se smí od 15 let ne? Naši ví, že kouřím, kouřím i s nima. Začal jsem taky s nima, táta mi dal poprvé cigaretu. Výhody to má. Třeba když je člověk naštvanej a potřebuje se zklidnit. Rizika to nemá žádný.

b) Pití alkoholu mi vadí. Já nepiju skoro vůbec. Dám si tak 2krát ročně, když je třeba nějaká akce nebo Silváč. Jinak mě to neláká a nechutná. Prvně jsem pil s rodičema, tak v 10 letech, na mý narožky. Rodiče taky skoro nepijou. Dali jsme si jen teď na Silváče přípitek. Kámoši pijí, spíš kluci teda. Je mi to nepříjemný bavit se s opilým člověkem. Od 18 let se smí pít, ale nelejou ti všude skoro, i když jsi mladší. Výhody to podle mě nemá. Nevýhod hodně, lidi se pak nekontrolují a dělaj kraviny, perou se, prohrajou peníze v bednách anebo prostě dělaj ostudu.

c) Drogy vím co jsou, třeba perník, herák a tak. Ale neberu to. Je to špatný. Ničí to zdraví a člověk se pak nekontroluje a třeba udělá nějaký trestnej čin. Já jen hulím, to už od 13 let. Poprvé s kamarádem. Hulím denně teda no, je to jak cigarety, to nic člověku neudělá. Prodává mi to kamarád. Žádný zařízení jsem nikdy nenavštěvoval, ale sem do Jilora chodí Prevent, na přednášky a tak.

d) Krádeže a tuhle kriminalitu vůbec nevnímám za normální. Je to špatný, je to trestnej čin. Já jsem nikdy nic neukradl. Kdybych někoho viděl jak krade, tak se do to plíst nebudu, ať si každej dělá co chce.

e) Prostitutky mají být, je to dobře. Když prostě člověk nemá ženskou, tak co má asi dělat. Je to normální. A pasáci jsou frajeři, vydělávají slušný prachy na tom. Na tom nic špatnýho není, když to ty holky chtěj. Nikoho neznám, kdo by šlapal nebo prodával holky, bohužel.

f) Násilí je, když prostě někomu dáte do huby. Není na tom nic špatnýho, když si to ten člověk zaslouží. Mně nikdy nikdo neubližoval ani nešíkanoval. Ani já nikomu, pokud to nepotřeboval. Klidně někomu do huby ale dám, když mě nasere a zaslouží si to. Je to

určitě výhoda, když se člověk nebojí a porve se, aspoň si na tebe nebude nikdo dovolovat. Pokud se někdo bije přede mnou, tak mu klidně pomůžu, když je to můj kámoš, jinak ať si dělaj co chtěj. Naši mě nikdy nezbili.

g) Dluhy jsou v dnešní době normální, má je každý. Protože je všechno drahý, a když ještě nemají lidi práci, tak kde mají asi brát peníze, aby si mohli něco koupit. Já teda žádné nemám, ani u kámošů nedlužím. Ale mí rodiče splácí hafec půjček. Nejvíc Provident. Kdybych potřeboval pučit, tak jdu taky k pani od Providentu. Problémy to žádné nepřináší, je to normální.

h) Na hraní automatů není nic špatnýho ne. Člověk si tam aspoň může vydělat prachy, když potřebuje. Já hraju tak 3krát do týdne. Jen tak z nudy většinou nebo když jsem fakt bez peněz. Ale hodím tam tak 100 Kč jenom. Poprvé mě to naučil kámoš, to mi bylo tak 12 let asi. Výhody to má, to je jasný, vyhraješ prachy. A nevýhody asi žádný, je to dobrý prostě.

i) Být nezaměstnanej je blbý, protože pak nemáte peníze. Pracovat se prostě má. Já chci pracovat po škole. Teď chodím občas na melouchy s kamarádem. Tak 2krát měsíčně. Naši nepracujou ale. Asi je nikde nechtějí.

3)

I. Muž, 14 let, navštěvuje ZŠ – 6. třída, bydlí s rodiči, cítí se být Rom, lokalita A

II.

a) Kouřit je úplně normální. Já kouřím od 10 let asi, naučil mě to kámík. Kouřím normálně i s rodičema, nevadí jim to, kouří taky. Nevim od kolika se smí kouřit. Výhody to má, člověk se cítí líp v partě. Kouří tam každej beztak. Rizika asi žádný kouření nemá.

b) Alkohol je normální, chlastá plno lidí. Já ne. Nechutná mi to. Prvně jsem si dal letos na Silvestra, s našima. Rodiče jinak taky vůbec nechlastaj, ale kamarádi jo. Nevadí mi mluvit s vožralým člověkem, když se umí chovat a nedělá kraviny a ostudu. Pít alkohol se smí od 18. Častěji pijou chlapi. Výhody chlastání žádné nemá, spíš nevýhody. Propiješ hodně peněz a děláš věci, který bys za střízliva neudělal.

c) Drogy asi nejsou normální. Nebo teda ty tvrdý jako parno, kokain, herák a tak. Ale ganja je okej a toulen taky, to je normální. Já hulím už dva roky s kámošem. Skoro denně. A toulen taky občas čicháme, na tom nic není, když to můžeš i normálně koupit v krámu. Ganju není problém sehnat, mám plno kámošů, co ji prodávají. Tu hulí přece každej. Nic ti to neudělá. Žádný rizika fetování nemá podle mě, jedině u toho kdo si píchá, že si může píchnout zlatou. A výhody to má, že to člověka baví, líbí se mu to.

d) Krádeže a tahle kriminalita si myslim, že se dělat nemaj, není to správný. Můžeš jít pak do vězení. Já jsem nikdy nic neukrad. Ale lidi to dělaj asi proto, že něco hodně chtěj a nemaj na to peníze, tak to musí vzít.

e) Vim co prostitutky a pasáci jsou, ale nic si o tom nemyslim. Ale nikoho neznám, kdo by to dělal.

f) Násilí a agresí znám. Často dostávám. Od jednoho kluka tady. Furt si ze mě dělá prdel a pak mě nafackuje nebo kope. Vadí mi to. Nevim proč to dělá. Je to špatný, není to normální, když někomu ubližujete. Asi ho to baví, je praštěnej. Nebráním se, to ani nejde. Kluci ho občas okřiknou akorát, tak toho nechá. Já jsem nikdy nikoho nezbil, proč taky, nejsem takovej debil. Ani v rodině mě nikdo nikdy nezbil.

g) Mít dluhy je v dnešní době úplně normální, když je vše drahý, tak co máš dělat. Já žádné dluhy nemám. Rodiče nevim, nestarám se o to. Kdybych si chtěl na něco pučit,

šel bych asi za nima nebo za kámošema. Problémy to asi přináší, když je neplatíš, tak tě můžou přijít zmlátit nebo podpálí ti byt.

h) Bedny jsou normální, proč by ne. Lidi tam aspoň vyhraju peníze a můžou si něco koupit. Já nikdy nehrál, neumim to. Ale hodně kámošů hraje i taťka na ně chodí a pořád vyhrává. Nevýhody jsou, když prohraješ, to je pak na prd.

i) Podle mně, má bejt každej zaměstnanej, to je normální. Aby si mohl člověk koupit co chce, musí mít práci. Já budu taky makat. Naši nepracujou, akorát táta jde občas se strejdou na stavbu, to nám stačí.

4)

I. Žena, 16 let, navštěvuje základní školu – 8. třída, bydlí s rodiči, cítí se být Romka, lokalita A

II.

a) Kouření je úplně normální. Já kouřím od 12 let, naučila mě to kámoška. Rodiče to vědí, kouřím s nima, už odmala. Máma mi dává i cigarety, když nemám peníze. Kouřím, protože mi to chutná a cejtim se s cigaretou líp. Vždyť kouří každej stejně. Kouřit můžete od 18 let. Výhody nevím jestli to má, ale nevýhody určitě, hlavně rakovina, astma a taky to leze do peněz.

b) Alkohol piju, tak jednou týdně. Není na tom nic špatnýho. Vim, že je to trestný, protože můžu pít až od 18, ale v hospodě mi normálně nalejou anebo na diskárně. Někdy taky pijem s kámoškama u nás nebo u nich, rodičům to nevadí. Chlastám asi od 14 let, naučila jsem se to s holkama na diskotéce. Výhody to má, je to dobrý a víc mě to pak baví, když jsem vožralá. Nevýhody asi, že se pak moc nekontroluju a dělám třeba ňáký kraviny, s klukama a tak. Pijou víc chlapi asi. Nevadí mi mluvit s vopilým člověkem, je to sranda.

c) Jasně, že vím co jsou drogy. Já nic neberu, jen travku si zahulím občas, tak 3krát týdně no. Poprvé asi ve 13 letech, s bráchou. Na tom nic není, vždyť hulí všichni. Prodává mi to brácha, nebo někdy mi dá gram i zadarmo. Výhodou je, že je po tom sranda a nic tě tolik nesere, jako normálně, jsi víc v klidu prostě. Nevýhody to žádný nemá.

d) Jo, krađu. A kdo ne? Když je všechno tak drahý a lidi jsou bez peněz. Nejčastěji krađu v obchodě, šminky nebo hadry. Jednou se na to přišlo, to jsme s holkama vzaly rum. Doma jsem dostala přes držku za to. Ale krađu dál, nepoučilo mě to.

e) Šlapat je kravina a pást holky taky. Určitě to není normální a ani legální. Nechápu proč to ty holky dělají, ale asi pro prachy. Výhody to má, že si vyděláváš tím, co tě baví, nevýhody, že tě někdo zmlátí nebo chytíš ňákou pohlavní nemoc. Nikoho kdo by tohle dělal neznám.

f) Být agresivní není normální. Lidi co to dělaj jsou blbí. Mně nikdo nikdy nemlátil ani mi nijak neublížil. Je to špatný. Já taky nikomu neublížuju. Výhody to žádný nemá. Ani v rodině mě nikdo neuhodil. Možná když jsem byla mimino, ale to už si nepamatuju.

g) Mít dluhy je běžný v dnešní době. Nejsou peníze a lidi nemaj práci. Tak jak mají zaplatit nájem a za co koupit jídlo? Já žádný nemám, ale naši plno. Vim o Providentu a HomeCreditu. Je to dobrá věc, že to existuje. Pomůže to hodně lidem. Výhody to má, že si můžeš dovolit koupit, na co bys jinak neměl a nevýhody asi žádný. I když nemáme na splátku nic se neděje. Kdybych potřebovala peníze, pučím si taky u nich.

h) Hraní na automatech je normální, hrajou všichni. Já tak 2krát do týdne, když sedíme ve stopu s holkama a třeba se nudim, tak tam hodím tak 50-100 Kč. Poprvé mě to naučil táta, mačkala jsem mu a měla štěstí, tak jsme vyhrávali furt. Bedny najdeš všude v hospodě, to není problém. Lidi to hrajou, aby zbohatli nebo z nudy.

i) Mít práci je dobrá věc a je to normální. Pokud někdo nepracuje, tak ho nikde nepřijmou, to je jako mí rodiče. A když někdo nepracuje, protože nechce, tak je to jeho věc a problém. Je blbej. Já po škole pracovat určitě chci, abych měla peníze.

5)

I. Muž, 14 let, navštěvuje ZŠ, bydlí u rodičů, cítí se být Rom, lokalita A

II.

a) Kouřím od 12 let, nevadí mi to. I rodiče a všichni kamarádi kouří a nikomu to nic nedělá. Je to normální. Rizika to taky nemá žádný. Výhody nevim, asi se lidi cítí líp s cigaretou. Poprvé jsem začal s partou. Naším to nevadí, kouřím s nima. Legální je kouřit od 18 let, ale cigarety si kupuju sám nebo mi dá máti.

b) Pití alkoholu mi připadá jako normální věc. Já ho nepiju. Poprvé jsem se napil loni na Vánoce s rodičema, ale nechutnalo mi to. Ani rodiče skoro nepijou. Tak 2krát do roka. Nevadí mi mluvit s opilýma lidma, ať si každej dělá co chce. Častěj pijou chlapi. Legálně se může pít od 18 let. Výhody pití alkoholu nemá žádný a nevýhod hodně, lidi z něj blbnou, neví co dělají pak, chtěj se prát a tak.

c) O drogách si myslím, že jsou zlý, člověk je nemá brát, ničí to zdraví. Já nic neberu, ani náhodou. Ani trávu nekouřím, neláká mě to. Ale v partě trávu kouří skoro každej, jiný drogy nevim, asi ne. Lidi to berou, protože jsou na to zvyklí a chtějí být frajeři. Problémy to přináší hlavně, že to ničí zdraví a výhody žádný.

d) Krádeže určitě jako něco normálního nevnímám. Nemá se to dělat prostě, můžeš jít za to sedět. Já jsem nikdy nic neukradl. Ale mí kámoši kradou, mně je to jedno, nepletu se jim do toho. Kradou asi protože nemají peníze, aby si mohli něco koupit, tak musí krást.

e) Vím co je prostituce i pasáci. Ale nevim co si o tom myslet. Není to správný. Ale proč to dělaj netuším, asi pro peníze. Je to podle mně nebezpečný, můžou chytit nějakou nemoc nebo tak. Ale nikoho takovýho neznám, kdo by tohle dělal.

f) Tak bitky jsou normální, to je třeba. Když se člověk neumí ubránit je to blbý, pak ho každý zbije a bude si na něj dovolovat. Já jsem nikdy nebyl obětí, vždycky se ubráním. Když vidím nějakou bitku, tak to neřeším, ať se každý brání sám, mně taky nikdo nepomáhá, tak co. Já nikoho nemlátím jen tak, jen když mě votravuje.

g) Dluhy jsou asi normální ne, má je každej. Ale mají se splácet, to je jasný. Vznikají protože lidi nemají peníze, aby si mohli třeba něco koupit nebo tak. Já žádný nemám a

kdybych si chtěl pučit, tak jdu za našima. Naši žádné dluhy nemají. Určitě to přináší problémy, když je neplatíš. Můžeš jít do vězení.

h) O hraní si myslím, že je to špatný. Nemá se to. Akorát pak lidi promrdaj plno peněz. Já nikdy nehrál, ale kámíci hrajou. Bedny najdeš všude, v každý knajpě. Vede je k tomu asi to, že chtěj vyhrát, že potřebujou peníze. Nevýhodou je, že se pak zadlužíš, když furt prohráváš.

i) Je dobrý mít práci, lidi mají peníze pak, na jídlo a na byt a můžou si koupit co chtějí. Když jsi nezaměstnaná, tak máš aspoň víc času a můžeš dlouho spát. Ale je lepší mít tu práci. Naši pracují, ne na smlouvu, ale brigádně. Já budu asi taky makat, když mě vezmou, ale nevím, je diskriminace.

6)

I. Žena, 16 let, navštěvuje ZŠ, 8. třída, bydlí u rodičů, cítí se být Romka, lokalita A II.

a) Kouření je normální věc podle mě. Však každý kouří. Já kouřím od 15 let. Poprvé jsem si zapálila s mámou. Celá moje rodina kouří. Ale není to dobrý. Ničí to zdraví a je to drahý. Výhody to žádný nemá. Já kouřím, protože se mi to líbí a jsem na tom závislá. Kouřit se může od 15 let normálně.

b) Pít je úplně běžný. Já piju alkohol tak jedenkrát do týdne a vždycky se opiju. Piju s kamarádkama. Baví mě to. Poprvé jsem pila asi ve 13 letech s rodičema. Naši ale moc nepijou alkohol. Tak jednou do měsíce, když je nějaká příležitost, třeba narozeniny, Silvestr nebo tak. Častěji pijou asi chlapi ne. Pít alkohol se smí od 18 roků. Ne nedělá mi to problém, mluvit s opilými lidma, vůbec. Výhody, že mě to baví. Nevýhody, to nevím asi žádný.

c) Drogy vim co jsou, bere je hodně kamarádů. Hlavně trávu, tu hulí snad každě, ale já ne. Nechutná mi to. Zkusila jsem to asi ve 13 letech s bráchou a bylo mi z toho akorát zle. Nefetuju žádný drogy. Je to špatný podle mně. Jsou z toho choroby a lidi blnou pak. Výhody drogy žádné nemaj. Nikoho kdo by se léčil z fetování neznám, ale pár kámošů chodilo do Háječku, na výměnu stříkaček.

d) O krádežích si myslím, že jsou špatný a nemá se to dělat. Já nekradu. Jen jednou jsem ukradla v Merkury rtěnku a karty, ale chytili mě, tak jsem měla průser, hlavně doma. Už jsem se ponaučila z toho. Už jsem byla hodněkrát svědkem krádeže, třeba když něco ukradly holky, ale nepletu se do toho. Lidi kradou, protože něco hodně chtějí a nemají na to. Nane love prostě! (pozn.: Nejsou peníze prostě!)

e) Prostituce je normální i pasáctví, lidi si tím prostě vydělávají love. Je to legální. Já nikoho takovýho neznám a ani bych do toho nešla. Akorát bych mohla něco chytit. Je to nebezpečný, ty pasáci jsou magoři, můžou ty holky zabít.

f) Násilí a agrese je špatná věc. Nemá se to dělat. Nevím co si tím lidi dokazují, že někoho mlátí. Mně nikdy nikdo neublížil, ani od rodičů jsem nedostala. A já taky nikdy nikoho nezmlátila. Jen se s někým třeba hodně pohádám, ale neperem se. Výhody to žádný nemá být agresivní, je to špatný.

g) Dluhy nejsou nic špatného, má je každý. Ale musejí se splácet, jinak hrozí, že Vás někdo třeba zbije, nebo přijde exekuce a všechno Vám vezmou anebo půjdete za katr. Já dluhy nemám, kdybych potřebovala jdu za rodiči nebo k paní z Providentu. Naši mají dluhy, hlavně Provident platí. Neměli jsme moc peněz, tak jsme si půjčili. To je asi důvod u každého, že si nemůže něco koupit, tak si na to musí půjčit.

h) Hraní automatů je normální. Já hraju tak 4krát týdně. Protože vyhrávám. Naučil mě to bratr, asi před rokem. Baví mě to, je to super. Házím tam většinou tak 200-300 Kč. Lidi hrajou z nudy a pro peníze. Bedny najdeš všude. Rizika to má, že tam hodíš peníze a nevyhraješ. Výhody, že vyhráváš přece ne. Rodiče ví, že hraju, ale oni nehrajou.

i) Mít práci je určitě výhoda, je lepší chodit do práce než ležet doma a flákat se. Lidi mají aspoň love pak a nenudí se. Nevýhodou je, že z práce bolí záda. Moji rodiče nepracujou, není místo nikde. Ale love máme, stačí.

7)

I. Muž, 20 let, ukončená ZŠ, zaměstnaný – stavební firma, žije se ženou a dětmi, cítí se být Rom, lokalita A

II.

a) Kouřím už od 12 let, naučili mě to kamarádi. Je to v dnešní době normální věc, kouří každý, už i děti. Je to legální od 15 let myslím. Výhody to žádný nemá. Nevýhod hodně, hlavně to ničí zdraví, vzniká rakovina a je to drahý jako prase. Hlavně když hulí i žena.

b) Alkohol skoro vůbec nepiju, možná tak jednou do roka. Ne, že by mi to nechutnalo, ale je to na hovno, člověk pak akorát hloupne a neví co dělá. Je špatný, když člověk hodně chlastá. Poprvé jsem se napil asi ve 13 letech, a to s rodičema. Rodiče ale taky skoro nepijou. Možná 3krát do roka. Častěji pijou určitě muži. Pít se může od 18 let. Výhody alkohol určitě nemá, nevýhody, že se lidi nekontrolují. S opilými lidma se nerad bavím, vadí mi.

c) S drogami mám zkušeností dost. Trávu kouřím od 13 let do teď. Parno jsem si dřív taky dával, vždycky na nějaký diskotéce, teď už tak 3 roky ne a taky jsem dřív často čichal toulén. Protože byl levnej a všude jsem ho mohl sehnat. To bylo tak ve 13 letech taky, s kámošema vždy. Chodil jsem do „káčka“, tak kolem 15. roku, to ale abych se ohřál nebo najed spíš, nebo jsem se tam potkával s kámošema. Teď už vím, že to všechno byla blbost, co jsem dělal, drogy jsou zlé. Kdybych však nepotkal tenkrát svojí ženu, určitě bych fetoval dál. Jako většina mých přátel. Lidi k tomu vede zvědavost a nuda. Nebo chtějí zapadnout do dobrý party. Je to pakárna fetovat, člověk pak dělá průsery, nekontroluje se a můžou ho zavřít. Výhodou je, že se nad tím suprově odreaguješ. Nejhorší je, že se k tomu dětska dostanou lehce, zeptáš se jednoho člověka a hned víš kde to koupit.

d) Majetková kriminalita není normální. Je to trestnej čin. Co já vim, proč to lidi dělaj. Prostě nemají peníze asi a nechce se jim makat. Já nekradu, zkusil jsem to jako dětsko, nepřišlo se na to, ale cítil jsem se špatně. Ukradl jsem tenkrát prstýnek pro svou holku. Už bych to neudělal. Když něco chci, tak si to koupím.

e) No prostitute a pasáctví je už normální i legální. Nic na tom špatnýho není. Ty holky to dělají dobrovolně ne, a když si je někdo chce kupovat, jeho věc. Jasný, že to má rizika, nevíš co od nich můžeš chytit. Znáš holčinu co šlape, její věc. Já jsem si šlapku nikdy nezaplatil, mám svojí ženu.

f) Násilí je špatný, ty lidi co to dělají to asi baví. Já nikdy nebyl obětí šikany nebo nějakého útoku. Ani jsem nebyl sám agresivní. Proč taky, jsem snad lidi, vše se dá řešit v klidu. Nikdy jsem se asi ani nepopral ani rodiče mě nikdy nenapálili. Výhody agrese žádné nemá, je to zlo. Když bych byl svědkem nějaký bitky, nepletl bych se do toho. Každý kope sám za sebe.

g) Dluhy jsou na prd, ale v dnešní době to jinak nejde. Má je každej snad. Všechno je drahý. Já mám taky dluhy. Dlužím za pokuty na městskou, něco dlužím kamarádům a taky mám Provident. Všechny jsme si udělali když se nám narodily děti. Ale splácím to. Výhody dluhy nemají a nevýhodou je, že přináší plno problémů, hádky, bitky nebo problémy se soudy.

h) Bedny určitě nejsou normální, lidi co je krmí prachama nejsou normální. Já nehraju, zkusil jsem to možná v 17 letech s kamarádem, protože jsem chtěl vyhrát. Všichni kamarádi co hrajou občas vyhráli, tak ty peníze mě tenkrát lákaly. Ale teď když má člověk rodinu musí myslet jinak. Nejhorší je, že v dnešní době hrajou i děti, všude v nonstopech je nechají.

i) Tak makat je dobrá věc, aspoň uživíš rodinu a můžeš žít trochu lépe než lidi na pracáku. Já zaměstnaný jsem, u popelářů. Jsem za práci rád, to je jasný. Kdo dělat nechce, vždycky si peníze nějak sežene, krade, šmelí nebo bere socku.

8)

I. Žena, 17 let, ukončená ZŠ, nestuduje ani nepracuje, žije s rodiči, cítí se být Romka, lokalita B

II.

a) O kouření si nemyslím nic, je to normální. Kdo dnes nekouří?! Já kouřím od 12 let, naučila mě to sestra, která taky kouří odmala. I rodiče kouří. Kouříme normálně s nima. A když nemám na cigarety, dává mi peníze máma. Kouřit se smí od 18 let, ale ciga mi vždy prodali všude. Výhody to má, si pak připadám dobře s cigaretou v puse a taky na nervy je to dobrý. Nevýhody žádný. Jo vlastně jo, je to drahý.

b) Pít alkohol je taky normální. To patří k životu, když něco slavíš nebo jdeš pařit. Já piju tak jednou nebo dvakrát do týdne. Poprvé jsem se napila s našima, na Vánoce, to jsem se vožrala, ale zle mi nebylo, nikdy mi nebejvá. Bylo mi asi 14 let. Naši pijou málo ale, 3krát do roka víc ne. Já hlavně na disko nebo ve stopu. Tak asi víc chlapi pijou než ženský ne? Ne, je mi to jedno, bavit se s opilýma lidma, proč mi to má vadit?! Pít se smí od 18 let, ale kdo to dodržuje? Vždyť dneska chlastaj i děti. Pití alkoholu je dobrý, se uvolníš, zapomeneš na problémy a je sranda pak. Nevýhody to žádný nemá.

c) Drogy znám, už jsem zkusila pervitin a toulén. Poprvé toulén asi ve 12 letech, s kamarády, bylo to hustý, tak jsme si občas začuchali. Ale teď už několik let ne. Perník jsem zkusila loni poprvé s přítelem, ale bylo nám z toho špatně, neláká nás to dál už. Trávu si zakouřím tak jedenkrát týdně, jen tak z nudy. Tu už kouřím taky tak od 12 let. Naučil mě to kámoš. Naši ví, že jí kouřím, ale nevadí jim to, vždyť to dělají všichni i oni si už s náma párkrát zakouřili. Koupíš ji na každým kroku tady, s tím kšeftuje každej druhej, hlavně gádžové. Ne nikdy jsem nechodila ani do káčka, nepotřebuju to. Výhody fetování nemá, nevýhody jo, hlavně že z toho lidi blbnou a ničí to zdraví.

d) No tak není normální krást. Ale kdo dneska nekrade?! Když je všechno tak drahý a lidi nemají peníze, to se prostě musí. Já kradu nejčastějc v obchodákách, všechno, kosmetiku, oblečení někdy i jídlo nebo chlast. Jo už mě chytili, asi třikrát, ale nic z toho nemám. Jen doma bylo zle, táta mě zmlátil za to poprvé, ale pak už ne. A už mně ani nechytí. Ne necítím se špatně, proč taky. Náhodou je to dobrý pocit, když máš něco zadarmo.

e) Tak prostitutky prostě jsou, je to dobřej přivejdělek asi ne. Já bych to nedělala asi, ale neodsuzuju za to, ať si každý dělá co chce. Je to legální, ale pasáci asi ne, to není správný. Jo znám holku co šlape a nestěžuje si, spíš naopak.

f) Tak když si někdo zaslouží nafackovat, proč by ne. Ale bezdůvodně je to špatný. Třeba jen proto že je někdo černej, tak ho zbijí. To není správný. Já už jsem se hodněkrát poprala, když mě někdo naštve, tak proč bych se nebránila. Je to dobře umět se vzepřít a nafackovat třeba, aspoň si nikdo nebude na tebe dovolovat. Rodiče mě párkrát zbili, když jsem něco udělala, to je jasný, zasloužila jsem si to.

g) O dluhách si myslím, že na nich není nic špatnýho. Má je každej. Bez dluhů se nedá žít, by se lidi ani neuživili. Já mám Provident, vzala jsem si ho jen tak, abych měla peníze a mohla si koupit co potřebuju. Vzali si ho pro mě naši. Pomáhají mi se splácením, když zrovna nemám. Platím 2 500 Kč za měsíc. Jinak naši mají taky u Providentu a ještě u strýce. Jasný tam taky přeplatí, strýc si tím vydělává, půjčuje lidem na úvěr. Přeplatíš taky přes půlku, ale to je všude, i u Providentu. Tak nevadí mi to, že mám dluhy, co můžu dělat, je mi to jedno. Rizika jsou s tím spojená, můžou přijít chlapíci a rozmlátit ti hubu nebo přijdou policajti a vše ti seberou. Jasný, exekutoři přijdou.

h) Bedny jsou taky normální, hraje je každej, je to dobrý odreagování a člověk si může něco i vydělat. Já taky někdy hraju. Jedenkrát za týden tak, ale víc jak 200 Kč tam neházim. To je ještě dobrý, co vím ostatní tam dávají mnohem víc a hrajou to denně. Rodiče to vědí, že hraju, táta mě to naučil dokonce, to mi bylo 13 let. Prostě jsem se nudila a chtěla to zkusit. Táta hraje taky furt. Tak 3krát do týdne, když jsme v nonstopu. Často vyhrává ale. Výhody to má, že vyhraješ. Nevýhody, když prohraješ, ne.

i) Ne nemakám. Bolí mě záda a mám cukrovku, tak mi je z toho špatně často. Jo tak asi je dobrý pracovat, když nemáš peníze. Nevýhody to má makat, nemáš pak na nic čas, všechno tě bolí. Naši nemakají. Jen táta jde občas na melouch, když potřebujeme. Máma se stará o děti, to je důležitější. Nemyslím si, že mít práci je důležité.

9)

I. Žena, 16 let, navštěvuje základní školu, 8. třída, bydlí s rodiči, cítí se být Romka, lokalita B

II.

a) Kouřím. Je to normální, co by ne. Už od 10 let. Naučil mě to brácha, chutná mi to a baví mě to. Celá moje rodina kouří a všichni mí kámoši. Však je to normální. Legálně kouřit můžeš od 18 let. Nevýhody to žádný nemá. Výhody, že je to dobrý, uklidníš se tím, když máš nervy.

b) Pít alkohol je normální. Pijou všichni. Já piju asi od 13 let, tak jednou za tejdén. Poprvý jsem se napila s rodičema, na tátovo narožky. Chutná mi to. Častěji pijou muži podle mě. Rodiče taky pijou, každé týden doma. Do hospody nechodí. Piju s nima. Výhody to má, baví to, je pak sranda, dobrý relax a nevýhody, že když to přeženeš, je ti druhej den blbě anebo, že je pak někdo třeba agresivní a zmlátí tě. Ne nevadí mi mluvit s vopilýma lidma, je to prdel. Alkohol můžeš pít od 18 let.

c) Drogy neberu, je to svinstvo. Ani trávu nehulim, nechci být úplně vygumovaná jako ostatní, to se radši vopiju. Když chceš seženeš drogy do půl hodiny, tady s tím kšeftuje plno lidí. I já znám asi 6 dealerů. Výhody fet žádný nemá. Nevýhodou je, že to ničí zdraví, žloutenka, AIDS, rakovina a lidi jsou pak úplně dementi z toho. Já si jen párkrát zahulila trávu, ale to už je sakra dlouho, nic mi to nedělalo a ještě k tomu to smrdí. Poprvé to bylo v 11 letech, s bratrem. Kolem mě hulí snad každé, ale mně to neláká, ať si každé dělá co chce.

d) Tak asi to není normální krást, ale vždyť kradou všichni a kdo nekrade, je akorát sám proti sobě. Co jinýho lidem zbejvá než krást, když nemaj peníze, aby si mohli koupit co chcou. Já kradu občas. To je různý, většinou parfémy nebo něco co můžu střílit. Ještě mě nechtyli u toho. Naši to ví, ale v pohodě, nevadí jim to. Kdybych viděla, že někdo krade, nic bych s tím nedělala, taky by se mi přece nelíbilo, kdyby mě někdo naprášil.

e) No co si o tom myslet, já nevim. Tak šlapky i pasáci jsou, jejich věc. Trestný to není asi ne, vždyť to vidíš na každým rohu. Co je k tomu vede? Tak peníze vid', co jinýho. Aspoň se u toho nenadřou jako v normální práci. Jo znám jednu holku co šlape a je úplně normální. Nic zlýho na tom není.

f) Násilí není dobrý, není normální být agresivní. Lidi co to dělají nejsou normální. Stejně je to všechno jen kvůli chlastu, že se zchmelí, a pak se nekontrolují. Vede je k tomu právě alkohol. Já se nikdy neprala, vše se dá řešit bez bitek ne. Když mě napadne někdo, tak radši uteču. Jo táta mi někdy nafackuje, i bezdůvodně. Ale to má z toho, že neumí pít. Je mi to nepříjemný a nenávidím ho za to.

g) Dluhy si lidi dělají, aby měli čím zaplatit nájem, uživit rodinu nebo si mohli prostě něco koupit. Není na tom nic špatného. Já mám taky dluhy. Často si pučím u přátel a taky mám dva Providenty. Ty jsou na prd ale, to splácím těžko. Každý týden mě otravuje ta paní a chce splátku. Rizika to má, když nesplácíš, to ti pak vyhrožují fízlama a soudama. Nebo když dlužíš lichváři, můžeš přijít taky o ruce. Jo znám dva lichváře. Od nich bych si nikdy nepučila. Bratr dostal nejednou pořádně do huby od nich.

h) Bedny nehraju a nikdy jsem nehrála. Co z toho, akorát tam lidi rvou prachy a pak vše prohrajou. Ale hodně kamarádů hraje, pak jsou vždycky naštvaní, že o vše přijdou. I táta hraje. Jasný, bohužel bedny najdeš snad všude v hospodě. Proto to lidi hrajou. Se nudí, tak jdou mačkat. Výhody to žádný nemá a rizika, že prohraješ třeba i dům. Lidi hrajou, aby si vydělali a přitom o vše přijdou.

i) Tak jasné, že je dobré mít práci. I já jí jednou chci. Abych měla peníze a mohla v klidu splácet dluhy. Naši nepracujou, mají bolavý záda a máti má špatný klouby a ruce. Tak marodí doma. Nemá to nevýhody, nebo možná že se někdy nudí a táta pak hodně chlastá. Výhody, že vstáváš kdy chceš, jsi odpočínutá a máš na vše čas.

10)

I. Žena, 19 let, ukončená ZŠ, nestuduje ani nepracuje, bydlí s přítelem a dvěma dcerami, cítí se být Romka, lokalita B

II.

a) Kouření je dobrý, není na tom nic špatného. Taky kouřím, asi od 11 let. Naučil mě to bratr. Chutná mi to. Celá moje rodina kouří, i můj chlap. Legálně se smí kouřit od 18 let, ale kouří i děti, je to v dnešní době normální. Výhody to asi žádný nemá a nevýhody taky ne.

b) Alkohol piju, asi od 15 let. Poprvé jsem se opila s kamarádkami. Chutná mi to. Je to normální. Často pijem s rodinou doma, do hospod skoro nechodíme, tak jednou za 3 měsíce, víc ne. Určitě pijou víc chlapi než ženy. Od 18 let se smí pít alkohol. Nevadí mi to mluvit s opilými lidma, proč taky. Výhody má pití alkoholu, odreaguješ se, je pak zábava, to k životu prostě patří. A nevýhody žádný nemá.

c) Vím co jsou drogy, to je tráva, perník, extáze, heroin, kokain. Ale já nic neberu, jen občas si dám s přítelem brko, ale jen tak jednou za tejdén. Poprvé jsem si ho zakouřila asi v 15 letech s kamarády, je to dobrý, je pak sranda a dobře se na tom uvolníš. Jinak jsem žádný drogy nezkoušela. Travka je normální tu kouří každý, ale ostatní drogy už normální nejsou. To se pak můžeš předávkovat, nebo se něčím nakazit. Žádné výhody to nemá. Jo, znám pár dealerů a travku prodává plno lidí. Tu koupí každé děcko.

d) Není normální krást, nikdy jsem nic neukradla. Je to trestný. Ale plno kamarádů co mám kradou, ale jejich věc, nepletu se do toho.

e) Prostitutky jsou špíny a pasáci taky, není to normální a je to trestný. V životě bych to dělat nemohla. Vedou je k tomu asi peníze nebo je to baví. Ne nikoho takového na štěstí neznám.

f) Násilí a agrese není normální chování. Dělají to zakomplexovaný blbci. Mně nikdy nikdo nebil, ani rodiče a ani já nikoho. Ani dcerku nemlátím, když zlobí, jen jí seřvu, to stačí. Žádné výhody násilí nemá, spíš nevýhody, jednou se ti to vrátí nebo půjdou ty lidi, co to dělají sedět.

g) Jé, jasný že znám lidi co dluží peníze i já sama dlužím. To je normální, v dnešní době bez dluhů nevyžiješ. Všechno je drahý a my jsme diskriminovaný, nedostaneme práci,

tak kde ty peníze máme brát?! Dlužíme přítelovo rodičům, taky kamarádům něco, a pak splácíme Provident . Ne nevnímám to jako nepříjemnou situaci, že mám dluhy. Nevadí mi to ani mi to nepřináší problémy. Rizika spojená s dluhy? Já nevím, tak asi když nesplácíš lichváři ne? Ale od toho bych si nikdy nepučila, už hodně mých přátel na to doplatilo, byli dolámaný, když nespláceli. Jinak asi žádný problémy dluhy nepřináší. A výhodou je, že si můžeš koupit co právě chceš, i když bys na to jinak neměla.

h) Nevím co si myslet o bednách, nehraju je. Kdysi jsem to zkusila s přítelem, jen tak z nudy, ale ani jsem nevyhrála, tak co z toho. Ale hraje skoro každý můj přítel. Podle mě je to kravina, rvát do nějaký bedny svoje peníze. Rizika to má, že prohraješ všechno co máš. A výhoda, že je to baví a někdy třeba vyhrajou.

i) Mít práci je dobrý. Můj přítel pracuje u technických služeb, už rok, předtím byl nezaměstnaný. Je to dobře, máme víc peněz. Ale taky vim, že sehnat dnes práci je hodně těžký, nás Romy jen tak nikde nezaměstnají. Takže plno Romů chce pracovat, ale nemůže. Já nikdy nepracovala, už jsem na druhé mateřské, otěhotněla jsem ještě na základce, ale tu jsem dodělala.

11)

I. Žena, 15 let, navštěvuje základní školu – 8. třída, bydlí s rodinou, cítí se být Romka, lokalita B

II.

a) O kouření si myslím, že je to normální, kdo dnes nepálí?! Poprvé jsem si zapálila tak ve 12 letech, s kamarády. Chutnalo mi to, tak kouřím do dnes. Kouří i rodiče a sourozenci. Vím, že se smí kouřit od 18 let, ale není problém s tím, že by mi někde cigá neprodali, a když na ně nemám peníze, koupí mi je naši. Výhody to asi žádný nemá. Mně to prostě chutná a baví. Připadám si pak líp, když pálím, hlavně proto, že v partě kouří každý.

b) Alkohol taky piju, už dlouho, tak dva roky. I s našima pijeme. Co je na tom špatnýho. Poprvé jsem si dala se sestrou a kamarády, chutnalo mi to. I teď mi to chutná a baví mě to. Bez alkoholu je nuda, když někde paříme. Pít se smí od 18 let, ale pijou i děti, většinou ti všude nalejou. Častěji pijou muži než ženy. Nevadí mi bavit se s nima, ale u mužů je blbý, že když jsou opilí, tak jsou pak zlí a perou se. Žádná rizika alkohol nemá a výhody, že je po něm sranda a dobře se uvolníš.

c) Drogy vím co jsou, ale nefetuju. Ani trávu nekouřím, nechutná mi to. Zkoušela jsem to, asi ve 13 letech s bratrem, nic mi to neudělalo a bylo to hnusný. Jiný drogy jsem nezkoušela. Ale trávu hulí skoro každý, i naši s bráchou občas hulí. Je to normální v dnešní době. Ostatní tvrdý drogy jsou špatné, to se dělat nemá, je to trestné. Znáám dealery, asi 3. Výhody drogy žádné nemají ani nevýhody. Lidí to berou, protože jsou závislí. Ale já nikoho závislýho neznám.

d) Není normální krást, ale co člověku jiného zbejvá, když nemá peníze. Já občas taky kradu, ale jen v obchodech. Většinou kosmetiku, voňavky nebo alkohol, když jdeme s holkama pít. Nikdy mě nechytli. Nedělá mi to problém, ani se pak necítím špatně. Jasně, už hodněkrát jsem jen kryla někoho v obchodě, tak proč bych to hlásila, nepráskám. Naši to asi neví, že kradu.

e) Tak prostitutky jsou normální i pasáci a je to legální. Vedou je k tomu peníze, jinak by to nedělali. Má to rizika, že můžeš chytit nějakou chorobu, nebo že tě někdo zabije,

nějaký blázen. Výhody asi žádný, nebo vlastně jo, že se nenadřeš jako v normální práci, nemusíš brzo ráno vstávat.

f) Násilí není nic dobrého, je to špatný, lidi to nemají dělat. Nevím co je k tomu vede, že jsou agresivní, nemá se to, asi si tím něco dokazují. Mě někdy zmlátí otec, když se opije. Vždycky se rozbřečím a zamknu v pokoji. Máma mě někdy brání, ale spíš ne. Žádné výhody agrese nemá. Já jsem se nikdy s nikým neprala ani jsem nebyla na nikoho zlá.

g) Zním hodně lidí, co dluží peníze, vlastně asi skoro každé. Většinou u Providentu nebo u přátel anebo u lichváře. Naši dluží u všech. Já ne. Nejhorší je lichva, s tím mají problémy, vyhrožují nám, když neplatíme. Ale ostatní dluhy nám žádný problémy nepřináší. To je normální, ale lichva ne. Lidé si půjčují, protože nemají peníze, to je jasné, vše je drahé a nemůžou si pak koupit, co potřebují. Kdybych si potřebovala pučit, řeknu mámě nebo kamarádům, nebo Provident, ale ten mi nedají, když mi není ještě 18 let.

h) Hrací automaty jsou normální, jsou všude, v každé hospodě a nonstopech. Já si někdy zahraju, tak dvakrát do měsíce, z nudy. Poprvé jsem hrála vloni s kamarádkou.. Nedávám tam víc než 300 Kč. Hraje je většina mých přátel, i táta, ten to hraje skoro denně. Ale to není dobrý, protože prohraje vždycky hodně peněz, když u toho chlastá. Neumí to hrát, nekontroluje se. Rizikem je právě, když prohraješ, nesmíš u toho tolik pít. Výhodou, že je to dobrý adrenalin a vyděláš si peníze.

i) Mít práci je dobrý, určitě to má výhody, nenudíš se doma a máš peníze. Já budu taky pracovat, až dodělám školu, ale naši nepracují. Máma byla brigádně ve fabrice teď, asi měsíc, ale nemůže to dělat, bolí jí záda a ruce. Táta je nezaměstnaný. Má důchod.

12)

I. Muž, 18 let, ukončená ZŠ, zaměstnaný u technických služeb, bydlí s přítelkyní a synem, cítí se být Rom, lokalita B

II.

a) Jo kouřím, skoro 10 let, začal jsem v 9 letech. Poprvé jsem to zkusil sám, líbilo se mi to u našich a starších sourozenců, a tak mi to zachutnalo, že kouřím dodnes. Nevidím na tom nic špatného, ani snad neznám nikoho, kdo by nekouřil. Kouření se smí od 15 let. Výhody to žádný nemá, je to o zvyku. A nevýhody, že je to drahý a ničí to zdraví.

b) Alkohol nepiju, skoro vůbec dá se říct, možná tak jednou za čtvrt roku, když někam jdeme s přítelkyní na disko. Nelíbí se mi když jsou lidi opilí a vadí mi se s nima bavit, nejvíc ženský jsou odporný opilý. Myslím, že pijou víc chlapi. Poprvé jsem se napil asi ve 14 letech, na oslavě s rodičema, to jsem se i poprvé opil a bylo mi zle, takže to mě od dalšího pití docela odradilo. Jo, moji rodiče pijou taky málo, to už musí být nějaká příležitost, jako narozeniny nebo Vánoce a Silvestr. Výhodou alkoholu je, že se víc bavíš, když někde paříš a nevýhodou, že se pak člověk neumí chovat, ztrapňuje se. Legální je pít od 18 let, ale nevidím problém v pití u mladších, nalejou ti snad v každé hospodě, pokud nevypadáš úplně jako dítě.

c) Drogy vím co jsou, prostě věci, po kterých člověk blbne. Já nic neberu ani jsem nezkoušel. Jen trávu, to jsem byl ještě malý kluk, asi ve 13 letech s kamarádem. Ale tráva není droga, to je normální jako cigarety, ale nehulím jí, co z toho. V dnešní době hulí každý. Dealerů znám hodně, není problém sehnat jakoukoliv drogu, bavím se s vaříčem. Výhody drogy nemají žádné a nevýhody, že to ty lidi ničí, jejich zdraví i chování, nejsou to lidi pak. Nikoho, kdo by se léčil ze závislosti na drogách neznám, spíš alkoholiky znám.

d) Čorovat by se nemělo, ale co má normální člověk, který ani není vyučený, jako třeba já, jinak dělat, kde má na všechno brát?! Já se držím hesla, že kdo nekrade, okrádá svojí rodinu. Nebudu ti tady vykládat co nebo jak kradu, prostě jen že kradu a dál se o tom bavit nebudeme. No vede mně k tomu malý plat a rodina, musím se o ní nějak postarat, uživit ji. Ne, žádné problémy jsem z toho zatím nikdy neměl, nechytli mě a ani se pak necejtím špatně.

e) Mravnostní kriminalita, nevím co si o tom myslet, je to normální prostě, holky se tím živí. Ale pasáctví asi legální není, to není normální a vadí mi to, akorát ty holky využívají. Jo znám dvě holky, co to dělají a taky vím od nich, co jsou ti pasáci za zvěř, mlátí je. Ale je to každého svobodná volba, když to dělat chce, jeho boj. Já s tím žádnou zkušenost nemám, nikdy bych za sex neplatil. Jasně, že to má rizika, hlavně že se můžou nakazit nějakou nemocí nebo je tak zmlátí, až je zabijou.

f) Tak není nic špatného na agresi nebo násilí, když si někdo zaslouží dostat, tak do toho. Lidi jsou svině, v dnešní době se musí člověk umět bránit. Je to normální a je to jedině dobře, pokud má člověk sílu. Já se taky občas poperu, když jsem naštvanej, ale ženský nemlátím, to nikdy. To dělal můj otec, že mámu mlátil, kdyby dnes žil, všechno bych mu to vrátil, to je největší sraabáctví, co může být, s tím nesouhlasím. Pokud vidím, že někdo dostává neprávem, zastanu se ho a klidně se porvu.

g) Dluhy jsou přirozený, bez nich člověk jen těžko vyžije. Já mám dva Providenty akorát. Ale poctivě je splácím, takže cajk, žádné problémy mi to nedělá. Udělal jsem si je, protože jsem byl chvíli bez práce a narodil se nám kluk, tak abychom ho uživil i sebe. Lichvu bych si v životě nevzal, to jsou největší vyděrači co můžou být, s těmi není dobré mít něco společného. Máma má taky dluhy, tak je sama, bez práce, těžký život má.

h) Bedny někdy hraju, čas od času. Tak pětkrát do měsíce, zkusím štěstí prostě, chci vyhrát. Prvně jsem to zkusil v 15 letech s kamarády, baví mě to, je to dobrý adrenalin a risk. Docela často vyhrávám teda no. Už jsem si ale kvůli tomu musel i půjčit od kamarádů, protože jsem pořád prohrával a neměl jsem žádné peníze. Na tom není nic špatného. Má to rizika, že prohraješ. Jinak je to pecka. Kamkoliv jdeš do hospody, tak tam bedny jsou, já si je hraju, když jdeme v práci na oběd.

i) Já jsem rád, že mám práci, už přes rok, je to výhoda, aspoň máme peníze. Nezaměstnaný to mají těžký, většina lidí co znám nepracuje, nechtějí, jsou líný. Jsou radši na pracáku, to já nechápu a nikdy tak dopadnout nechci, asi bych se unudil. Na vstávání jsem si taky už zvykl, jsem rád za práci.

13)

I. Žena, 17 let, ukončená ZŠ, nepracuje ani nestuduje, bydlí s rodiči, cítí se být Romka, lokalita B

II.

a) Ano kouřím, asi od 15 let. Prvně jsem začla s mámou a tátou a chutnalo mi to, teď už jsem závislá. Kouří i oba moji bráchové, celá rodina. Legální kouřit je od 15 let. Je to normální kouřit, není na tom nic špatnýho, kouří i malý děti. Výhody to má, že tě to uklidní, když máš nervy, a že je to dobrý. Nevýhody nevim, asi žádný nejsou.

b) Alkohol moc nepiju, tak jednou za měsíc. Taky na tom není nic špatnýho. Všichni mladý pijou. Moje rodina pije taky, častěji, jednou do týdne asi. Ale mně je pak špatně, proto piju málo. Prvně jsem se napila asi taky v 15 let, s našima na Silvestra, to jsem se vopila a bylo mi hodně zle. Víc pijou chlapi než ženský podle mně a pít se smí od 18 let. Já nemám problém s tím, aby mi nalili, všude v hospodě i v krámě mi alkohol prodají. Ne nevadí mi mluvit s vopilýma lidma. Výhody alkohol má, že je pak sranda, baví tě to a nevýhody, že to stojí dost peněz.

c) Tak drogy nejsou dobrá věc, nemělo by se to, je to špatný. Nemám ráda feťáky a vadí mi i lidi, kteří hulí trávu, jsou pak vymaštěný. Já zkusila jen trávu asi ve 13 letech s přítelem a nelíbilo se mi to a bylo to hnusný, od té doby jsem nehulila. Ale lidi okolo mě hulí skoro všichni, hlavně kluci teda. Dealery znám taky asi čtyři. Rizika jsou, že tě to zabije a jsi pak z toho úplně vagumovaná. Výhody drogy žádné nemají.

d) Tak krást by se nemělo, ale já kradu, je to dobrý, když nemáš peníze, aby sis mohla koupit co potřebuješ nic jiného ti nezbejvá. Krade skoro každej ne, tak je to normální, ale musíš si dát pozor, aby tě u toho nechytili. Mně chytli v krámu, to jsem brala nějaké sladkosti tenkrát, tak mě přivedli policajti domů, ale naši se tomu smáli, průser jsem neměla. Ne necítím se špatně, když něco ukradnu, proč? Vždyť na tom není nic tak hroznýho.

e) Prostituce je normální, lidi to dělají aby měli víc peněz. I pasáctví je normální. Pasáci ty holky chrání, starají se o ně. Jo myslím, že je to legální činnost. Zním tři prostitutky dobře, nevidím na tom nic špatného. Umím si představit, že bych to taky dělala. Má to riziko, že můžeš chytit nákou nemoc, ale když budeš používat kondomy, tak ne.

f) Násilí je špatný, není to normální a nemělo by být. Lidi jsou blbí, co to dělají, nevím co je k tomu vede. Já nikdy obětí násilí nebyla a ani jsem na nikoho nebyla agresivní. Kdybych viděla, jak někdo ubližuje mojí rodině nebo mým přátelům, tak bych jim pomohla. U nás v rodině taky nikdo agresivní nebejvá ani od našich jsme nikdy nedostali.

g) O dluhách si nemyslím nic špatnýho ani o lidech, co je mají. Je to přece normální, dnes má dluhy každej, aspoň teda u svých známých nebo třeba Provident a HomeCredit. Moji rodiče je mají taky, všechny a já mám jeden Provident. Potřebovala jsem peníze na Vánoce, ale už to splácím rok. Nedělá mi to žádný problém, nevadí mi to. Lidé si půjčují, aby si mohli nakoupit to co chtějí, když na to jinak nemají peníze.

h) Bedny jsou taky normální, já třeba hraju tak třikrát do měsíce, baví mě to a láká mě na tom ta výhra. Poprvé jsem hrála s přítelem, to mi bylo asi 13 let. Většinou do toho hodím tak 300 Kč na jednu hru. Je to dobrej adrenalin a mám pak víc peněz. Naši hrajou se mnou. Vím kde bedny najít, skoro v každé hospodě. Má to rizika, když je člověk hloupej a moc riskuje, tak pak vše prohraje. Výhody, že lehce přijdeš k penězům. Právě proto lidi hrajou, aby si přivydělali.

i) Pracovat je normální, ale lepší je být doma, flákat se. Já nepracuju, dělala jsem chvíli v Lidlu, vykládala zboží, ale strašně mě z toho bolely záda a bylo málo peněz za to, 8000 Kč. To radši budu doma. Moji rodiče taky nepracujou, jsou v důchodu a můj přítel dělá někdy brigádně u stavební firmy. To je pak dobrý, když něco vydělá, ale na stálo by tam určitě nešel, vyhovuje nám to takhle.

14)

I. Muž, 20 let, ukončená ZŠ, nestuduje ani nepracuje – pobírá invalidní důchod, bydlí s rodiči, cítí se být Rom, lokalita B

II.

a) O kouření si myslím, že je to normální věc, neznám asi nikoho kdo by nekouřil. Já kouřím už od 10 let, naučil jsem se to s kamarády, zkusil jsem to jen tak z nudy. Pak už jsem začal kouřit normálně i s rodiči. Oba kouří i všechny tři moje ségry, proto na tom nevidím nic neobvyklého nebo špatného. Výhody kouření nemá žádný a nevýhody ani rizika taky žádný. Legální je kouřit od 18 let.

b) Alkohol skoro nepiju tak třikrát do roka maximálně, chutná mi to, ale nemám rád když je člověk opilý, vadí mi to. Prvně jsem se napil na své čtrnácté narozeniny, slavil jsem s rodinou a to jsem se poprvé i opil. Více pijou muži podle mě. I naši pijou, každé tejdne a mladý taky všichni chlastají. Legální je to od 18 let. Výhody pití alkoholu nemá žádné a nevýhodou je, že se pak lidi neumí chovat a dělají kraviny, jsou agresivní nebo prohrajou hafec peněz v bedně.

c) Drogy už jsem nějaké zkusil, trávu, tu si zakouřím tak jednou týdně s partou, poprvé to bylo asi ve 14 letech taky s kamarády. Pervitin jsem si už párkrát dal, ten jsem vyzkoušel poprvé taky nějak tak, ten si dám tak čtyřikrát do roka, jen tak z nudy a toulen ten jsem vyzkoušel jako první, to mi bylo tak 12 let, ale když jsem začal s trávou, tak toulen jsem už nečichal. Myslím, že k tomu vede lidi nuda, proto fetujou nebo experimentují. Rizika to má, že se nakazíš nějakou nemocí, ale to jen když si po někom píchneš. Jinak asi žádný. A výhody, že se odreaguješ, uvolníš a svět tě pak prostě baví víc. Žádný problémy mi kouření trávy ani nic jiného nepřináší. Ne žádné zařízení, které pracuje s feťákama jsem nikdy nenavštěvoval, neměl jsem důvod. Ani nikoho takovýho neznám. Dealerů znám spoustu, Prachatice jsou jimi obsypaný, stejně tak jako feťákama. Ale my černý se drogám vyhýbáme, kouříme jen trávu.

d) Majetková kriminalita je trestná, můžou za to člověka zavřít, pokud je to nad 5000 Kč. Já někdy něco ukradnu, ale vždycky něco levnějšího. Většinou v nějakém obchodě, jídlo, oblečení nebo kosmetiku. Kamaráda bych ale nikdy neokradl, to zase ne. Ne necítím se po tom špatně, nedělá mi to problém krást. Nikdy mě ještě nechytili. Rodiče

to ví, ale co můžou, jsem dospělý a je jim to i tak jedno. Je to normální krást, když není nějak vysoká škoda.

e) Prostituce a pasáctví je normální job, legální. Není na tom nic špatnýho. Jen si musí dát ty ženský pozor, aby něco nechytli, to je riziko téhle práce. Dělají to aby si vydělali víc peněz, buď ještě k práci nebo dělají jen to. Aspoň se nenadřou tak jako v normální práci. Zním dvě holky, které šlapou a žádnou osobní zkušenost s tím nemám.

f) Násilí a agrese je normální, když se někdo potřebuje ubránit, je dobrý se umět poprat, když tě někdo napadne třeba v hospodě. Já se někdy poperu, když někdo potřebuje dostat nebo když někoho bráním, nedělá mi to problém. Mně nikdy nikdo nezmlátil ani v rodině, táta mi v životě nedal ani facku.

g) Dluhy jsou normální, mám je, hlavně Provident a dlužím i lichváři. Dlužím 200 000 Kč. Žádný problémy mi to nepřináší. Udělal jsem si dluhy, abych měl víc peněz a mohl si dovolit koupit, to co potřebuju. Však skoro každý je má v dnešní době, jinak těžko vyžijete. Jak bych pak platil za jídlo, oblečení nebo byt. Rizika mají dluhy, když nesplácíš, můžeš to pěkně odnést, lichváři tě klidně i zabijí. Nebo přijde exekutor a vše ti veme. Kamarádům nedlužím nic, vždyť sami nic nemají, jen dluhy.

h) O bednách si myslím, že jsou normální, není nic nenormálního na lidech, který je hrajou. Já je hraju docela často, tak čtyřikrát do týdne. No proč to asi hraju, jako všichni lidi, protože chci vyhrát. Je to jednoduchý zisk peněz. Poprvé jsem hrál asi v 15 letech, s kamarády, hodně mě to chytlo, baví mě to dodnes. Svoje štěstí na nich zkouší každej. Rizikem je, že to prostě někdy nevyjde a prohrajete. A výhodou, že to baví a vyhraješ. Jasně že vím, najdeš bedny v každým nonstopu.

i) Mít práci je dobře, lidi mají peníze, pracovat se má. Já nepracuju, mám invalidní důchod. Ani bych nepracoval, protože když jsem doma, mám možná i víc peněz, jsem na tom líp. Moje rodiče taky nepracujou, jsou v důchodu, hlavně se žádama. Tak má to výhody, že máš víc peněz a nevýhody, že nemáš na nic čas, všechno tě bolí a musíš brzo ráno vstávat.

